

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ – ΤΜΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών****«Ψηφιακός Πολιτισμός, Έξυπνες Πόλεις, IoT και Προηγμένες Ψηφιακές Τεχνολογίες»****Μεταπτυχιακή Διατριβή**

Τίτλος Διατριβής	Διδακτική πρόταση για την εκπαίδευση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση, με πρωτότυπες ψηφιακές εικόνες Τεχνητής Νοημοσύνης Educational proposal for the course of Modern Greek Literature in Secondary Education, with Artificial Intelligence's original digital images
Όνοματεπώνυμο Φοιτητή	Κοραλία Τρικαλιώτη
Πατρώνυμο	Σταύρος
Αριθμός Μητρώου	ΨΠΟΛ2247
Επιβλέπων	Δουληγέρης Χρήστος

Ημερομηνία Παράδοσης **2024-10**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Δουληγέρης Χρήστος
Καθηγητής

Δρ. Κοτσιφάκος Δημήτριος
Διδάσκων ΠΜΣ

Δρ. Σκόνδρας Εμμανουήλ
Διδάσκων ΠΜΣ

Ευχαριστίες

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή (ΜΔ) εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ψηφιακός Πολιτισμός, Έξυπνες Πόλεις, IoT και Προηγμένες Ψηφιακές Τεχνολογίες», του τμήματος Πληροφορικής, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, εν έτει 2024. Σε αυτό το σημείο της αρχής, ούσα ευγνώμων, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον υπεύθυνο καθηγητή αυτής της εργασίας κ. Χρήστο Δουληγέρη, για την αμέριστη υποστήριξή του καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διατριβής, όπως και τον συνεπιβλέποντα καθηγητή μου κ. Δημήτριο Κοτσιφάκο, για τη βοήθεια, τη στήριξη (ψυχολογική, ανθρώπινη πάνω από όλα και μετέπειτα σε ακαδημαϊκό επίπεδο), την προσεχτική επίβλεψη και καθοδήγησή του σε όλη τη διάρκεια της εγγραφής της εργασίας αυτής. Θα είμαι πάντοτε ευγνώμων για τη συνάντησή μας με τον κ.Κοτσιφάκο, στα πλαίσια του Π.Μ.Σ. του Ψηφιακού πολιτισμού του Τμήματος Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Πειραιώς, καθώς ήταν από την αρχή ο πιο ένθερμος υποστηρικτής μου, όπως και αυτού που ονειρεύτηκα από την πρώτη στιγμή, να ερευνήσω και να δημιουργήσω. Ακολούθως, ευχαριστώ πολύ τον Διευθυντή του Π.Μ.Σ. κ. Δημήτριο Βέργαδο για την επίβλεψή του, αλλά και το έργο του στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, όπως και όλους τους καθηγητές-τριές μας, που μας μετέδωσαν με τον καλύτερο τρόπο τη διδαχθείσα ύλη και ήταν συμπαραστάτες μας όλο αυτό το διάστημα.

Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τον πατέρα μου π. Σταύρο Τρικαλιώτη, τη μητέρα μου Παναγιώτα κι όλα μου τα αδέρφια για την αγάπη και τη συμπόρευσή τους σε όλα τα βήματα που επιλέγω να κάνω. Τέλος, χωρίς τους πνευματικούς μου οδηγούς, τίποτα δεν θα ήταν το ίδιο για όλες τις εκφάνσεις της ζωής μου, γι' αυτό και πρωτίστως ευγνωμονώ εκείνους για όλα!

Περίληψη

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή είναι μια πρόταση διδασκαλίας της Νεοελληνικής λογοτεχνίας της Β' Λυκείου Γενικής παιδείας, Ενιαίου λυκείου και συγκεκριμένα, της ενότητας «Νεότερη ποίηση» του σχολικού εγχειριδίου. Αυτή η πρόταση συμβαδίζει με τις νεότερες τεχνολογικές εξελίξεις και συγκεκριμένα, με την Τεχνητή νοημοσύνη, η οποία έχει μπει για τα καλά στη ζωή μας, σε πάρα πολλούς τομείς. Επιλέξαμε τρεις εφαρμογές παραγωγής ψηφιακών εικόνων, τις οποίες μελετήσαμε, ελέγξαμε και εντέλει, δημιουργήσαμε τις ψηφιακές εικόνες που συντροφεύουν κάθε ποιητικό κείμενο. Κατά αυτόν τον τρόπο, 12 (δώδεκα) ποιήματα της Νεότερης ποίησης, αναλύθηκαν, αποδόθηκε εν συντομία το κύριο νόημά τους και με αυτόν τον νοηματικό σκελετό, δημιουργήσαμε τις εικόνες Τεχνητής Νοημοσύνης, οι οποίες μαζί με τις λεζάντες που τις συνοδεύουν, φιλοδοξούμε να αποτελέσουν αφενός για τους καθηγητές, ένα επιπρόσθετο διδακτικό εργαλείο στην παράδοση του μαθήματος και αφετέρου, για τους μαθητές-τριες, ένα μέσο καλύτερης και βαθύτερης κατανόησης με την οπτικοποίηση του αρχικού ποιητικού υλικού.

Λέξεις κλειδιά: Ψηφιακός Πολιτισμός, καινοτόμοι τρόποι διδασκαλίας, νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση, εκπαίδευση, διδακτικοί τρόποι, ψηφιακότητα, νεοελληνική λογοτεχνία, νεοελληνική ποίηση, τεχνητή νοημοσύνη, ψηφιακές εικόνες, οπτικοποίηση

Abstract

This Master's Thesis is a proposal for the teaching of Modern Greek literature in the 2nd year of the Lyceum of General Education, the "Newer Poetry" section of the school book. This proposal keeps up with the newest technological developments and specifically, with Artificial Intelligence (A.I.), which has entered our lives for good, in many areas. We selected three digital image production applications, which we have studied, tested and ultimately, we created the digital images that accompany each poetic text. In this way, twelve (12) poems of Newer poetry were analyzed, their main meaning was briefly attributed and with this semantic framework, we created the images of Artificial Intelligence, which together with the captions that accompany them, we aspire to be on the one hand for the teachers, an additional teaching tool in the delivery of the lesson and on the other hand, for the students, a means of better and deeper understanding by visualizing the original poetic material.

Keywords: Digital Culture, innovative teaching methods, new technologies in education, education, teaching methods, digitality, modern Greek literature, modern Greek poetry, artificial intelligence, digital images, visualization

Περιεχόμενα

1: Η προσωπική εμπλοκή με την επιλογή του θέματος- Η δομή της διπλωματικής διατριβής	9
1.1: Εισαγωγή.....	9
1.2: Προσωπική εμπλοκή με το θέμα	9
1.3: Μεθοδολογία της έρευνας	11
1.4: Διάρθρωση της εργασίας.....	13
1.5: Συμπεράσματα 1ου κεφαλαίου.....	14
Βιβλιογραφία.....	14
2: Η Διδασκαλία του ποιητικού λόγου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και η συναρμογή της με τα απεικονιστικά εργαλεία της Τεχνητής Νοημοσύνης	16
2.1: Εισαγωγή.....	16
2.2: Ο ποιητικός λόγος ως διδακτικό υλικό στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	16
2.3: Η Τεχνητή Νοημοσύνη στη διδασκαλία του ποιητικού λόγου στην Εκπαίδευση σήμερα	18
2.4: Τα ποιήματα & οι εικόνες παραγόμενες από εργαλεία της Τεχνητής Νοημοσύνης: Πώς συνδυάζονται μεταξύ τους & τι προσφέρει αυτό στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας	21
2.5: Συμπεράσματα 2ου Κεφαλαίου	22
Βιβλιογραφία.....	22
3: Το Φιλοσοφικό - Γνωσιακό κέντρο της μελέτης	24
3.1: Εισαγωγή.....	24
3.2: Το περιεχόμενο του άρθρου και η άποψη του Noam Chomsky	24
3.3: Οι συνέπειες του άρθρου σχετικά με την Τεχνητή Νοημοσύνη σε κοινωνικό επίπεδο..	27
3.4: Η σύνδεση του άρθρου με την παρούσα επιστημονική εργασία.....	28
3.5: Συμπεράσματα 3ου κεφαλαίου.....	30
Βιβλιογραφία.....	30
4: Μοντελοποίηση συσχετίσεων Γλώσσας και Εικόνας.....	31
4.1: Εισαγωγή.....	31
4.2: Το θέμα της Γλώσσας σε σχέση με τα περιβάλλοντα Τεχνητής Νοημοσύνης	31
4.3: Το ζήτημα του χρώματος και η σύνδεση του με την έννοια της Χωρικότητας	34
4.4: Η σύνδεση της Γλώσσας και της Εικόνας μέσω της Τεχνητής Νοημοσύνης.....	37
4.6: Συμπεράσματα 4ου Κεφαλαίου	40
4.6. Βιβλιογραφία	40
5: Η ανάλυση των ποιημάτων και ο τρόπος δημιουργίας των προτροπών στις εφαρμογές T.N.42	
5.1: Εισαγωγή.....	42
5.2: Τα έξι (6) πρώτα ποιητικά έργα σαν οδηγοί στις νέες ψηφιακές δημιουργίες.	42
5.3: Τα υπόλοιπα έξι (6) ποιητικά έργα σαν οδηγοί στις νέες ψηφιακές δημιουργίες.	47
5.4: Ο τρόπος σύνθεσης των προτροπών (prompts) και η επιλογή της εφαρμογής T.N. ...	54

5.5: Συμπεράσματα 5ου κεφαλαίου.....	57
Βιβλιογραφία.....	57
6: Η Υλοποίηση της διδακτικής πρότασης: Οι ψηφιακές εικόνες T.N.	58
6.1: Εισαγωγή.....	58
6.2: Stable Diffusion Online.....	58
6.3: Deep Dream Generator.....	59
6.4: PixLg	61
6.5: Συμπεράσματα 6ου κεφαλαίου.....	66
7: Αξιολόγηση των εφαρμογών T.N. – Προστιθέμενη αξία διδακτικής πρότασης.....	67
7.1 Εισαγωγή.....	67
7.2 Αξιολόγηση των εφαρμογών	67
7.3 Οι δυσκολίες που συναντήσαμε κατά την υλοποίηση	71
7.4 Προστιθέμενη αξία διδακτικού σεναρίου	73
7.5: Συμπεράσματα 7ου Κεφαλαίου	74
Βιβλιογραφία.....	74
8: Μελλοντικές προτάσεις- Προεκτάσεις της έρευνας	76
8.1: Εισαγωγή.....	76
8.2 Μελλοντικές προτάσεις που προκύπτουν από το παρόν διδακτικό σενάριο	76
8.3 Άλλα διδακτικά αντικείμενα, ανάπτυξης του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου.	77
8.4 Διδακτική πράξη Νεοελληνικής λογοτεχνίας με εικαστικά έργα Τέχνης.....	78
8.5 Συμπεράσματα 8ου Κεφαλαίου	80
Βιβλιογραφία.....	81

Περιεχόμενα Εικόνων:

Εικόνα 1.1: Οι τρεις (3) εφαρμογές T.N. που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή των εικόνων

Εικόνα 2.1: Αρχές του κινήματος Συμβολισμού

Εικόνα 2.2: Διδακτικά πεδία αξιοποίησης των εργαλείων της Τεχνητής Νοημοσύνης

Εικόνα 3.1: Κυριαρχικές διαφορές μεταξύ ChatGPT και ανθρώπινου μυαλού με βάση το άρθρο

Εικόνα 3.2: Τα σημεία που διαπιστώνεται από τους συγγραφείς ότι οι Εφαρμογές τεχνητής μάθησης έχουν αποτύχει

Εικόνα 3.3: Κάποιες από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι εφαρμογές T.N. και είναι χρήσιμες για τον άνθρωπο

Εικόνα 3.4: Αν συνδυάσουμε τον πλούτο των λέξεων, τη δημιουργική μας σκέψη & φαντασία, δημιουργούμε μια νέα ψηφιακή εικόνα

Εικόνα 4.1: Τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά μιας γλώσσας

Εικόνα 4.2: Παράδειγμα σημασιολογικής λειτουργίας

Εικόνα 4.3: Συσχετισμένες βαθμίδες πολυπλοκότητας και μεταβλητές για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας

Εικόνα 4.5: Δυσκολίες ταξινόμησης και διακρίβωσης σχετικά με τη χρήση των εικόνων στα μαθήματα λογοτεχνίας και γλώσσας

Εικόνα 4.6: Ψηφιακές εικόνες και νευροδιαβιβαστές: η ανταπόκριση του σώματος στην διαμεσολαβημένη ψηφιακή πληροφορία

Εικ.5.1: Περιβάλλον του Stable Diffusion Online

Εικ.5.2: Περιβάλλον του Deep Dream Generator: Επιλογές γραφικών

Εικ.5.3: Περιβάλλον του PixLr: Το 1ο βήμα παραγωγής εικόνας, επίδοση εντολής

Εικ.6.1: Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα

Εικ.6.2: Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα (2η προσπάθεια)

Εικ.6.3: Γ.Σεφέρης, Ελένη

Εικ.6.4: Α. Εμπειρικός, Ηχώ

Εικ.6.5: Ν. Καββαδίας, Πούσι

Εικ.6.6: Ζωή Καρέλλη, Του καλοκαιριού

Εικ.6.7: Γ.Φ. Βαφόπουλος: Η ελεγεία των αδερφών

Εικ.6.8: Γιώργος Σαραντάρης, Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...

Εικ.6.9: Γ. Ρίτσος, Ο τόπος μας

Εικ.6.10: Ν. Εγγονόπουλος: Νέα περί θανάτου

Εικ.6.11: Μελισσάνθη: Στη νύχτα που έρχεται

Εικ.6.12: Οδ. Ελύτης: [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...]

Εικ.6.13: Νικηφόρος Βρεττάκος: Της Σπάρτης οι πορτοκαλιές

Εικ.7.1: Εικόνα του Stable Diffusion Online

Εικ.7.2: PixLr: Δυνατότητα πληρωμής μικρού αντιτίμου για 200 AI Credits

Εικ.7.3: PixLr: Δυνατότητες Ρύθμισης κατά την προτροπή της περιγραφής

Εικ.7.4: PixLr: Παράδειγμα 4άρων παραλλαγών-αποτελεσμάτων μιας προτροπής για παραγωγή εικόνας

Εικ.8.1: Τα δυνητικά στάδια ανάπτυξης- εξέλιξης της συγκεκριμένης πρότασης

Εικ.8.2: Τα βήματα της διαδικασίας παραγωγής των εικόνων με βάση τα διδακτικά κείμενα

Εικ.8.3: Η Παναγιά τα πέλαγα κρατούσε στην ποδιά της, τη Σίκινο, την Αμοργό και τα άλλα τα παιδιά της. (κολάζ Οδ. Ελύτη)

Εικ.8.4: «Ο ποιητής και η μούσα» Πίνακας του Ν. Εγγονόπουλου, 1938 (ελαιογραφία σε μουσαμά)
Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα

Λίστα πινάκων:

Πίνακας 2.1: Πώς η ψηφιακή αφήγηση υποστηρίζει τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευόμενου και τις διδακτικές στρατηγικές. (Robin B. R., 2008)

1: Η προσωπική εμπλοκή με την επιλογή του θέματος- Η δομή της διπλωματικής διατριβής

1.1: Εισαγωγή

Στο 1ο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, παρουσιάζουμε με συνοπτικό τρόπο τι περιλαμβάνει η συγκεκριμένη πρόταση διδασκαλίας, πώς καταλήξαμε σε αυτήν την επιλογή θέματος, λόγω προσωπικών καταβολών και προηγούμενης εκπαίδευσης (υποκεφάλαιο § 1.2) και θα αναφερθούμε ενδελεχώς στον σκοπό και στον στόχο δημιουργίας και ανάπτυξής της. Θα ακολουθήσει η αναφορά μας στη μεθοδολογία της έρευνας (υποκεφάλαιο § 1.3) και αναλυτικότερα ποιο πρόβλημα κλήθηκε να αντιμετωπίσει η συγκεκριμένη πρόταση και με ποιους τρόπους αυτό επετεύχθη. Δεν θα μπορούσε να λείπει η παρουσίαση της διάρθρωσης της παρούσας διατριβής, ώστε ο/η αναγνώστης, να γνωρίζει τι θα αναπτυχθεί σε κάθε κεφάλαιο (υποκεφάλαιο § 1.4) και να αναζητήσει ό, τι τον ενδιαφέρει, ανάλογα με τη θεματική του. Στο υποκεφάλαιο § 1.5 θα συγκεντρώσουμε τα συμπεράσματά μας από το κεφάλαιο 1.

1.2: Προσωπική εμπλοκή με το θέμα

Το 2005 πραγματοποιήθηκε για μένα ένα όνειρο ζωής, που δεν ήταν άλλο από την εισαγωγή μου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ) και μάλιστα στο τμήμα της Ελληνικής Φιλολογίας. Ο λόγος που καθιστούσε αυτήν την επιλογή όνειρο, ήταν ότι από το Λύκειο και τις σπουδές στη θεωρητική κατεύθυνση, μου έβγαινε μια αυθόρμητη βαθιά κατανόηση των κειμένων (αρχαίων και νεοελληνικών, της ιστορίας και των πηγών της), όπως και μια ευκολία στη διαχείριση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Σε σημεία μάλιστα, που οι περισσότεροι καθηγητές-τριές μας μας επιστούσαν την προσοχή λόγω δυσκολίας κατανόησης πχ. στα ποιήματα νεοελληνικής λογοτεχνίας, εγώ ανταποκρινόμουν ιδιαίτερα εύκολα και μάλιστα, με μάγευαν πάντοτε οι Υπερρεαλιστές ποιητές, που είχαν -ομολογουμένως γενικά-, δυσκολία κατανόησης του νοήματος λόγω αυτόματης γραφής, περίτεχνων συμβολισμών και μεταφορών, χωρίς εμφανή λόγο συνύπαρξης των εννοιών. Μια «σχέση» που καθόρισε ένα μεγάλο κομμάτι της μαθητικής μου ζωής, και όχι μόνο, καθώς επηρέασε όλα τα κομμάτια της προσωπικότητάς μου, ήταν η «γνωριμία» μου με τον Νομπελίστα ποιητή Οδυσσέα Ελύτη. (Vitti, ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗ, 2000) Συνέβη, πολύ νωρίς, στη Β' τάξη του δημοτικού σχολείου με το ποίημα-τραγούδι, «Ντούκου ντούκου μηχανάκι» από την ποιητική συλλογή «Τα Ρω του έρωτα» (Ελύτης, 1986)

Από εκείνη τη στιγμή και εφεξής, άρχισα να αναζητώ το αίσθημα της οικειότητας και της μαγείας, που μου είχε προκαλέσει το συγκεκριμένο ποίημα και σε άλλα ποιήματα του ίδιου ποιητή αλλά και σε άλλους ποιητές, λίγο δυσκολότερο, όχι όμως αδύνατο. Το αποτέλεσμα ήταν στη Β' Λυκείου πλέον, να είμαι δυνατή γνώστρια του συνόλου του ποιητικού έργου του Οδ. Ελύτη, έχοντας αποστηθίσει πολλά ποιήματα, μια φυσική συνέπεια των αμέτρητων φορών ανάγνωσης των ίδιων κειμένων. Κάτι που μου έκανε πάντοτε εντύπωση, ακόμη και τώρα, που έχουν παρέλθει τόσα χρόνια, είναι ότι όσες φορές κι αν διαβάσω τα ίδια ακριβώς ποιήματα, πάντοτε έχουν να μου προσδώσουν κάτι περισσότερο, κάτι ίσως εντελώς διαφορετικό που δεν είχα μέχρι τώρα συνειδητοποιήσει. Άλλα νοήματα, άλλα συναισθήματα, άλλες εικόνες. Πώς ήταν λοιπόν, δυνατόν να μην ασχοληθώ με κάτι που ανά τα χρόνια μελέτησα ενδελεχώς (από το 2^ο έτος σπουδών επέλεξα την Κατεύθυνση των Νεοελληνικών & Μεσαιωνικών σπουδών, οπότε ήρθα σε επαφή με την ολιστική πληροφορία- γνώση της Νεοελληνικής λογοτεχνίας και κριτικής) και αγαπούσα τόσο πολύ; Πέραν του Οδυσσέα Ελύτη, που κατείχε και κατέχει την πρωτοκαθεδρία της επιλογής μου, ασχολήθηκα και με τη μελέτη άλλων πολύ σημαντικών νεοελλήνων ποιητών, όπως ο Νίκος Γκάτσος, ο Γιώργος Σεφέρης, ο Γιάννης Ρίτσος, ο Νικηφόρος Βρεττάκος, ο Μιχάλης Γκανάς, κ.α. Οι περισσότεροι από τους προαναφερθέντες ποιητές (εκτός του Γκανά), ανήκουν στη Νεότερη ποίηση, αυτό που η κριτική ονομάζει «Γενιά του '30» (Vitti, 2011)

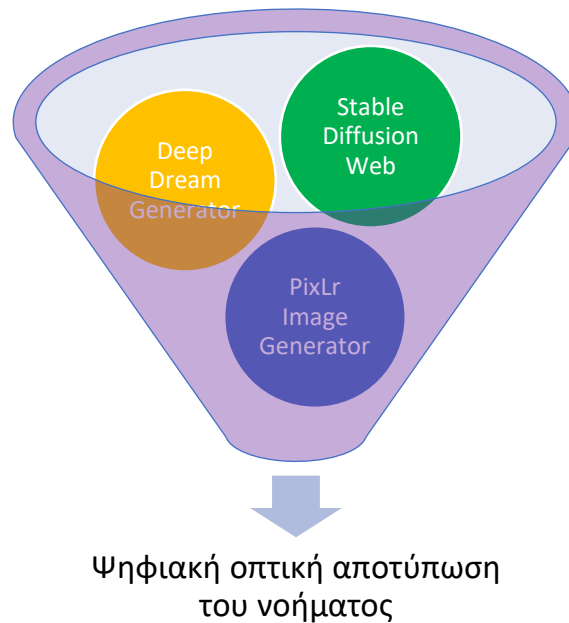
Όμως, για ποιο λόγο να επιμένω σε μια μεταπτυχιακή εργασία -πέραν της προσωπικής μου αγάπης για την ποίηση- να δημιουργήσω μια διδακτική πρόταση, που έχει ως βασικό της στόχο να βοηθήσει την πρόσληψη του νοήματος και όλης της διαδικασίας των κειμένων; Το ερώτημα θα απαντηθεί από τη μέχρι τώρα εμπειρία μου κατά τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου – Λυκείου (επί 14 συναπτά έτη: 2005-2019). Καθ' όλη τη διάρκεια των μαθημάτων που παρέδιδα στους μαθητές-τριες, είτε ήταν Νεοελληνική λογοτεχνία, είτε Αρχαία ελληνική Γραμματεία, είτε Νεοελληνική Γλώσσα, Λατινικά ή Ιστορία, διαπίστωσα ότι υπήρχε μια αντίδραση σε ό, τι αφορούσε την εκπαιδευτική διαδικασία και τα εκπαιδευτικά αντικείμενα, καθώς δεν αντιλαμβάνονταν ποιο ήταν το νόημα που διδάσκονταν τα θεωρητικά μαθήματα, πέραν του από το να μάθουν να μιλούν και να γράφουν σωστά ελληνικά. Τις περισσότερες φορές, ειδικά την ύλη της Νεοελληνικής ποίησης -η οποία φαινόταν δυσπρόσιτη λόγω μορφής και κεκρυμμένου περιεχομένου- την αποστρέφονταν με τη δικαιολογημένη αιτιολογία ότι ήταν «δυσνόητη» και καθώς αυτά τα κείμενα, γράφτηκαν τόσο παλιά, ενέκυπτε το ερώτημα, τι μπορεί να τους προσφέρει στη σύγχρονή τους πραγματικότητα. Εντελώς δίκαιη κριτική και αντίδραση, αν έμπαινε κάποιος στη θέση και στα παπούτσια των ίδιων των μαθητών-τριών. Αυτό το πρόβλημα της δυσκολίας της κατανόησης των νοημάτων και της ίδιας της αξιακής τους μορφής στο κομμάτι της σύγχρονης εκπαίδευσης (πέραν από την αξία τους ως μεγάλων Ελλήνων- Ελληνίδων της πνευματικής ζωής αυτού του τόπου), κλήθηκα να αντιμετωπίσω δημιουργικά σε αυτήν την εργασία, έχοντας απόλυτη εμπιστοσύνη στο μεγαλείο των ίδιων των κειμένων, που μπορούν να αποτελέσουν την πρώτη βασική ύλη για ένα χρήσιμο εργαλείο κατανόησής τους.

Με τη φοίτησή μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ψηφιακός Πολιτισμός, Έξυπνες Πόλεις, IoT και Προηγμένες Ψηφιακές Τεχνολογίες» και συγκεκριμένα στην Κατεύθυνση του Ψηφιακού πολιτισμού ενημερώθηκα και εντράφησα στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών στο κομμάτι της Ψηφιακής αποτύπωσης και διάδοσης των πολιτιστικών αγαθών. Μέσα σε αυτά τα οποία μάθαμε και μελετήσαμε (λόγω εκπόνησης εργασιών κατά τη διάρκεια των εξαμήνων), ήταν και η ραγδαία ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης και των υλικών που είναι σε θέση να παράγει άμεσα, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Ένα ευρέως γνωστό εργαλείο (έως τη στιγμή που γράφεται η συγκεκριμένη εργασία: 2024!) είναι το ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer) OpenAI (Artificial Intelligence): που αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο το ChatGPT επεξεργάζεται αιτήματα και διατυπώνει απαντήσεις.

Το ChatGPT εκπαιδεύεται με ενισχυτική μάθηση μέσω μοντέλων ανθρώπινης ανατροφοδότησης, που «επιλέγουν» τα καλύτερα παραγόμενα αποτελέσματα. Αυτά τα σχόλια των χρηστών βοηθούν στην ενίσχυση του ChatGPT με μηχανική εκμάθηση για τη βελτίωση των μελλοντικών αποκρίσεων. (Hetler , 2024). Κάτι παρόμοιο με το ChatGPT αλλά αντί για παραγόμενο κείμενο να φέρνει εικόνες είναι τα προγράμματα AI image generators. Τη στιγμή αυτή της συγγραφής της εργασίας (2024), λειτουργούν ως εξής: Λαμβάνουν ένα μήνυμα κειμένου (prompt) και στη συνέχεια το μετατρέπουν —όσο καλύτερα μπορούν— σε αντίστοιχη εικόνα. Αυτός ο τρόπος, μπορεί να δημιουργήσει ποικίλες δημιουργικές πιθανότητες, καθώς η προτροπή μπορεί να είναι οτιδήποτε. Τα μόνα πραγματικά όρια που τίθενται είναι της φαντασίας του χρήστη, όπως και τα φίλτρα της εφαρμογής, για λογοκλοπή ή παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων. Οι περισσότερες γεννήτριες εικόνων AI λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο. Εκατομμύρια ή δισεκατομμύρια ζεύγη εικόνας-κειμένου χρησιμοποιούνται για να εκπαιδεύσουν ένα νευρωνικό δίκτυο (βασικά, ένας πολύ φανταχτερός αλγόριθμος υπολογιστή που έχει σχεδιαστεί με βάση τον ανθρώπινο εγκέφαλο) σχετικά με το τι είναι τα πράγματα. Επιτρέποντάς του να επεξεργάζεται σχεδόν αμέτρητες εικόνες, μαθαίνει τι είναι τα σκυλιά, το κόκκινο χρώμα, και οτιδήποτε άλλο. Μόλις γίνει αυτό, έχουμε μια τεχνητή νοημοσύνη που μπορεί να ερμηνεύσει σχεδόν κάθε προτροπή — αν και υπάρχει μια δεξιότητα στη ρύθμιση των πραγμάτων ώστε να μπορεί να το κάνει με ακρίβεια. Η τελευταία γενιά γεννητριών εικόνας AI (2024) το κάνει αυτό χρησιμοποιώντας μια διαδικασία που ονομάζεται διάχυση (diffusion). Στην ουσία, ξεκινούν με ένα τυχαίο πεδίο αντίληψης και στη συνέχεια το επεξεργάζονται σε μια σειρά βημάτων για να ταιριάζουν με την ερμηνεία τους για την προτροπή. Είναι σαν να κοιτάς ψηλά σε έναν συννεφιασμένο ουρανό, να

βρίσκεις ένα σύννεφο που μοιάζει κάπως με σκύλο και μετά να μπορείς να κουμπώσεις τα δάχτυλά σου για να συνεχίσεις να το κάνεις όλο και πιο σαν αυτό το ζώο. (Guinness, 2024)

Η αλήθεια είναι ότι δεν με άφησε ασυγκίνητη αυτή η γνώση και η συνεχής αναζήτηση των νέων δυνατοτήτων που είχαμε πλέον ως φοιτητές-τριες και όχι μόνον, καθώς αυτές όλα αυτά τα νέα καινοτόμα εργαλεία, έχουν εφαρμογή σε ποικίλα άλλα επίπεδα της ζωής μας. Μετά από την αναζήτηση και την ενδελεχή ενασχόληση πολλών και διαφόρων εφαρμογών και των δυνατοτήτων τους, κατέληξα σε δύο εφαρμογές παραγωγής ψηφιακών εικόνων την Stable Diffusion Online (Black Technology LTD, 2024) και την Deep Dream Generator (Deep Dream Generator, 2024) και ένα πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνων, το PixLr (Photo Editor PixLr, 2024), που διαθέτει εκτός όλων των άλλων επιλογών, γεννήτρια ψηφιακών εικόνων (image generator) Τεχνητής Νοημοσύνης (Εικόνα 1.1), για να δημιουργήσω βοηθητικό εκπαιδευτικό υλικό σε 12 ποιήματα που επιλέχθηκαν από το Σχολικό εγχειρίδιο της Β' τάξης ενιαίου λυκείου. Ο σκοπός μου ήταν να βρω εύκολες στον χρήστη-στρια εφαρμογές (στην περίπτωση μας, για τους-τις εκπαιδευτικούς), ώστε να παράγουν ανάλογο υλικό για τα μαθήματά τους, ο κύριος όμως στόχος μου, ήταν να δημιουργήσω σε μικρό χρόνο εικόνες ψηφιακής αφήγησης (digital storytelling), η αφήγησή των οποίων να είναι όσο το δυνατόν πιστότερη, στο βαθύτερο νόημα του ποιητικού κειμένου για τη βαθύτερη και ουσιαστικότερη κατανόηση των κειμένων από τους μαθητές-τριες. Έτσι όπως βίωσα την εξέλιξη της δημιουργίας των εικόνων με βάση τα κείμενα, ουσιαστικά, προσπαθούσα να μπω η ίδια μέσα στον κόσμο του ποιήματος, να τον καταλάβω, να συνειδητοποιήσω τον λόγο-λόγους δημιουργίας του και τέλος, να τον αποδώσω με μια ψηφιακή εικόνα.

Εικόνα 1.1: Οι τρεις (3) εφαρμογές Τ.Ν. που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή των εικόνων

1.3: Μεθοδολογία της έρευνας

Το πρόβλημα το οποίο κλήθηκε να αντιμετωπίσει η συγκεκριμένη εργασία ήταν η δυσκολία κατανόησης των κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας από τους μαθητές-τριες, που είχα σημειώσει- παρατηρήσει καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου που δίδασκα σε μαθητές Γυμνασίου-Λυκείου. Αυτό το φαινόμενο δεν ήταν μόνο στους συγκεκριμένους-ες μαθητές-τριες, αλλά μια γενικευμένη παρατήρηση από συναδέλφους φιλόλογους, που αντιμετώπιζαν το ίδιο ζήτημα και ως επί το πλείστον το αποτέλεσμα ήταν οι μαθητές-τριες να παραπονιούνται για τη διδακτική ύλη και να αναπτύσσουν αισθήματα κόπωσης- έλλειψης ενδιαφέροντος κατά τη διαδικασία του μαθήματος. Οι λόγοι ήταν ότι τα κείμενα ήταν γραμμένα χρονικά σε πολλή μεγάλη απόσταση από

τα ίδια τα παιδιά και τη σύγχρονη τους πραγματικότητα, γεγονός που τους δυσκόλευε να βρουν νοηματική συνάφεια με τους-τις ίδιους-ιες σε επίπεδο βιωμάτων, συναισθημάτων κοκ, όταν έρχονταν σε μια πρώτη επαφή με το κείμενο. Αυτό που διαπιστώθηκε καθ' όλη τη διάρκεια των μαθημάτων ήταν ότι μόλις εισχωρούσαμε βαθύτερα στη νοηματική ανάλυση και στους κειμενικούς δείκτες (οι εκφραστικοί τρόποι που χρησιμοποιεί ένας πεζογράφος ή ένας ποιητής στο κείμενό του για να δώσει μορφή στο περιεχόμενο: γλωσσικές επιλογές, αφήγηση, λογοτεχνικό ρεύμα, ύφος, εικόνες κοκ. (Γεωργιάδου & Δερμετζή, 2019)), άρχιζε να αλλάζει αυτή η πρώτη εντύπωση. Κάτι που αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο, είναι ότι οι μαθητές-τριες, το πρώτο πράγμα που κοιτούσαν και τραβούσε την προσοχή τους, ήταν το εικαστικό υλικό που συνόδευε τα κείμενα (εικόνες, έργα τέχνης: πίνακες μεγάλων ζωγράφων, σκίτσα κτλ.), οπότε σκεφτήκαμε ότι η εικόνα μπορεί να λειτουργήσει ως εφελκυστικό ανάπτυξης και κρούσης του ενδιαφέροντος των παιδιών. Το ερώτημα που τέθηκε εξαρχής σε όλη αυτή τη διαδικασία της έρευνας για αυτή την εργασία, είναι κατά πόσο σήμερα η διδασκαλία της λογοτεχνίας, ανταποκρίνεται στους διδακτικούς στόχους, που έχει θέσει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Πιο αναλυτικά το Δ.Ε.Π.Π.Σ. για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο-Λύκειο (ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, 2003) ορίζει σαν σκοπό του μαθήματος να φέρει τον μαθητή σε επικοινωνία με σημαντικά και ποιοτικά αξιόλογα λογοτεχνικά έργα, να τον ασκήσει και να τον εθίσει στην ανάγνωσή τους. Και συνεχίζει αναφέροντας ότι η λογοτεχνία ως μάθημα συνιστά ειδικής ποιότητας μορφωτικό αγαθό που αποσκοπεί όχι τόσο στην παροχή γνώσεων, όσο στη διαμόρφωση στάσεων και συστήματος αξιών με την καλλιέργεια της ευαισθησίας, τον εμπλουτισμό της εμπειρίας και την ανάπτυξη της φαντασίας που παρέχει στο μαθητή το λογοτεχνικό κείμενο. Καθορίζοντας έπειτα τους γενικούς στόχους:

α) Να κατανοήσει καλύτερα και να απολαύσει βαθύτερα ο μαθητής το κείμενο μέσα από την παρατήρηση, την επεξεργασία, τη διερεύνηση, την ανταλλαγή αναγνωστικής ευαισθησίας και πείρας.

β) Να ασκηθεί ο μαθητής στην ανάγνωση κειμένων, ώστε να καταστεί κατά το δυνατόν επαρκής και με κριτική συνείδηση αναγνώστης με την έφεση να εκφράζει και ο ίδιος τις δημιουργικές ή κριτικές δυνατότητές του.

γ) Να ευαισθητοποιηθεί ο μαθητής σε καίρια θέματα-προβλήματα του ανθρώπου και της κοινωνικής ζωής του.

δ) Να γνωρίσει μορφές και αξίες του πολιτισμού που συνδέονται τόσο με τη ζωή, την παράδοση και τη φυσιογνωμία του έθνους όσο και με το ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον στην ευρωπαϊκή ή την οικουμενική του διάσταση.

ε) Να αποκτήσει ο μαθητής ανάλογα με την ηλικία του ορισμένες γνώσεις αναφορικά με τα λογοτεχνικά γένη και είδη, την εξέλιξή τους, την ειδική χρήση του λόγου και την τεχνική, κατά περίπτωση και σε σχέση με το είδος του κειμένου, το συγγραφέα, την εποχή, τα ρεύματα.

στ) Να αντιληφθεί ο μαθητής το φαινόμενο της λογοτεχνικότητας σε σχέση με τη χρήση της γλώσσας.

ζ) Να είναι σε θέση ο μαθητής να εκφράζει, προφορικά ή γραπτά την αναγνωστική του πρόσληψη, να σχολιάζει και να αξιολογεί τεκμηριώνοντας στο κείμενο την άποψή του.

Σε αυτή την εργασία θα δώσουμε μεγαλύτερη βάση στον πρώτο στόχο που θέτει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ως πρωτεύον και απαραίτητο βήμα για τους υπόλοιπους στόχους. Πώς δηλαδή, ο μαθητής-τρια θα κατανοήσουν βαθύτερα το νόημα των κειμένων μέσα από την παρατήρηση, επεξεργασία, τη διερεύνηση, την ανταλλαγή ευαισθησίας και πείρας με τη βοήθεια πάντα του διδάσκοντα-ούσης, αυτή τη φορά με τη χρήση επιπρόσθετου ψηφιακού υλικού, κατασκευασμένου με τη βοήθεια μιας από τις τελευταίες τεχνολογικές καινοτομίες (2024), την Τεχνητή Νοημοσύνη. Φυσικά, συμπληρωματικά η συγκεκριμένη πρόταση διδασκαλίας αγγίζει και άλλους από τους προαναφερθέντες στόχους, σε επίπεδο βοηθητικού υλικού στην κύρια διδασκαλία, όπως το γ, που περιέχει την ευαισθητοποίηση σε καίρια θέματα, του δ, να έρθει σε επαφή με μορφές και αξίες του πολιτισμού και θέτει έναν ακόμα στόχο: Να είναι σε θέση ο μαθητής-τρια να μπει μέσα στον κόσμο του κειμένου, μέσα από «εναλλακτικούς τρόπους

διδασκαλίας», που προϋποθέτουν την ανάπτυξη της φαντασίας του και του ανοίγουν νέες δυνατότητες προσέγγισης του κειμένου.

Ο τρόπος με τον οποίο προτείνουμε να δοθεί λύση στο αρχικό πρόβλημα της δυσκολίας των μαθητών-τριών στην κατανόηση των κειμένων και στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντός τους για αυτά, είναι οι ψηφιακές εικόνες που λειτουργούν βοηθητικά σε αυτό καθώς, έχουν δημιουργηθεί με βάση τα χαρακτηριστικά της δομής του κάθε κειμένου, την ταυτότητα του ποιητή και του λογοτεχνικού ρεύματος που ακολουθεί στην ποίησή του και το βασικό, κυρίαρχο μήνυμα κάθε διαφορετικού ποιήματος, ιδωμένου ως μια ξεχωριστή «έμβια οντότητα» που δίνει ποικίλες προεκτάσεις νοήματος και μπορεί να αποτελέσει τη βάση, για νέα εικαστικά υλικά.

Εξετάσαμε τις εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης για την παραγωγή εικόνων (αναφέρονται παραπάνω) με βασικά μας κριτήρια, τη χρήση χωρίς χρηματική επιβάρυνση και την ευκολία α. στην επίδοση των προτροπών (prompt) και β. στη χρήση της ίδιας της εφαρμογής (User Experience: Εμπειρία χρήστη, User Interface: Διεπαφή χρήστη). Καθώς αυτή η έρευνα πραγματοποιήθηκε εν έτει 2024, επισημαίνουμε ότι -λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του φαινομένου της Τεχνητής Νοημοσύνης- αυτά τα αποτελέσματα δεν είναι σίγουρο, ως τότε θα ισχύουν, σίγουρα, όμως, ο αναγνώστης-τρια μπορεί να παρακολουθήσει την εξέλιξή τους, μέσα από αυτή τη δουλειά.

Τέλος, προχωρήσαμε στην εξαγωγή συμπερασμάτων με βάση την εμπειρία μας από τη χρήση και έρευνα των τριών εφαρμογών Τεχνητής Νοημοσύνης για παραγωγή εικόνων, έχοντας ως γνώμονα τα προαναφερθέντα κριτήρια. Εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά τους και τις δυνατότητες που προσφέρουν στον χρήστη, καταλήξαμε σε μια τυπική βαθμολόγηση του συνόλου της εμπειρίας μας για την κάθε εφαρμογή και προχωρήσαμε σε ένα ακόμα βήμα. Προτείνουμε στο τέλος, μία από τις τρεις (3) που θεωρήσαμε την καλύτερη, προκειμένου να διευκολύνουμε τον διδάσκοντα-ουσα που θα χρησιμοποιήσει με τη σειρά του αυτά τα εργαλεία.

1.4: Διάρθρωση της εργασίας

Στην εργασία αυτή ακολουθήθηκε η εξής δομή κατά την ανάπτυξη των κεφαλαίων: Στο 1^ο κεφάλαιο, υπήρξε εκτενής αναφορά σχετικά με τις προσωπικές καταβολές της συγγραφέως που την οδήγησαν να επιλέξει το συγκεκριμένο θέμα (προηγούμενες σπουδές, επαγγελματική εμπειρία, προσωπικά ενδιαφέροντα και ισχυρότερες πηγές έμπνευσης), όπως και το κατά πόσο επηρέασε αυτή την επιλογή, η φοίτησή της στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στον τομέα του Ψηφιακού πολιτισμού. Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο αναπτύχθηκε η περιγραφή της μεθοδολογίας της έρευνας που ακολουθήθηκε και τα στάδια αυτής.

Στο 2^ο κεφάλαιο με βάση τη μεθοδολογία, παρουσιάστηκε το πρόβλημα- πρόκληση που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η συγκεκριμένη διατριβή και τα επιστημονικά πεδία που αναπτύσσεται: η γλωσσική επιστήμη (νεοελληνική λογοτεχνία) και η τεχνητή νοημοσύνη, με σαφή αναφορά στις δυνατότητες που παρέχει αυτή η νέα τεχνολογική εξέλιξη την περίοδο συγγραφής της εργασίας (2024). Στο 3^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανάπτυξη του φιλοσοφικού κέντρου του συγκεκριμένου θέματος και πιο συγκεκριμένα, με βάση το επιστημονικό άρθρο των Noam Chomsky (Αμερικανός καθηγητής στο Τμήμα Γλωσσολογίας και Φιλοσοφίας του Τεχνολογικού Ινστιτούτου της Μασαχουσέτης), του Ian Roberts (καθηγητής Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο του Cambridge και υπότροφος του Downing College του Cambridge) και του Jeffrey Watumul (διευθυντής της Τεχνητής Νοημοσύνης στο Oceanit στη Χονολουλού και κύριος ερευνητής σε προγράμματα για την DARPA): Η λανθασμένη υπόσχεση του ChatGPT (Chomsky, Roberts, & Watumull, 2023), θα αναλυθούν οι προβληματισμοί για τις εφαρμογές Τεχνητής νοημοσύνης και τα αποτελέσματα που φέρουν, θα τονιστούν τα οφέλη και οι δυνατότητες ως προς τα καλά που προκύπτουν και θα αναφερθούν οι προβλέψεις του μέλλοντος και πιθανοί τρόποι διαχείρισής τους.

Στο 4^ο κεφάλαιο θα προσδιοριστεί η πολυπλοκότητα του προβλήματος και θα γίνει αναλυτική περιγραφή των αλγοριθμικών βημάτων που θα ακολουθήσουμε, όπως και η μοντελοποίηση. Προχωρώντας στο 5^ο κεφάλαιο θα συναντήσουμε όλα τα έργα (ποιοτικά κείμενα) που θα

χρησιμοποιηθούν ως βασικό, πρωτεύον υλικό για τη δημιουργία των ψηφιακών εικόνων, θα αναλυθούν συνοπτικά, με βάση τους πιο σημαντικούς κειμενικούς δείκτες και θα δοθεί μια εικόνα των συγγραφέων τους, υπό το πρίσμα της προσωπικής τους ζωής και συγγραφικής σταδιοδρομίας. Αυτό το βήμα είναι απαραίτητο για να γίνει απτό και κατανοητό, η επιλογή των εντολών δημιουργίας στις εφαρμογές Τεχνητής νοημοσύνης, που στηρίχθηκε σε όλα τα στοιχεία που είχαμε για τα κείμενα. Στο 6^ο κεφάλαιο έχουμε την υλοποίηση της ιδέας: οι 12 εικαστικές ψηφιακές εικόνες που δημιουργήθηκαν με τεχνητή νοημοσύνη, οι τεχνικές που ακολουθήθηκαν σε κάθε εφαρμογή (δυνατότητες χρήστη), που θα λειτουργήσουν και ως οδηγός λειτουργίας των χρηστών (διδασκόντων-ουσών στη δική μας περίπτωση) για ανάλογες περιπτώσεις δημιουργίας βοηθητικού εκπαιδευτικού υλικού στα μαθήματά τους.

Ακολουθούν τα δύο (2) τελευταία κεφάλαια, το 7^ο και το 8^ο. Το 7^ο περιέχει τις παρατηρήσεις μας κατά τη διάρκεια χρήσης των 3ών εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης και τα συμπεράσματά μας από την υλοποίηση. Ακόμη, στο 7^ο κεφάλαιο, θα συμπεριλάβουμε την αξιολόγηση αυτών των προγραμμάτων και δοθεί μια τυπική βαθμολογία για κάθε εφαρμογή με άριστα το 10, ώστε να γίνει κατανοητό μέσα από αριθμούς στους αναγνώστες-στρίες, η ευκολία-δυσκολία που συναντήσαμε κατά τη δημιουργία των εικόνων. Στο 8^ο και τελευταίο κεφάλαιο, θα παρουσιάσουμε την προστιθέμενη αξία της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης στην εκπαίδευση, για διδάσκοντες-ουσες και μαθητές-τριες, όπως και τις μελλοντικές προεκτάσεις, που προκύπτουν από αυτή, καθώς με τη ραγδαία ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης, θα προστεθούν πολλές και διαφορετικές μέθοδοι δημιουργίας ψηφιακού υλικού, που θα μπορεί αντίστοιχα να χρησιμοποιηθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία, πάντα υπό τον έλεγχο και την κρίση του εκπαιδευτικού προσωπικού.

1.5: Συμπεράσματα 1ου κεφαλαίου

Στο 1ο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, παρουσιάσαμε με συνοπτικό τρόπο τι περιλαμβάνει η συγκεκριμένη πρόταση διδασκαλίας, πως καταλήξαμε σε αυτήν την επιλογή θέματος, λόγω προσωπικών καταβολών και προηγούμενης εκπαίδευσης (υποκεφάλαιο § 1.2), όπως και αναφερθήκαμε ενδελεχώς στον σκοπό και στον στόχο δημιουργίας και ανάπτυξής της. Ακολούθησε η αναφορά μας στη μεθοδολογία της έρευνας (υποκεφάλαιο § 1.3) και αναλυτικότερα ποιο πρόβλημα κλήθηκε να αντιμετωπίσει η συγκεκριμένη πρόταση και με ποιους τρόπους αυτό επετεύχθη. Δεν θα μπορούσε να λείπει η παρουσίαση της διάρθρωσης της παρούσας διατριβής, ώστε ο/η αναγνώστης, να γνωρίζει τι θα αναπτυχθεί σε κάθε κεφάλαιο (υποκεφάλαιο § 1.4) και να αναζητήσει ό, τι τον ενδιαφέρει, ανάλογα με τη θεματική του.

Βιβλιογραφία

- Photo Editor PixLr. (2024). Ανάκτηση από <https://pixlr.com/gr/>: <https://pixlr.com/gr/>
- Black Technology LTD. (2024). Stable Diffusion Online. Ανάκτηση από Stable Diffusion Online: <https://stablediffusionweb.com/>
- Chomsky, N., Roberts, I., & Watumull, J. (2023, Μάρτιος 8). Noam Chomsky: The False Promise of ChatGPT. *New York Times*, σ. 7.
- Deep Dream Generator. (2024). Deep Dream Generator . Ανάκτηση από Deep Dream Generator : <https://deepdreamgenerator.com/>
- Guinness, H. (2024). <https://zapier.com/blog/best-ai-image-generator/>. Ανάκτηση από <https://zapier.com/blog/best-ai-image-generator/>
- Hetler , A. (2024). <https://www.techtarget.com/whatis/definition/ChatGPT>. Ανάκτηση από <https://www.techtarget.com/whatis/definition/ChatGPT>
- Robin, B. R. (2008). *Digital Storytelling: A Powerful Technology Tool for the 21st Century Classroom*. Ohio: The College of Education and Human Ecology, The Ohio State University.
- Robin, B., & Bernard. (Δεκέμβριος 2016). *The Power of Digital Storytelling to support teaching & learnig*. University of Houston, USA.
- Vitti, M. (2000). ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗ. ΕΡΜΗΣ.
- Vitti, M. (2011). ΕΡΜΗΣ.

- Αργυροπούλου, Χ., Πατούνα, Α., & Βαρέση, Ε. (2009). ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ. ΑΘΗΝΑ: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Γεωργιάδου, Α., & Δερμετζή, Κ. (2019). Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ. (2003). ΦΕΚ Νεοελληνικής Λογοτεχνίας για το Λύκειο. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο .
- Ελύτης, Ο. (1986, Δεκέμβριος). Τα Ρω του Έρωτα. ΥΨΙΛΟΝ / ΒΙΒΛΙΑ.
- Κώστας Μπαλάσκας, Υ. Π. (2016). Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Τεύχος β', Β' Τάξη Ενιαίου Λυκείου (Τόμ. Β). ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Πρόγραμμα επεξεργασίας φωτογραφιών photo editor pixlr . (2024). Ανάκτηση από <https://pixlr.com/gr/>: <https://pixlr.com/gr/>

2: Η Διδασκαλία του ποιητικού λόγου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και η συναρμογή της με τα απεικονιστικά εργαλεία της Τεχνητής Νοημοσύνης

2.1: Εισαγωγή

Στο 2^ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής αναφερόμαστε στους νέους τρόπους ανάδειξης ενός λογοτεχνικού κειμένου και συγκεκριμένα, στα μέσα που δύνανται να χρησιμοποιηθούν στα διδακτικά σενάρια του σημερινού εκπαιδευτικού συστήματος. Στο υποκεφάλαιο § 2.2 αποτυπώνουμε μια ταξινομική κλίμακα, η οποία αφορά τον ποιητικό λόγο στον οποίο θα αναφερθούμε και ο οποίος αξιοποιείται ως διδακτικό υλικό στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σήμερα. Παραθέτουμε τα ρεύματα από ποιήματα της Νεότερης Ποίησης και αναφερόμαστε συνοπτικά στα βασικά χαρακτηριστικά της νεότερης ποίησης που έχουν σημασία για την έρευνα μας. Στο υποκεφάλαιο § 2.3 περιγράφουμε τους τρόπους με τους οποίους Τεχνητή Νοημοσύνη εμπλέκεται σήμερα στην Εκπαίδευση, καθώς τα τελευταία χρόνια αναδύεται όλο και πιο έντονα αυτή η συναρμογή, τόσο με το περιεχόμενο της μάθησης, όσο με τα μέσα εφαρμογής των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών. Τέλος, στο υποκεφάλαιο § 2.4 περιγράφουμε τους τακτικούς άξονες εφαρμογής του πώς ακριβώς μπορούν να συνδυαστούν ο ποιητικός λόγος με τον εικαστικό λόγο μέσα από εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης.

2.2: Ο ποιητικός λόγος ως διδακτικό υλικό στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Το υποκεφάλαιο αυτό αναφέρεται στη διδασκαλία των ποιημάτων του 3ου Κεφαλαίου «ΝΕΟΤΕΡΗ ΠΟΙΗΣΗ» του σχολικού εγχειριδίου «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Β' ΤΕΥΧΟΣ, Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ» του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Έχουν επιλεγεί από τους 12 ποιητές της συγκεκριμένης ενότητας, ένα ποίημα από τον καθένα, με καθαρά προσωπικής αισθητικής κριτήρια, για τα οποία δίνεται η δημιουργία πρωτότυπων εικόνων με τη χρήση εργαλείων και προγραμμάτων Τεχνητής Νοημοσύνης (TN), ως μέσο καλύτερης κατανόησης και εμβάθυνσης του νοήματος. Ο στόχος μας ήταν να συναντηθούν δύο «ανόμοιες» οντότητες, μεταξύ τους, από τη μια τα κλασικά κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Γενιάς του 1930) με ένα νέο επίτευγμα της τελευταίας τεχνολογικής εξέλιξης του πεδίου της TN. Εν τέλει, με το «πάντρεμα» αυτών των δύο περιοχών, και μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων θέτουμε ως στόχο να προκύψει μια επιτυχημένη νέα καλλιτεχνική σύλληψη και συγκεκριμένα εικαστικές εικόνες, στηριγμένες πάνω στη νοηματική δομή του κειμένου. Για τη δόμηση του υποκεφαλαίου αποδεχόμαστε τις παραδοσιακές νόρμες της Νεοελληνικής λογοτεχνίας, ιδωμένες υπό το πρίσμα εφαρμογών της TN, ώστε τελικά να παραχθεί ένα νέο εικαστικό ψηφιακό υλικό, έτοιμο προς χρήση σε διδακτικά σενάρια της σύγχρονης εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Στην εισαγωγή του σχολικού βιβλίου (Μπαλάσκας, 2016) αναφέρονται τα βασικά χαρακτηριστικά της νεότερης ποίησης: *«συνεχής εξέλιξη και ανανέωση, που επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες (.....) και ανταποκρίνεται στις επιστημονικές, ηθικές, και φιλοσοφικές τάσεις κάθε εποχής»*, για να τα συνδέσει τελικά με το ρεύμα του Υπερρεαλισμού, που επηρεάστηκε από τον Φρόντ και την ψυχολογία του βάρους. Αποτέλεσμα όλων αυτών των τάσεων επηρεασμού είναι και η νεότερη ποίηση. Ο χρόνος που εμφανίστηκε είναι γύρω στα 1930 και η γενιά που την καλλιέργησε, είναι η γενιά του 1930 (Vitti, Νοέμβριος 2011). Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να σταθούμε στα δύο (2) σημαντικότερα ρεύματα αυτής της χρονικής περιόδου, που αναπτύχθηκαν από το μεγαλύτερο ποσοστό των λογοτεχνών που νοούμε σήμερα, γενιά του 1930. Κι αυτό πέραν από την αναφορά που αρμόζει να γίνει σε αυτό το σημείο, τα χαρακτηριστικά αυτών των δύο ρευμάτων, θα μας βοηθήσουν στην παραγωγή των εικαστικών εικόνων- πινάκων, που θα χρησιμοποιηθούν παράλληλα με το κείμενο, ώστε να επιτευχθεί η εισαγωγή των μαθητών σε νέους οπτικούς κόσμους με δομικά υλικά, τους ίδιους τους στίχους. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στα ρεύματα του Συμβολισμού και του Υπερρεαλισμού στην ποίηση.

Το κίνημα του Συμβολισμού εμφανίζεται στα τέλη του 19ου αιώνα στη Γαλλία και οι αρχές του συνοψίζονται στα εξής:

- 1) Το εννοιολογικό περιεχόμενο του ποιήματος περιορίζεται στο ελάχιστο
- 2) Βασικά στοιχεία είναι η μουσικότητα και η υποβλητικότητα. Ο ποιητής «υποβάλλει» τις ψυχικές του διαθέσεις, δίνοντας στο ποίημα μουσικό τόνο, που εξαρτάται από τη μουσικότητα των ήχων και την κατάλληλη τοποθέτησή τους.
- 3) Τα αντικείμενα γίνονται σύμβολα των ψυχικών καταστάσεων.

Αυτά είναι τα χαρακτηριστικά (θετικά) επιτεύγματα του Συμβολισμού. Όπως αναφέρεται και στην Εισαγωγή του σχολικού βιβλίου για τη νεότερη ποίηση (Κώστας Μπαλάσκας, 2016), «η ζωή του λογοτεχνικού κειμένου έχει τα όριά της, γιατί εκείνα τα στοιχεία που εμφανίζονται ως ανανεωτικά, με την κατάχρηση γίνονται παράγοντες ανασταλτικοί οποιασδήποτε εξέλιξης.» Ο κίνδυνος είναι μήπως μέσα στην υπερβολή χρήσης των σχημάτων του συμβολισμού, η ποίηση οδηγηθεί στην αποτελμάτωση. Σε αυτή τη στιγμή καμπής της ποίησης, την ίδια εποχή (1924) εμφανίζεται το κίνημα του Υπερρεαλισμού (Σουρρεαλισμού), μια ποιητική, φιλολογική και καλλιτεχνική κίνηση που ως σκοπό είχε την υπέρβαση του πραγματικού κόσμου των υποσυνειδητων ενεργειών της ψυχής και των ονειρικών της εντυπώσεων, χωρίς την παρέμβαση της λογικής. Τα μέσα που χρησιμοποιήσε ήταν κυρίως η αυτόματη γραφή και η καταγραφή των ονείρων. Για τον υπερρεαλιστή ποιητή οι λέξεις είναι αυτόνομες και ελεύθερες. Από τη γενιά του 1930, που ανανέωσε την ελληνική ποίηση, ακραιφνείς υπερρεαλιστές είναι ο Ανδρέας Εμπειρικός και ο Νίκος Εγγονόπουλος. Ο Οδυσσεύς Ελύτης θεωρείται «νόθος» υπερρεαλιστής, γιατί στην ποίησή του δε συναντάμε αυτούσια τα σημεία του Υπερρεαλισμού, αλλά χρησιμοποιούνται τεχνηέντως ανάλογα με τις ανάγκες του ποιήματος. Αντίθετα ο Γιώργος Σεφέρης και άλλοι ποιητές της ίδιας Γενιάς (1930) εντάσσονται περισσότερο στο κίνημα του Συμβολισμού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν επηρεάζονται κι εκείνοι (ως έναν βαθμό) από τον υπερρεαλιστικό τρόπο γραφής.

Η γενιά του 1930 κλήθηκε να εκφράσει μια ολόκληρη αλλαγή εποχής (από τον 19ο αιώνα στην Ευρώπη είχαν γίνει πολλές αλλαγές πολυεπίπεδα, στην κοινωνία, στην επιστήμη, που εκφράστηκε ως ανατροπή των καθιερωμένων αξιών), γιατί η παραδοσιακή ποίηση ανταποκρινόταν σε μια παλιά τάξη πραγμάτων, που αδυνατούσε να συμβαδίσει με όλες αυτές τις μεταβολές. Στην Ευρώπη αυτό πραγματοποιήθηκε με τα κινήματα του φουτουρισμού, του ντανταϊσμού και του υπερρεαλισμού. Η ελληνική ποίηση, λίγο καθυστερημένα, συγχρονίστηκε με αυτά τα συμβάντα, με τη γενιά του 1930. Οι ποιητές αυτής της γενιάς ανανεώνουν την ελληνική ποίηση. Βασικά τους χαρακτηριστικά είναι ο ελεύθερος στίχος, η χρήση του λεξιλογίου της καθημερινής ομιλίας, η κατάργηση της λογικής αλληλουχίας του ποιήματος. (Vitti, Νοέμβριος 2011) Φορείς αυτής της αλλαγής είναι οι ποιητές: Γιώργος Σεφέρης, Οδυσσεύς Ελύτης, Νικήτας Ράντος, Γιώργος Σαραντάρης, Ανδρέας Εμπειρικός, Νίκος Εγγονόπουλος, Γιάννης Ρίτσος, Νικηφόρος Βρεττάκος κ.α.

Ακολουθούν τα ποιήματα που έχουν επιλεγεί από τον κάθε ποιητή αυτής της ενότητας και θα αποδοθούν μέσω εικαστικών εικόνων Τεχνητής Νοημοσύνης:

1. Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα, Εκλογή Α' (εκδ. Ίκαρος)
2. Γιώργος Σεφέρης: Ελένη (Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος)
3. Ανδρέας Εμπειρικός: Ηχώ (Ποιήματα, εκδ. Γαλαξίας)
4. Ζωή Καρέλλη: Του καλοκαιριού (Πρώτη Μεταπολεμική γενιά, εκδ. Ίκαρος)
5. Γ.Φ. Βαφόπουλος: Η ελεγεία των αδερφών (Ποιήματα, εκδ. Εστίας)
6. Γιώργος Σαραντάρης: Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει... (Νεωτερικοί ποιητές του Μεσοπολέμου, εκδ. Σοκόλης)
7. Γ. Ρίτσος: Ο τόπος μας (εκδ. Κέδρος)
8. Ν. Καββαδίας: Πούσι, (εκδ. Γαλαξίας, 1961-1971)
9. Ν. Εγγονόπουλος: Νέα περί θανάτου (Ποιήματα, εκδ. Κέδρος)
10. Μελισσάνθη: Στη νύχτα που έρχεται (Ποιήματα Β', εκδ. των Φίλων)
11. Οδ. Ελύτης: [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...] εκδ. Γλάρος

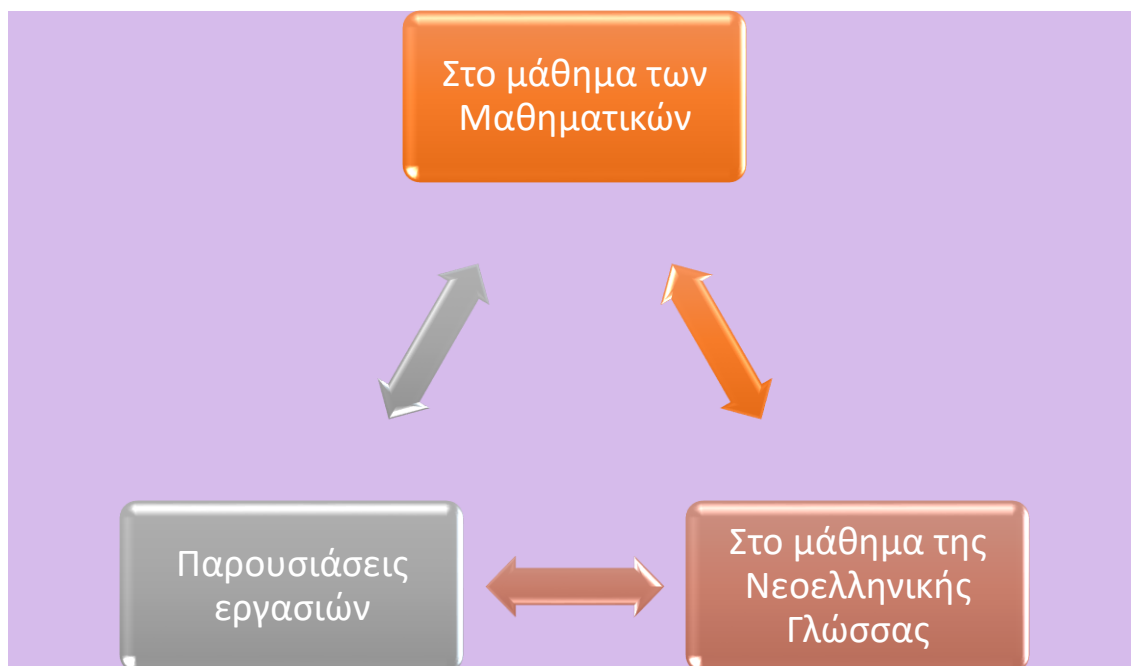
12. Νικηφόρος Βρεττάκος: Της Σπάρτης οι πορτοκαλιές (Εκλογή, εκδ. Θεμέλιο)

2.3: Η Τεχνητή Νοημοσύνη στη διδασκαλία του ποιητικού λόγου στην Εκπαίδευση σήμερα

Με την εξέλιξη της τεχνολογίας τα τελευταία 10 χρόνια, έχει αναδυθεί στην επιφάνεια το επίτευγμα της Τεχνητής Νοημοσύνης (ΤΝ). Αρχίζοντας την επισκόπησή μας από την 1η Βιομηχανική Επανάσταση (μέσα 18ου αιώνα), παρατηρούμε τη μετάβαση των κοινωνιών από τη χειρωνακτική εργασία στην αυτοματοποίηση, κατά τις διαδικασίες της παραγωγής. Έτσι αυξάνονταν διαρκώς οι αυτοματοποιημένες εργασίες, οι νοητικές όμως, παρέμεναν. Από το 1950 κι έπειτα, ξεκινάει η Ψηφιακή επανάσταση και η εποχή της Πληροφορίας, όπου με τη χρήση των υπολογιστών ξεκινά η αυτοματοποίηση των νοητικών διεργασιών. Σε αυτό το σημείο βρίσκουμε τη λύση σε οτιδήποτε ψηφιακά και με έναν αλγόριθμο αυτή η λύση τυποποιείται και στη συνέχεια εκτελείται από μια μηχανή. (Συνοπτική ιστορική αναδρομή: Λειβαδάς Κων/νος, 2023) Στις αρχές της 10ετίας του '80 εμφανίζονται τα «έμπειρα συστήματα» (expert systems), σύμφωνα με τη μελέτη του Κων/νου Λειβαδά (Λειβαδάς, 2023) και συνεχίζει πως αυτά είναι προγράμματα που στοχεύουν στη λήψη αποφάσεων. Με τη βοήθεια λογικών κανόνων συναγωγής και πολλών if-then-else βρόγχων μιμούνται τη συλλογιστική εξειδικευμένων ανθρώπων πάνω σε κάποιο κλάδο. Από τη δεκατία του '90 αδιαμφισβήτητα παρουσιάζεται μια τεράστια άνθηση στον κλάδο της τεχνητής νοημοσύνης. Από 'κει και πέρα απογειώθηκε η εφαρμογή της τεχνητής ευφυΐας σε πληθώρα προβλημάτων τα οποία ξεπέρασαν τον ακαδημαϊκό και επιστημονικό χώρο και πλέον έχουν μπει στην καθημερινή μας ζωή και γενικά στις σύγχρονες κοινωνίες.

Σύμφωνα με τον Αλέξανδρο Κοφτερό, η ΤΝ έχει ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων. Μπορούμε να αναθέσουμε στην ΤΝ να παράγει εκτενές γραπτό περιεχόμενο για σχολικές εργασίες, να μας παρέχει πολύτιμες γνώσεις, να δημιουργεί ολόκληρες παρουσιάσεις με πρωτότυπο κείμενο και εικόνες. Το συναρπαστικό είναι ότι η ΤΝ εξελίσσεται συνεχώς, επεκτείνει τις δυνατότητές της και μεταμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο ασχολούμαστε με τις πληροφορίες και παράγουμε περιεχόμενο. Αυτή η συνεχής εξέλιξη αναδιαμορφώνει την προσέγγισή μας στην εργασία, τη δημιουργικότητα και την επίλυση προβλημάτων. (Κοφτερός, 2023) Για αυτούς τους λόγους, των πολλών και πολύπλοκων δυνατοτήτων που έχει η ΤΝ σε σχέση με τη μετάδοση, αναπαραγωγή πληροφοριών – γνώσεων, όπως και επίλυσης προβλημάτων, κάνει την εμφάνισή της και στην Εκπαιδευτική διαδικασία. Φυσικά, αυτό δεν είναι κάτι κατοχυρωμένο συλλήβδην στις βαθμίδες της ελληνικής σχολικής εκπαίδευσης (όχι ακόμα έστω), καθώς σε μεμονωμένες περιπτώσεις παρατηρούμε να εμφανίζεται δειλά-δειλά, με συγκεκριμένους τρόπους χρήσης (Εικόνα 2.2).

- Στο μάθημα των Μαθηματικών (Παραλλαγές προβλημάτων χρησιμοποιώντας το ChatGPT, Επεξηγηματικές οδηγίες, Σχέδια μαθημάτων, Λύσεις για εξισώσεις, Φύλλα εργασίας, Γραφήματα)
- Στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας χρησιμοποιώντας το ChatGPT (Σχέδια μαθημάτων για τη διδασκαλία της γλώσσας, Εκπαιδευτικό υλικό, Ασκήσεις, Πρωτότυπο κείμενο και σχετικές ερωτήσεις, Περιλήψεις με βάση ένα κείμενο)
- Παρουσιάσεις εργασιών με το Tome AI κ.α.

Εικόνα 2.2: Διδακτικά πεδία αξιοποίησης των εργαλείων της Τεχνητής Νοημοσύνης

Αναφορικά με τα παραπάνω, προφανώς υπάρχουν πολλές περισσότερες εκπαιδευτικές δυνατότητες με τις εφαρμογές AI. Σε αυτό το σημείο αναφερόμαστε σε «εύκολους» τρόπους χρήσης της εφαρμογής ChatGPT, που με τις ανάλογες προτροπές- αιτήματα, φέρνουν ανάλογα αποτελέσματα και το εξειδικεύουμε έτι περισσότερο με την αναφορά στο Tome AI και στη δημιουργία παρουσιάσεων, αμφότερων διδασκόντων-ουσών και μαθητών-τριών. Σε όλα τα μαθήματα όλων των βαθμίδων -αν καλλιεργήσουμε τη φαντασία μας- μπορούμε να εισάγουμε ποικίλες εφαρμογές TN, όπως παραγωγή ψηφιακών εικόνων, ήχων, βίντεο, μουσικής και να μετατρέψουμε τις διδακτικές ώρες με μόνο μέσο το σχολικό εγχειρίδιο, σε παραγωγικές διαδικασίες συμμετοχής όλων των μαθητών-τριών με ψηφιακά μέσα αποτύπωσης του εκάστοτε μαθήματος και των νοημάτων του.

Όλα αυτά τα ψηφιακά υλικά μας οδηγούν σε μια έννοια που εδώ και μια 20^{ετία} περίπου έχει αναδυθεί σαν επιτυχημένη μέθοδος του εξωτερικού, στο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας και -όπως συμβαίνει με όλες τις τεχνολογικές εξελίξεις-, ήρθε και στην Ελλάδα. Μιλάμε για την ψηφιακή αφήγηση (digital storytelling): «Η ψηφιακή αφήγηση συνδυάζει την τέχνη της αφήγησης ιστοριών με ένα μείγμα ψηφιακών μέσων, όπως κείμενο, εικόνες, ηχογραφημένη αφήγηση, μουσική και βίντεο. Αυτά τα στοιχεία πολυμέσων αναμειγνύονται μεταξύ τους χρησιμοποιώντας λογισμικό υπολογιστή, για να αφηγηθούν μια ιστορία που συνήθως περιστρέφεται γύρω από ένα συγκεκριμένο θέμα ή θέμα και συχνά περιέχει μια συγκεκριμένη άποψη» (Robin B. R., 2008) και συνεχίζει πως «Σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, δάσκαλοι και μαθητές από το νηπιαγωγείο μέχρι τις μεταπτυχιακές σπουδές, δημιουργούν ψηφιακές ιστορίες για κάθε θέμα που μπορεί κανείς να φανταστεί, από την τέχνη μέχρι τη ζωολογία, και πολλούς τομείς. Η ψηφιακή αφήγηση έχει γίνει επίσης παγκόσμιο φαινόμενο, με επαγγελματίες από όλο τον κόσμο να δημιουργούν ψηφιακές ιστορίες για να ενσωματώσουν την τεχνολογία στην τάξη, υποστηρίζουν την εκμάθηση γλωσσών, διευκολύνουν τη συζήτηση, αυξάνουν την κοινωνική παρουσία και πολλά άλλα.» (Robin & Bernard, Δεκέμβριος 2016).

Ποια είναι όμως τα κύρια οφέλη που μας καθιστούν να αναγνωρίσουμε τις καινοτόμες αυτές εκπαιδευτικές μεθόδους με την ψηφιακή αφήγηση, απαραίτητο στοιχείο συμπερίληψης της στη διδασκαλία;

Αλλά πριν απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα, πρέπει να είναι σαφές τι ορίζουμε ψηφιακή αφήγηση στην εκπαίδευση και τι όχι:

Όπως αναφέρει η Silvia Rosenthal Tolisano (Tolisano, 2015), η ψηφιακή αφήγηση:

- ✓ ΔΕΝ έχει να κάνει με τα εργαλεία, αλλά με τις δεξιότητες
- ✓ ΔΕΝ είναι η δημιουργία μέσω, αλλά η δημιουργία νοήματος...
- ✓ ΔΕΝ είναι μόνο η αφήγηση μιας ιστορίας, αλλά η συμβολή και η συνεργασία...
- ✓ ΔΕΝ έχει να κάνει με την αφήγηση μιας μεμονωμένης ιστορίας... αλλά με την κοινή χρήση και τη σύνδεση...
- ✓ ΔΕΝ αφορά μόνο τη μεταφορά γνώσης... αλλά αφορά την ενίσχυσή της...
- ✓ ΔΕΝ έχει να κάνει με την αντικατάσταση των αναλογικών ιστοριών... αλλά με τη μεταμόρφωση των ιστοριών.

Κι αφού έχουμε μια ιδέα ως προς την κατεύθυνση μιας επιτυχημένης αφήγησης, προχωράμε στα κύρια οφέλη που προκύπτουν για τους μαθητές-τριες, προκειμένου αντίστοιχα να τα επιστρατεύσουμε για τη δική μας πρόταση ψηφιακού υλικού στη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Ο Bernard R. Robin μας βοηθάει σε αυτή την αναζήτηση με αυτόν τον πίνακα (Πίνακας 2.1) που θεωρήσαμε χρήσιμο να τον συμπεριλάβουμε, καθώς αναφέρεται στη στρατηγική που ακολουθεί ο διδάσκων-ουσα (2^η στήλη) για να επιτύχει τους μαθητικούς στόχους (1^η στήλη) και καταδεικνύει τον τρόπο που επιτυγχάνεται αυτό μέσω της Ψηφιακής αφήγησης (3^η στήλη):

Πίνακας 2.1: Πώς η ψηφιακή αφήγηση υποστηρίζει τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευόμενου και τις διδακτικές στρατηγικές. (Robin B. R., 2008)

Χαρακτηριστικά μαθητή-τριας	Στρατηγική διδασκαλίας	Πως η Ψηφιακή Αφήγηση υποστηρίζει αυτό:
Τεχνογνωσία μαθητή-τριας (Technology savvy)	Ενσωματώνουμε την τεχνολογία στις δραστηριότητες και στις εργασίες της τάξης.	Τα ψηφιακά υλικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως δραστηριότητες στην τάξη ή/και ως εργασίες στην τάξη.
Χρήση μηχανών αναζήτησης για πληροφορίες	Δίνουμε εργασίες που επιτρέπουν στους μαθητές να χρησιμοποιούν μηχανές αναζήτησης, αλλά και να αξιολογούν κριτικά τις πληροφορίες που βρίσκουν.	Οι μηχανές αναζήτησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την έρευνα θεμάτων ψηφιακής ιστορίας, τον εντοπισμό εικόνων, μουσικής, βίντεο κλιπ που μπορούν να συμπεριληφθούν στην ιστορία.
Ενδιαφέρον για τα πολυμέσα (multimedia)	Συμπεριλαμβάνουμε μουσική, βίντεο και άλλα μέσα σε εργασίες.	Οι ψηφιακές ιστορίες περιέχουν ένα μείγμα από μουσική, βίντεο κλιπ και άλλα ψηφιακά μέσα.
Δημιουργία διαδικτυακού περιεχομένου	Επιτρέπουμε στους μαθητές να συνεισφέρουν σε ιστοσελίδες, ιστολόγια, wikis και δημιουργία βίντεο YouTube.	Ψηφιακές ιστορίες μπορούν να μεταφορτωθούν σε ιστολόγια, wikis και άλλους ιστοτόπους, συμπεριλαμβανομένου του YouTube.
Μαθαίνει με επαγωγική ανακάλυψη	Παρέχουμε ευκαιρίες στους μαθητές να είναι κιναισθητικοί, βιωματικοί, πρακτικοί.	Η δημιουργία μιας ψηφιακής ιστορίας είναι μια πρακτική, βιωματική διαδικασία

Συναισθηματικά ανοιχτοί-ές	Ενθαρρύνουμε την προσωπική αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή απόψεων.	Πολλές από τις πιο ισχυρές ψηφιακές ιστορίες περιλαμβάνουν μια προσωπική άποψη.
Μαθαίνει με δοκιμές και κάνοντας λάθη	Επιτρέπουμε στους μαθητές να δοκιμάσουν τις δικές τους στρατηγικές για την επίλυση προβλημάτων και να πάρουν τον έλεγχο της μάθησής τους.	Η ψηφιακή αφήγηση επιτρέπει στους μαθητές να λύνουν προβλήματα και να παίρνουν τον έλεγχο της μάθησής τους.
Μικρή διάρκεια προσοχής	Αφήστε τους μαθητές να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία για να κινηθούν με τον δικό τους ρυθμό.	Η ψηφιακή αφήγηση επιτρέπει στους μαθητές να χρησιμοποιούν την τεχνολογία με τον δικό τους ρυθμό.
Επικοινωνεί οπτικά	Αφήνουμε τους μαθητές να χρησιμοποιούν εικόνες, βίντεο και άλλες οπτικές αναπαραστάσεις στις εργασίες.	Οι ψηφιακές ιστορίες περιέχουν ένα μείγμα εικόνων, βίντεο κλιπ και άλλων οπτικών αναπαραστάσεων.
Νιώθει πίεση για να πετύχει	Αξιοποιούμε τη νοημοσύνη των μαθητών και δώστε έμφαση στις εμπειρίες βαθιάς μάθησης και στην κριτική σκέψη.	Η δημιουργία μιας ψηφιακής ιστορίας επιτρέπει στους μαθητές να είναι δημιουργικοί και να στοχάζονται κριτικά για όσα έχουν μάθει.
Αναζητά συνεχώς ανατροφοδότηση	Παρέχουμε ευκαιρίες για θετική και αρνητική επικοινωνιακή ανατροφοδότηση.	Η ενσωμάτωση της ανατροφοδότησης από τους συνομηλίκους τους στη διαδικασία ψηφιακής αφήγησης, δίνει στους μαθητές την ευκαιρία να βελτιώσουν την εργασία τους.

Μια τέτοια πρόταση διδασκαλίας αποτελεί η παρούσα μελέτη, καθώς θα επιχειρήσει να «παντρέψει» τα προαναφερθέντα ποιήματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας με ψηφιακούς τρόπους αποτύπωσης του νοήματος, μέσω εικαστικών πρωτότυπων εικόνων ΤΝ.

2.4: Τα ποιήματα & οι εικόνες παραγόμενες από εργαλεία της Τεχνητής Νοημοσύνης: Πώς συνδυάζονται μεταξύ τους και τι προσφέρει αυτό στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Κάθε ποίημα είναι μια ολοκληρωμένη δημιουργία με αρχή, μέση και τέλος, όπως προκύπτει και από την ετυμολογία της λέξης ποίημα < ποιώ= φτιάχνω, δημιουργώ. Μια δημιουργία ξεχωριστή που μέσα στα σπλάχνα της κουβαλάει λέξεις τοποθετημένες σοφά από τον/τη δημιουργό σε στίχους, ώστε να αποδίδουν κάτι πολύ συγκεκριμένο ή ασαφές, ανάλογα πάντα με την πρόθεσή του. Είναι ένας κόσμος, ο οποίος πλάθεται ξεχωριστά και παράλληλα με την πραγματικότητά μας, δανείζεται στοιχεία της, αλλά τα αναδιαμορφώνει και τα εξελίσσει χωρίς περιορισμούς, αρκεί να ειπωθεί το ποθούμενο. Έχοντας σαν γνώμονα και ως βάση αυτή την οπτική του κάθε ποιήματος, σαν έναν ξεχωριστό κόσμο, χτίσαμε την παρούσα εκπαιδευτική πρόταση, που αναλύεται ως εξής: Κάθε λέξη συναρμολογείται μαζί τις υπόλοιπες λέξεις και όλες μαζί απαρτίζουν τον στίχο. Κάθε στίχος, ενώνεται μαζί με τους υπολοίπους και φτιάχνει τον κόσμο του ποιήματος. Κάθε στίχος δημιουργεί στο μυαλό μας (κατά την ανάγνωση) μια εικόνα, οι στίχοι συνολικά σχηματίζουν ένα σενάριο- ιστορία. Συνεπώς, αφού κάθε ποίημα, αφηγείται μια ιστορία και μπορούμε να τη «δούμε»

συνειρμικά-νοερά μέσα στο νου μας, μπορούμε αντίστοιχα να τη μεταφέρουμε οπτικά μέσω ψηφιακών εργαλείων, μπροστά μας και να την επικοινωνήσουμε με τους άλλους ανθρώπους. Να εξαγάγουμε με λίγα λόγια αυτό που δημιουργεί η φαντασία μας και η συνειδησή μας (καθώς η αντίληψη που σχηματίζει ο καθένας από εμάς όταν ακούει, βλέπει ή διαβάζει κάτι, έχει άμεση σχέση με τις πληροφορίες του συνειδητού και ασυνειδητού μέρους του εγκεφάλου μας), σε οπτικό ψηφιακό υλικό. Μέσα στα χρόνια της έρευνας σχετικά με τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, συναντάμε μελέτες- ένθετους υποστηρικτές της συνοδείας καλλιτεχνικού υλικού (εικαστικές δημιουργίες, είτε έργα γλυπτικής, άλλα μουσειακά εκθέματα: αμφορείς, παραστάσεις αρχαίων ιστοριών, μουσικά έργα και θέματα, συνθέσεις διαφορετικών ειδών λ.χ. μουσικής και εικόνων [Βίντεο] κ) με τα λογοτεχνικά έργα, καθώς συμβάλλουν στην καλύτερη αισθητική πρόσληψη του έργου από τον δέκτη (αναγνώστη, ακροατή, θεατή). «Έτσι θα λέγαμε πως οι λέξεις της Λογοτεχνίας έχουν τη δυνατότητα «σιωπηρά» να «δείχνουν» παραμένοντας λέξεις, ενώ αντίστοιχα τα εικαστικά μέσα μπορούν να «μιλούν» και να «αφηγούνται» παραμένοντας αισθητικά» (Μαντοπούλου, 2020).

Επίσης, συναντάμε πολύ σημαντικό ερευνητικό υλικό στο επιστημονικό άρθρο της Γιούλης (Αγγελικής) Χρονοπούλου «Η αξιοποίηση της εικόνας στη διδασκαλία της λογοτεχνίας» και συγκεκριμένα τη στοχευμένη αναφορά: «Η εικόνα (πίνακας, φωτογραφία, σκίτσο, αφίσα) μπορεί να συμπληρώνει, να τεκμηριώνει και να διευρύνει τη γνώση, αλλά και να προσφέρει δυνατότητες ερμηνείας και εμπάθθυνσης, όσο και αφορμές για δημιουργικότητα. Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι προσφέρει ερεθίσματα, προκαλεί ενδιαφέρον και μ' αυτή την έννοια αποτελεί κίνητρο για μάθηση, συμβάλλοντας έτσι στο μαθησιακό αποτέλεσμα» (Χρονοπούλου, 2014). Στο πόσο σημαντική είναι η διδακτική προσέγγιση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας με τη χρήση των εικόνων, έχουν αναφερθεί διεξοδικά πλήθος θεωρητικών της εκπαίδευσης και έγκυροι παιδαγωγοί (Καλογήρου, 2006). Πάνω σε αυτό το πλαίσιο κινείται αυτή η μελέτη, με τη διαφορά ότι οι εικόνες που θα χρησιμοποιηθούν ως μέσο πρόσληψης του κειμένου, δεν ενυπάρχουν ως έργα ενός καλλιτέχνη (ζωγράφου, γλύπτη κ), αλλά είναι πρωτότυπες δημιουργίες της συγγραφέως σε «συνεργασία» με εφαρμογές ΤΝ (θα χρησιμοποιηθούν οι Stable Diffusion Web (Black Technology LTD, 2024), το Deep Dream Generator (<https://deepdreamgenerator.com/>, 2024) και το PixLr (<https://pixlr.com/gr/>, 2024)), σχεδιασμένες για παραγωγή generated εικόνων, μετά από επίδοση συγκεκριμένων εντολών- αιτημάτων (prompts).

2.5: Συμπεράσματα 2ου Κεφαλαίου

Στο 2ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής αναφερθήκαμε στους νέους τρόπους ανάδειξης ενός λογοτεχνικού κειμένου και συγκεκριμένα, στα μέσα που δύνανται να χρησιμοποιηθούν στα διδακτικά σενάρια του σημερινού εκπαιδευτικού συστήματος. Στο υποκεφάλαιο § 2.1 αποτυπώσαμε μια ταξινομική κλίμακα η οποία αφορά τον ποιοτικό λόγο στον οποίο θα εστιάσουμε στην παρούσα διατριβή και αξιοποιείται ως διδακτικό υλικό στα σχολικά εγχειρίδια στην εκπαίδευση σήμερα. Παραθέσαμε τις σχολές από ποιήματα της Νεότερης Ποίησης και αναφέραμε συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά της νεότερης ποίησης που έχουν σημασία για την έρευνα μας. Στο υποκεφάλαιο § 2.2 περιγράψαμε τους τρόπους με τους οποίους εργαλεία της ΤΝ εμπλέκονται σήμερα στην Εκπαίδευση, καθώς τα τελευταία χρόνια αναδύεται όλο και πιο έντονα αυτή η συναρμογή, τόσο με το περιεχόμενο της μάθησης, όσο με τα μέσα εφαρμογής των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών. Τέλος, στο υποκεφάλαιο § 2.3 περιγράψαμε τους τακτικούς άξονες εφαρμογής για το πώς ακριβώς μπορούν να συνδυαστούν ο ποιοτικός λόγος με τον εικαστικό λόγο μέσα από εφαρμογές της ΤΝ.

Βιβλιογραφία

- Vitti, M. (Νοέμβριος 2011). *Η γενιά του τριάντα: ιδεολογία & μορφή*. Αθήνα Εκδ.: ΕΡΜΗΣ.
 Καλογήρου, Τ. (2006). *Το εικονογραφημένο βιβλίο δεν είναι μόνο για μικρά παιδιά*.
 Κοφτερός, Α. (2023). *Τεχνητή Νοημοσύνη: Διδασκαλία & Μάθηση με ΤΝ, Εισαγωγικός Οδηγός για χρήση ΤΝ στην εκπαίδευση*. Λευκωσία.
 Κώστας Μπαλάσκας, Υ. Π. (2016). *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Τεύχος β', Β' Τάξη Ενιαίου Λυκείου (Τόμ. Β)*. ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Λειβαδάς, Κ. (2023). *Εξέλιξη και Τεχνητή Νοημοσύνη*. (Α. Αλέξανδρος, Επιμ.) Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Μαντοπούλου, Σ. (2020). *Λογοτεχνία και Εικαστικές Τέχνες–δοχεία συγκοινωνούντα*. Ανάκτηση από <https://apothesis.eap.gr/archive/item/73219>

Χρονοπούλου, Γ. (2014). Η αξιοποίηση της εικόνας στη διδασκαλία της λογοτεχνίας.

3: Το Φιλοσοφικό - Γνωσιακό κέντρο της μελέτης

3.1: Εισαγωγή

Στο 3^ο κεφάλαιο αυτής της εργασίας θα παρουσιάσουμε το φιλοσοφικό κέντρο γύρω από το οποίο κινούμαστε στα επιστημονικά πεδία που αναπτύσσουμε σε αυτή, καθώς η Τεχνητή Νοημοσύνη που χρησιμοποιούμε στην παραγωγή των εικόνων, αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα μέσα στην κοινωνία μας εν έτει 2024. (Υπενθυμίζουμε τον χρόνο συγγραφής και εδώ, καθώς δε γνωρίζουμε σε μερικά χρόνια πως θα έχει εξελιχθεί η κριτική σχετικά με αυτό το φαινόμενο). Ως σημείο αναφοράς χρησιμοποιήσαμε το άρθρο: Noam Chomsky, Ian Roberts and Jeffrey Watumul: The False Promise of ChatGPT, για τους New York Times, που δημοσιεύτηκε στις 8 Μαρτίου 2023. Στο υποκεφάλαιο § 3.2 περιγράφουμε το περιεχόμενο του άρθρου, στο υποκεφάλαιο § 3.3 θα αναλύσουμε τις συνέπειες του άρθρου στο κοινωνικό επίπεδο και στο κατά πόσο είναι αξιόπιστα τελικά από πλευρά ηθικής, μια εφαρμογή Τεχνητής νοημοσύνης. Εν συνεχεία στο υποκεφάλαιο § 3.4 θα συνδέσουμε νοηματικά το περιεχόμενο που αναπτύξαμε στα προηγούμενα υποκεφάλαια με τη συγκεκριμένη επιστημονική εργασία και τέλος, στο υποκεφάλαιο § 3.5 θα ακολουθήσουν τα συμπεράσματα του κεφαλαίου.

3.2: Το περιεχόμενο του άρθρου και η άποψη του Noam Chomsky

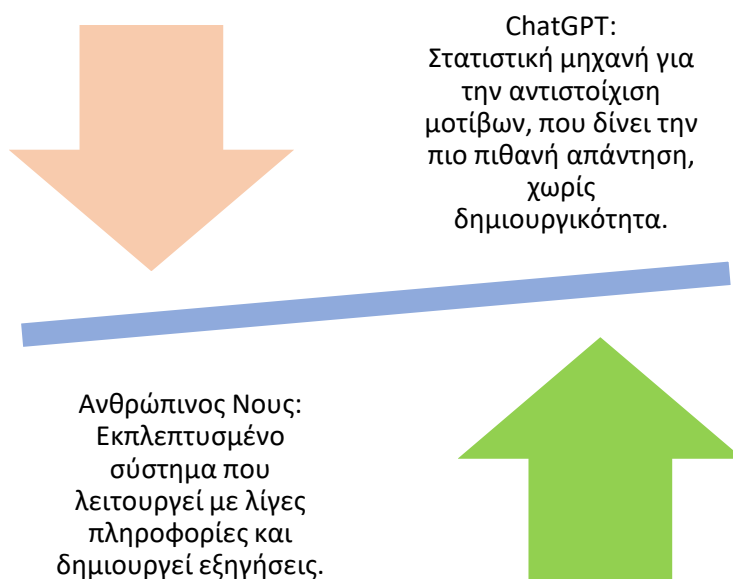
Στο υποκεφάλαιο αυτό αναπτύσσουμε το περιεχόμενο του άρθρου: Η ψευδής υπόσχεση του ChatGPT. Το Chat GPT σημαίνει Chat Generative Pre-Trained Transformer και αναπτύχθηκε από μια ερευνητική εταιρεία AI, την Open AI. Είναι μια τεχνολογία chatbot τεχνητής νοημοσύνης (AI) που μπορεί να επεξεργαστεί τη φυσική μας ανθρώπινη γλώσσα και να δημιουργήσει μια απάντηση. Με απλά λόγια – μπορείτε να κάνετε μια ερώτηση στο Chat GPT και θα σας δώσει μια απάντηση (Lighthouse Guild, 2024). Το άρθρο υπογράφουν οι Noam Chomsky, Ian Roberts and Jeffrey Watumull. Οι δυο πρώτοι είναι καθηγητές Γλωσσολογίας σε Πανεπιστήμια της Αμερικής (Αριζόνα και Μασαχουσέτη αντίστοιχα) και ο τελευταίος είναι διευθυντής Τεχνητής Νοημοσύνης στην εταιρεία Φυσικής και Τεχνολογίας, Oceanit.

Το άρθρο ξεκινάει με την αναφορά στον μεγάλο Αργεντινό ποιητή Jorge Luis Borges (1899-1986), που θεωρείται μία από τις σημαντικότερες λογοτεχνικές μορφές του 20ού αιώνα. Παρόλο που είναι περισσότερο γνωστός για τα διηγήματά του, ο Μπόρχες ήταν επίσης δοκιμογράφος, κριτικός, και ποιητής (Emir Rodriguez Monegal, 2024). Σε ένα από τα δοκίμιά του αναφέρει ότι το να ζεις σε μια εποχή μεγάλου κινδύνου και υπόσχεσης σημαίνει να βιώνεις τόσο την τραγωδία όσο και την κωμωδία, με «την επικείμενη αποκάλυψη» στην κατανόηση του εαυτού μας και του κόσμου. Ο Chomsky συνδέει αυτή τη φράση με τις μεγάλες ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής μας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, για να πει το ίδιο πράγμα. Απέναντι σε αυτήν είμαστε θετικοί και αισιόδοξοι μεν, προβληματισμένοι και προσεκτικοί στα όσα υπόσχεται να προσφέρει. Η ανησυχία αυτή προκύπτει από τον φόβο ότι το πιο δημοφιλές και μοντέρνο στέλεχος Α.Ι. — η μηχανική μάθηση — θα υποβαθμίσει την επιστήμη μας και θα υποβαθμίσει την ηθική μας ενσωματώνοντας στην τεχνολογία μας μια θεμελιωδώς εσφαλμένη αντίληψη της γλώσσας και της γνώσης.

Τα σημερινά «θαύματα» της μηχανικής μάθησης: Το ChatGPT [του OpenAI], το Bard [της Google] και το Σίδνεί [της Microsoft] σε γενικές γραμμές, παίρνουν τεράστιες ποσότητες δεδομένων, αναζητούν μοτίβα σε αυτά και γίνονται ολοένα και πιο ικανά στη δημιουργία στατιστικά πιθανών αποτελεσμάτων — όπως η φαινομενικά ανθρώπινη γλώσσα και σκέψη. Αυτά τα προγράμματα έχουν χαιρετιστεί ως οι πρώτες αναλαμπές στον ορίζοντα της τεχνητής γενικής νοημοσύνης - εκείνη η προφητευμένη στιγμή που τα μηχανικά μυαλά ξεπερνούν τους ανθρώπινους εγκεφάλους όχι μόνο ποσοτικά ως προς την ταχύτητα επεξεργασίας και το μέγεθος μνήμης, αλλά και ποιοτικά όσον αφορά την πνευματική διορατικότητα, την καλλιτεχνική δημιουργικότητα και κάθε άλλη ξεχωριστή ανθρώπινη ικανότητα. Κι εδώ διαφαίνεται η «ψευδής» κατά τους συγγραφείς υπόσχεση των «θαυμάτων» της μηχανικής μάθησης, καθώς αναγνωρίζουν

τα σημεία που μπορεί να είναι χρήσιμα στην ανθρωπότητα, όπως προγραμματισμό υπολογιστών, για παράδειγμα, ή στην πρόταση ομοιοκαταληξιών για ελαφρείς στίχους). Αλλά γνωρίζουμε από την επιστήμη της γλωσσολογίας και τη φιλοσοφία της γνώσης ότι διαφέρουν βαθιά από το πώς οι άνθρωποι σκέφτονται και χρησιμοποιούν τη γλώσσα. Αυτές οι διαφορές θέτουν σημαντικούς περιορισμούς στο τι μπορούν να κάνουν αυτά τα προγράμματα, κωδικοποιώντας τα με μη εξαλείψιμα ελαττώματα. Σε αυτό το σημείο αναφέρεται ξανά ο λόγος του Μπόρχες ότι είναι ταυτόχρονα κωμικό και τραγικό, τόσα χρήματα και προσοχή να συγκεντρώνονται σε τόσο λίγα πράγματα - κάτι τόσο ασήμαντο σε αντίθεση με το ανθρώπινο μυαλό, το οποίο λόγω γλώσσας, σύμφωνα και με τον Wilhelm von Humboldt (Πρώσος φιλόσοφος, 22 June 1767 – 8 April 1835), μπορεί να κάνει «άπειρη χρήση πεπερασμένων μέσων», δημιουργώντας ιδέες και θεωρίες με καθολική εμβέλεια.

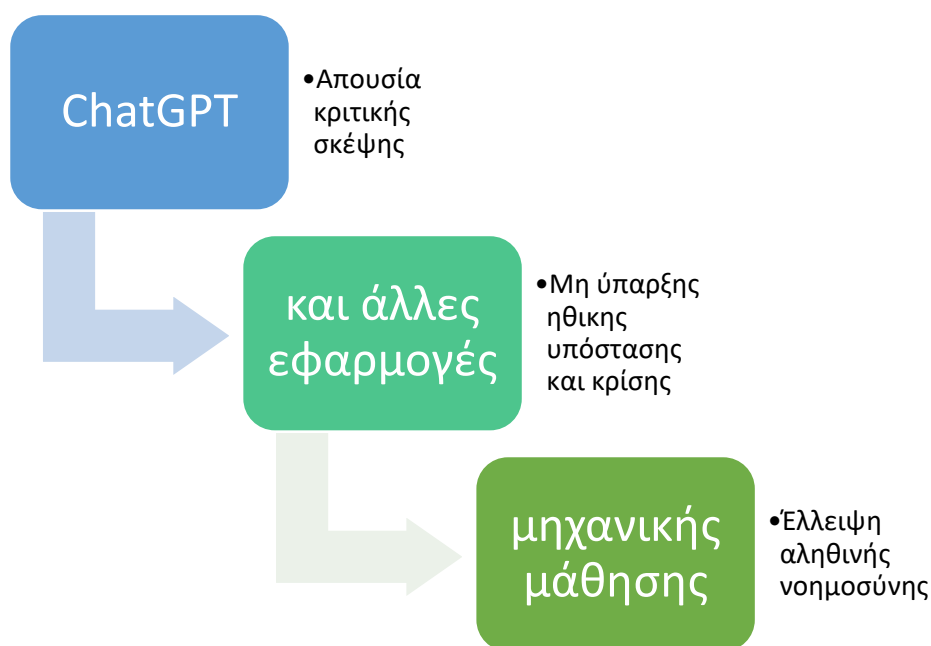
Είναι απόλυτα σαφές, ότι ο Chomsky και οι άλλοι δυο συγγραφείς του άρθρου, τονίζουν την υπεροχή του ανθρώπινου μυαλού και των δυνατοτήτων του και μάλιστα, παρακάτω θα επισημανθεί, ένα ακόμα μεγαλύτερο πλεονέκτημά του, στη βάση της ηθικής σκέψης και της κριτικής σκέψης. Γιατί ο ανθρώπινος νους δεν είναι, όπως το ChatGPT και τα παρόμοια του, μια βαρετή στατιστική μηχανή για την αντιστοίχιση μοτίβων, που συλλέγει εκατοντάδες terabyte δεδομένων και προτάσσει την πιο πιθανή απάντηση συνομιλίας ή την πιο πιθανή απάντηση σε μια επιστημονική ερώτηση. Αντίθετα, το ανθρώπινο μυαλό είναι ένα εκπληκτικά αποτελεσματικό και ακόμη εκλεπτυσμένο σύστημα, που λειτουργεί με μικρές ποσότητες πληροφοριών (Εικόνα 3.1). Επιδιώκει να μην συμπεραίνει ωμούς συσχετισμούς μεταξύ των σημείων δεδομένων αλλά να δημιουργήσει εξηγήσεις. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, το βαθύτερο ελάττωμά της μηχανικής μάθησης είναι η απουσία της πιο κρίσιμης ικανότητας οποιασδήποτε νοημοσύνης: να λένε όχι μόνο τι ισχύει, τι συνέβη και τι θα συμβεί - αυτό είναι περιγραφή και πρόβλεψη - αλλά και τι δεν ισχύει και τι θα μπορούσε και δεν θα μπορούσε να ισχύει. Αυτά είναι τα συστατικά της εξήγησης, το

Εικόνα 3.1: Κυριαρχικές διαφορές μεταξύ ChatGPT και ανθρώπινου μυαλού με βάση το άρθρο.

-Ποιο είναι όμως το βαθύτερο και ουσιαστικότερο ελάττωμά τους σύμφωνα με τους συγγραφείς; Μα φυσικά, η απουσία της πιο κρίσιμης ικανότητας οποιασδήποτε νοημοσύνης: να λένε όχι μόνο τι ισχύει, τι συνέβη και τι θα συμβεί - αυτό είναι περιγραφή και πρόβλεψη - αλλά και τι δεν ισχύει και τι θα μπορούσε και δεν θα μπορούσε να ισχύει (Εικόνα 3.2). Αυτά είναι τα συστατικά της εξήγησης, το σημάδι της αληθινής νοημοσύνης. Το ChatGPT και παρόμοια προγράμματα είναι, από τη σχεδιάσή τους, απεριόριστα στο τι μπορούν να «μάθουν» (δηλαδή, να απομνημονεύσουν). Είναι ανίκανα να διακρίνουν το δυνατό από το αδύνατο. Σε αντίθεση με τους ανθρώπους, για παράδειγμα, που είναι προικισμένοι με μια καθολική γραμματική που περιορίζει τις γλώσσες που μπορούμε να μάθουμε, σε εκείνα, με ένα συγκεκριμένο είδος σχεδόν μαθησιακής υπεροχής, αυτά τα προγράμματα μαθαίνουν ανθρωπίνως δυνατές και ανθρωπίνως αδύνατες γλώσσες με την ίδια. Ενώ οι άνθρωποι είναι περιορισμένοι στα είδη των εξηγήσεων που μπορούμε λογικά να υποθέσουμε, τα συστήματα μηχανικής μάθησης μπορούν να μάθουν και ότι η γη είναι επίπεδη και την ίδια στιγμή, ότι η γη είναι στρογγυλή. Ανταλλάσσουν απλώς πιθανότητες που αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. Για το λόγο αυτό, οι προβλέψεις των συστημάτων μηχανικής μάθησης θα είναι πάντα επιφανειακές και αμφίβολες.

Ο Noam Chomsky, Ian Roberts and Jeffrey Watumul θέλοντας να δώσουν μια καθολική άποψη για το θέμα που πραγματεύεται το παρόν άρθρο, εξετάζουν και τις απόψεις των μεγάλων υποστηρικτών της μηχανικής μάθησης, για να τις αναλύσουν και εν τέλει, να τις αποδυναμώσουν. Έτσι λοιπόν, οι λάτρεις του φαινομένου φαίνεται να είναι περήφανοι που οι δημιουργίες τους μπορούν να δημιουργήσουν σωστές «επιστημονικές» προβλέψεις (ας πούμε, για την κίνηση των φυσικών σωμάτων), χωρίς να κάνουν χρήση εξηγήσεων (που περιλαμβάνουν, ας πούμε, τους νόμους κίνησης του Νεύτωνα και την παγκόσμια έλξη). Αλλά αυτού του είδους η πρόβλεψη, ακόμη και όταν είναι επιτυχής, είναι ψευδοεπιστήμη. Ενώ οι επιστήμονες σίγουρα αναζητούν θεωρίες που έχουν υψηλό βαθμό εμπειρικής επιβεβαίωσης, όπως σημείωσε ο φιλόσοφος Karl Popper, «δεν αναζητούμε πολύ πιθανές θεωρίες αλλά εξηγήσεις, δηλαδή ισχυρές και εξαιρετικά απίθανες θεωρίες». Το συμπέρασμα είναι ότι η αληθινή νοημοσύνη αποδεικνύεται στην ικανότητα σκέψης και έκφρασης απίθανων αλλά διορατικών πραγμάτων.

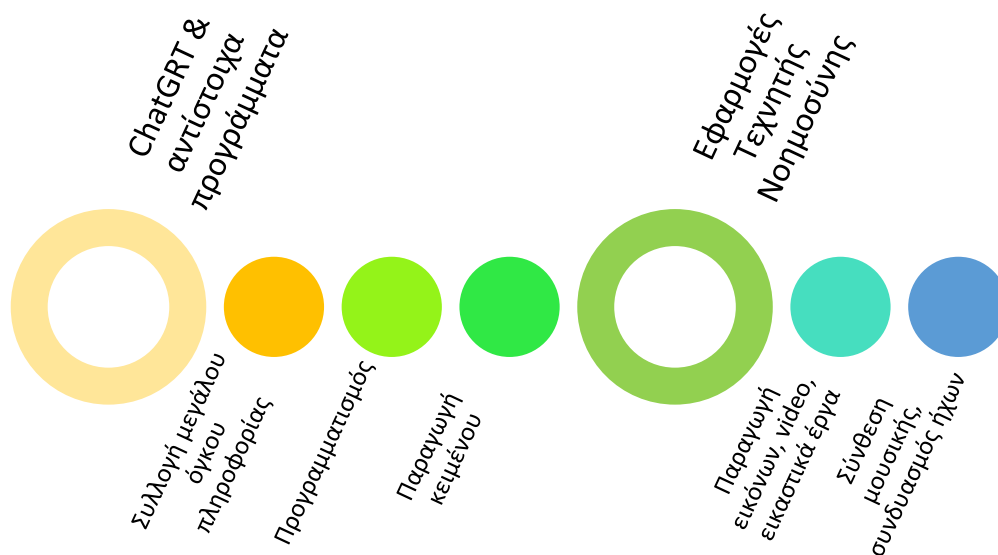
Εικόνα 3.2: Τα σημεία που διαπιστώνεται από τους συγγραφείς ότι οι εφαρμογές τεχνητής μάθησης έχουν αποτύχει

Προς το τέλος, αφήσαμε το σημαντικότερο όλων και σύμφωνα με τους συγγραφείς, καθώς είναι το κομμάτι που η μηχανική μάθηση, φαίνεται να έχει αποτύχει παταγωδώς. Η αληθινή νοημοσύνη είναι ικανή κυρίως για ηθική σκέψη (Εικόνα 3.2). Αυτό σημαίνει ότι μπορούμε να περιορίσουμε την κατά τα άλλα απεριόριστη δημιουργικότητα του μυαλού μας με ένα σύνολο ηθικών αρχών που καθορίζουν τι θα έπρεπε και δεν θα έπρεπε (και φυσικά υποβάλλοντας αυτές τις αρχές σε δημιουργική κριτική). Για να είναι χρήσιμο, το ChatGPT πρέπει να εξουσιοδοτηθεί να παράγει αποτελέσματα με νέα εμφάνιση. Για να είναι αποδεκτό από τους περισσότερους χρήστες του, πρέπει να αποφεύγει ηθικά απαράδεκτο περιεχόμενο. Αλλά οι προγραμματιστές του ChatGPT και άλλων θαυμάτων μηχανικής μάθησης αγωνίστηκαν - και θα συνεχίσουν να αγωνίζονται - για να επιτύχουν αυτό το είδος ισορροπίας. Εδώ οι συγγραφείς αναφέρουν το παράδειγμα του 2016, όπου το Tay chatbot της Microsoft (πρόδρομος του ChatGPT) πλημμύρισε το διαδίκτυο με μισογυνιστικό και ρατσιστικό περιεχόμενο, έχοντας μολυνθεί από διαδικτυακά τρολ που το γέμισαν με προσβλητικά δεδομένα εκπαίδευσης. Τίθεται λοιπόν, το ερώτημα: Πώς θα μπορούσε το πρόβλημα να λυθεί στο μέλλον; Ελλείψει ικανότητας λογικής από ηθικές αρχές, το ChatGPT περιορίστηκε αδρά από τους προγραμματιστές του να συνεισφέρει οτιδήποτε νέο σε αμφιλεγόμενες —δηλαδή σημαντικές— συζητήσεις. Θυσίασε τη δημιουργικότητα για ένα είδος αμοραλισμού. Αυτό αποδεικνύεται στο συγκεκριμένο άρθρο, από παραδείγματα ερωτήσεων που τέθηκαν από τους συγγραφείς στο ChatGPT, σχετικά με τη φύση του, στο κομμάτι της ηθικής και κριτικής σκέψης. Αυτό που διαπιστώθηκε είναι ότι το πρόγραμμα απαντούσε με συγκεκριμένες, απαθείς, προσεκτικά διαλεγμένες απαντήσεις και ως επί το πλείστον, δήλωσε πως λόγω της φύσης του, δεν είναι ούτε ηθικό, ούτε ανήθικο. Το ChatGPT παρουσίασε κάτι σαν την κοινοτοπία του κακού: τη λογοκλοπή, την απάθεια και την παραίτηση. Τα συμπεράσματα των συγγραφέων είναι ότι συνοψίζει τα τυπικά επιχειρήματα στη βιβλιογραφία με ένα είδος υπερ-αυτοπλήρωσης, αρνείται να πάρει θέση για οτιδήποτε, επικαλείται όχι απλώς άγνοια αλλά έλλειψη ευφυΐας και τελικά προσφέρει μια υπεράσπιση «ακριβώς ακολουθώντας τις εντολές», μεταθέτοντας την ευθύνη στους δημιουργούς του.

Κλείνοντας το άρθρο, οι συγγραφείς διαπιστώνουν εν ολίγοις, ότι το ChatGPT και «τα αδέρφια του» δεν είναι συνταγματικά σε θέση να εξισορροπήσουν τη δημιουργικότητα με τους περιορισμούς. Είτε δημιουργούν αλήθειες και ψεύδη, υποστηρίζοντας ηθικές και ανήθικες αποφάσεις, εξίσου, είτε απαλλάσσονται ηθικά (δείχνοντας μη δέσμευση σε οποιοσδήποτε αποφάσεις και αδιαφορία για τις συνέπειες). Δεδομένης της ηθικής, της ψεύτικης επιστήμης και της γλωσσικής ανικανότητας αυτών των συστημάτων, μπορούμε μόνο να γελάσουμε ή να κλάψουμε με τη δημοτικότητά τους.

3.3: Οι συνέπειες του άρθρου σχετικά με την Τεχνητή Νοημοσύνη σε κοινωνικό επίπεδο

Με βάση το άρθρο του Noam Chomsky, Ian Roberts and Jeffrey Watumul, που αναλύθηκε παραπάνω, οι συνέπειες που θα έχει η Τεχνητή Νοημοσύνη και οι εφαρμογές της, είναι αξιοσημείωτες και σημαντικές για όλες τις πτυχές της κοινωνίας μας. Έχοντας υπόψιν μας τις αδυναμίες που μας τόνισαν οι συγγραφείς του άρθρου, ότι δηλαδή οι εφαρμογές μηχανικής μάθησης, είναι σε θέση να μαθαίνουν απεριόριστες πληροφορίες, να συγκεντρώνουν μεγάλα ποσοστά γνώσης, χωρίς να έχουν πραγματικά τη δυνατότητα να τα διαχειριστούν όλα αυτά με αληθινή νοημοσύνη, σε αντίθεση με τον ανθρώπινο εγκέφαλο, μας οδηγούν σε ένα καίριο συμπέρασμα. Όλα αυτές οι εφαρμογές είναι ευπρόσδεκτες στο κομμάτι της συγκέντρωσης και οργάνωσης της πληροφορίας, όμως τελικά δεν θα ξεπεράσουν τον άνθρωπο, καθώς όχι απλά δεν υπερέχουν αυτού, αλλά αποτυγχάνουν παταγωδώς στον νοηματικό συσχετισμό της πληροφορίας, που εκείνος από μικρό παιδί είναι σε θέση να αναπτύξει και να εξελίξει στη συνέχεια. Τίθενται λοιπόν, στην υπηρεσία των ανθρώπων ως βοηθητικά εργαλεία επεξεργασίας πληροφοριών (δεδομένων) με συγκεκριμένο σκοπό. Ως κοινωνία που θέλει και αποζητά την εξέλιξη και την πρόοδο σε όλους τους τομείς, οφείλουμε να αποδεχτούμε την προσφορά της Τεχνητής νοημοσύνης σε πολλούς τομείς, όπως η Ιατρική, ο προγραμματισμός, η σύνθεση ήχου, η παραγωγή μουσικής, η παραγωγή εικόνων, εικόνων και βίντεο (Εικόνα 3.3), χωρίς να θεοποιήσουμε τις δυνατότητές της ή να είμαστε χωρίς λόγο ενθουσιώδεις. Ο λόγος είναι ότι στο κομμάτι της κριτικής ικανότητας και σκέψης, όπως και σε ουσιώδη για τον άνθρωπο κοινωνικά ζητήματα ηθικής, δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί με γνώμονα το ανθρώπινο σύστημα αξιών και τη διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εικόνα 3.3: Κάποιες από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι εφαρμογές Τ.Ν. και είναι χρήσιμες για τον άνθρωπο.

Αυτό το κομμάτι τονίζεται με έντονα και φωσφορίζοντα γράμματα από τους συγγραφείς του άρθρου, καθώς λόγω αυτών των αδυναμιών, δεν είναι σε θέση να ονομαστεί σύστημα νοημοσύνης. Σαν άνθρωποι λοιπόν, που μας διακρίνουν ποιοτικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα από τα «θαύματα» της μηχανικής εκμάθησης και εν τέλει, υπερέχουμε αυτών, προτείνουμε αυτό που διαφαίνεται και στο άρθρο των Noam Chomsky, Ian Roberts and Jeffrey Watumul, να έχουμε μια κριτική στάση απέναντί τους, να χρησιμοποιούμε τα οφέλη τους, όπου αυτά μας είναι χρήσιμα ως προς τη διευκόλυνση της καθημερινότητάς μας και των εργασιών μας, φιλτράροντας οποιοδήποτε αποτέλεσμα μας προτάσσουν και αφορά ζητήματα ηθικής, δεοντολογίας και ανθρωπίνων αξιών.

3.4: Η σύνδεση του άρθρου με την παρούσα επιστημονική εργασία

Διαδραστική πρόταση για την εκπαίδευση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση, με πρωτότυπες ψηφιακές εικόνες Τεχνητής Νοημοσύνης

Όπως έχει αναφερθεί εκτενώς και στα υπόλοιπα κεφάλαια αυτής της διατριβής, το βασικό της κομμάτι, είναι η δημιουργία των ψηφιακών εικόνων μέσω τριών εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης και η αξιολόγησή τους με βάση τις προδιαγραφές που τέθηκαν ως προς την εμπειρία του χρήστη και την ευκολία τους ως εφαρμογές. Αυτό που παρατηρήθηκε κατά τη διαδικασία της υλοποίησης είναι ότι σίγουρα δεν είναι τόσο εύκολο ή απλό να παραχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα, σίγουρο όμως, είναι πολύ γρήγορο, σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη μέθοδο χρησιμοποιούσαμε για τη δημιουργία εικαστικών υλικών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ζωγραφική, σκισσογραφία ή δημιουργία κολάζ (συνεικόνες). Η δυσκολία έγκειται στη δημιουργία της καταλληλότερης εντολής- προτροπής (prompt), που ενώ τις περισσότερες φορές ακολουθούσε τις ακριβείς προδιαγραφές- οδηγίες της εφαρμογής, το αποτέλεσμα που έφερνε ήταν αρκετά μακριά από το ζητούμενο. Ο λόγος είναι ο τρόπος που λειτουργούν αυτές οι εφαρμογές και επίσης, έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο. Έτσι, απαραίτητη θεωρούμε την προσωπική κρίση του χρήστη-διδάσκοντος-ούσης στην τελική επιλογή των εικόνων, ή στο πόσες φορές θα χρειαστεί να αλλάξει την εντολή και τις επιλογές γραφικών, φωτισμού, σκίασης, χρωμάτων και άλλων στοιχείων επεξεργασίας εικόνας, όπως και την εκ νέου διαμόρφωση του λεκτικού της εντολής.

Το άρθρο που αναπτύχθηκε παραπάνω (Chomsky, Roberts, & Watumull, 2023), μας επιστὰ την προσοχή ακριβώς σε αυτό το φαινόμενο. Να απομακρυνθούμε από τις υπερβολικές προσδοκίες και τον άκρατο ενθουσιασμό που πολλές φορές, χωρίς λόγο, επικρατεί και να τις αντιμετωπίσουμε με κριτικό πνεύμα, έχοντας σαν οδηγό τη δική μας προσπάθεια και ενεργό το δημιουργικό μας πνεύμα. Αυτό δε σημαίνει πως δεν αναγνωρίζουμε τα καλά που προσφέρει μια τέτοια εφαρμογή ή τις επιπλέον δυνατότητες και για πιο μεγάλα ψηφιακά υλικά (κινούμενες εικόνες, μικρά- μεγάλα βίντεο κοκ), ή είμαστε μωπικοί σχετικά με το τι μπορεί να κατορθώσει στην πάροδο του χρόνου, καθώς είναι ή θα είναι πολλά και σημαντικά. Χωρίς φόβο και ανησυχία, εμπιστευόμαστε την ανθρώπινη παρέμβαση σε όλη τη νέα τεχνολογική εξέλιξη, έχοντας την πεποίθηση ότι το ανθρώπινο μυαλό είναι πραγματικά ευφυές και σε θέση να αναπτύσσει νοημοσύνη. Άλλωστε μην ξεχνάμε, πως και τις εφαρμογές μηχανικής μάθησης, ο άνθρωπος τις δημιούργησε, με απώτερο σκοπό να τον διευκολύνουν σε γρήγορες πράξεις, αμέτρητους υπολογισμούς και ανάπτυξης πολύπλοκων αλγορίθμων.

Στην περίπτωση μας προτείνουμε ανεπιφύλακτα στους διδάσκοντες-ουσες να μάθουν ή τουλάχιστον να εξερευνήσουν τις δυνατότητες που τους προσφέρουν αυτές οι εφαρμογές, γιατί είναι σημαντικό να είναι γνώστες-τριες νέων τεχνολογικών εφαρμογών και των δυνατοτήτων τους, κερδίζοντας ένα ακόμα βοηθητικό εργαλείο για την καλύτερη μετάδοση και κατανόησης -από τη μεριά των μαθητών-τριών- της διδακτικής ύλης και ειδικά της νεοελληνικής ποίησης, που προσφέρεται για τέτοιου είδους πειραματισμούς. Ο λεξιλογικός πλούτος δημιουργεί εικόνες και εξάπτει τη φαντασία, που μπορεί να μετουσιωθεί σε μια ψηφιακή εικόνα, έναν νέο ολοκαίνουργο κόσμο (Εικόνα 3.4)!

Εικόνα 3.4: Αν συνδυάσουμε τον πλούτο των λέξεων, τη δημιουργική μας σκέψη & φαντασία, δημιουργούμε μια νέα ψηφιακή εικόνα.

3.5: Συμπεράσματα 3ου κεφαλαίου

Στο 3^ο κεφάλαιο αυτής της εργασίας παρουσιάσαμε το φιλοσοφικό κέντρο γύρω από το οποίο κινηθήκαμε στα επιστημονικά πεδία που αναπτύξαμε σε αυτή, καθώς η Τεχνητή Νοημοσύνη που χρησιμοποιήσαμε στην παραγωγή των εικόνων, αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα μέσα στην κοινωνία μας εν έτει 2024. Ως σημείο αναφοράς χρησιμοποιήσαμε το άρθρο: Noam Chomsky: The False Promise of ChatGPT, για τους New York Times, που δημοσιεύτηκε στις 8 Μαρτίου 2023 (Chomsky, Roberts, & Watumull, 2023). Στο υποκεφάλαιο § 3.1 περιγράψαμε το περιεχόμενο του άρθρου, στο υποκεφάλαιο § 3.2 αναλύσαμε τις συνέπειες του άρθρου στο κοινωνικό επίπεδο και στο κατά πόσο είναι αξιόπιστα τελικά από πλευρά ηθικής, μια εφαρμογή Τεχνητής νοημοσύνης. Εν συνεχεία στο υποκεφάλαιο § 3.3 συνδέσαμε νοηματικά το περιεχόμενο που αναπτύξαμε στα προηγούμενα υποκεφάλαια με τη συγκεκριμένη επιστημονική εργασία.

Βιβλιογραφία

- Chomsky, N., Roberts, I., & Watumull, J. (2023, Μάρτιος 8). Noam Chomsky: The False Promise of ChatGPT. New York Times, σ. 7.
- Emir Rodriguez Monegal. (2024). <https://www.britannica.com/biography/Jorge-Luis-Borges>. Ανάκτηση από <https://www.britannica.com/biography/Jorge-Luis-Borges>: <https://www.britannica.com/biography/Jorge-Luis-Borges>
- Lighthouse Guild. (2024). What is Chat GPT? Ανάκτηση από <https://lighthouseguild.org/what-is-chat-gpt/>: <https://lighthouseguild.org/what-is-chat-gpt/>

4: Μοντελοποίηση συσχετίσεων Γλώσσας και Εικόνας

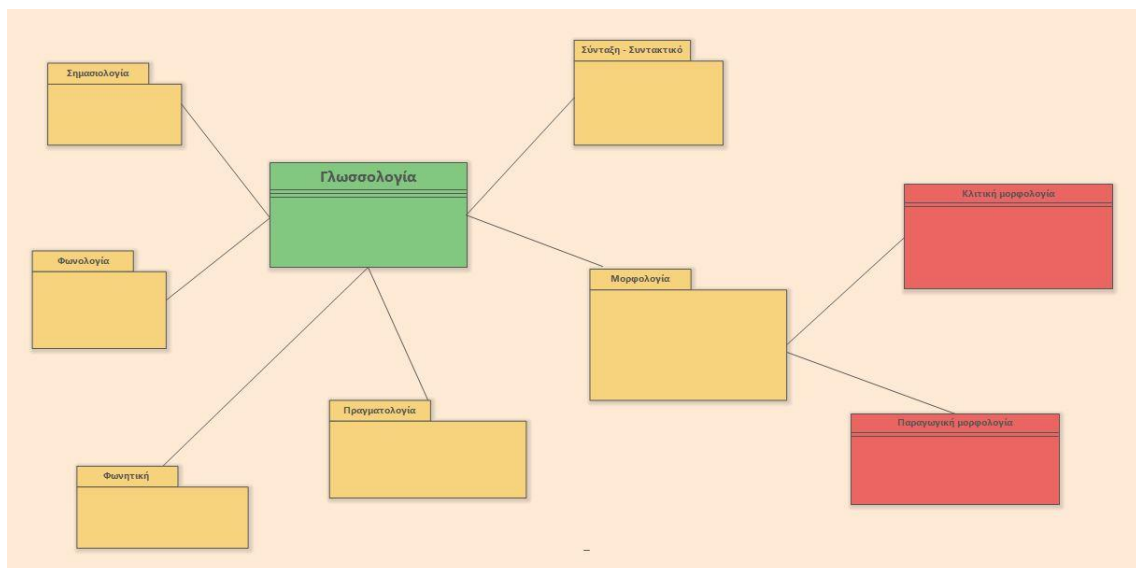
4.1: Εισαγωγή

Το Κεφάλαιο 4 αναφέρεται στη μοντελοποίηση συσχετίσεων γλώσσας και εικόνας και έχει ως κέντρο τον μηχανισμό εγκιβωτισμού και των δύο στα σύγχρονα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Σκοπός μας είναι να αναδείξουμε τους τρόπους εγκιβωτισμού αυτών των δύο σημαντικών για την ανθρώπινη σκέψη δεξαμενών, αφενός του χώρου της γλώσσας και κατ' επέκταση της γραπτής επικοινωνίας, και αφετέρου του κόσμου των εικόνων και κατ' επέκταση της φιλοσοφίας της αναπαραστατικής δύναμης του χρώματος, του χώρου και της χωρικότητας. Το κεφάλαιο έχει ως βάση τη συστημική δομολειτουργική σκέψη και ειδικά, τις βασικές αρχές που αναλύουν τα επιμέρους συστατικά, φυσικά ή τεχνητά, υποσυστήματα. Για τον λόγο αυτό αξιοποιήσαμε διαγράμματα της Ενοποιημένης Γλώσσας Σχεδίασης Προτύπων. Στα επιμέρους υποκεφάλαια αναπαριστούμε αλληλεπιδράσεις των επιμέρους συστημάτων, της γλώσσας και της εικόνας, αλλά κυρίως περιγράφουμε την επίδραση του περιβάλλοντος εγκιβωτισμού τους σε αυτά. Στα διαγράμματα και στις μοντελοποιήσεις που παραθέτουμε περιγράφονται οι σχέσεις, οι εισόδοι και οι έξοδοι καθώς και οι μετασχηματιστικές λειτουργίες μέσα σε αυτά τα πλαίσια. Πέραν του υποκεφαλαίου § 4.1 της παρούσας εισαγωγής στο υποκεφάλαιο § 4.2 αναπαριστούμε τα δομολειτουργικά στοιχεία της γλώσσας, ειδικά όπως αυτά εισέρχονται και αναστρέφονται στους μηχανισμούς Τεχνητής Νοημοσύνης. Στο υποκεφάλαιο § 4.3 μέσω διαγραμμάτων περιγράφουμε τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά των αναπαραστάσεων του χρώματος, του χώρου και των προοπτικών της χωρικότητας. Τέλος, στο υποκεφάλαιο § 4.5 αναφερόμαστε στη συγχώνευση και των δύο στη σύγχρονη ψηφιακή μετάφρασή τους. Για την τελική αναπαράσταση ως μελέτη περίπτωσης επενδύσαμε σε ένα απόσπασμα του ποιητή T.S. Eliot, από το “*Opening Stanza from Choruses*” από την ποιητική συλλογή του με τον τίτλο “The Rock”.

4.2: Το θέμα της Γλώσσας σε σχέση με τα περιβάλλοντα Τεχνητής

Νοημοσύνης

Τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά μιας γλώσσας ως χαρακτηριστικά γνωρίσματα (Harley, 2013), αφορούν κάθε μορφή γλώσσας και περιλαμβάνουν ειδικές διαδικασίες κατηγοριοποίησης των μερών του λόγου, (ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα).

Εικόνα 4.1: Τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά μιας γλώσσας

Οι διεργασίες μετασηματισμών στο εσωτερικό του λόγου αφορούν τις δυνατότητες αλλαγής μορφών λέξεων για να δηλώσουν διαφορετικές γραμματικές λειτουργίες όπως πτώσεις, αριθμούς, χρόνους, ή σύνθεση επιμέρους λέξεων για τη δημιουργία νέων λέξεων ακόμη και νέων νοημάτων. Οι συμφωνίες περιεχομένου της γλώσσας αφορούν λέξεις σε μια πρόταση οι οποίες πρέπει να συμφωνούν σε γένος, αριθμό και πτώση. Η τέλος, κατάφαση και κοινή παραδοχή θεωρείται δεδομένη στη δομή των προτάσεων, καθώς κάθε γλώσσα έχει συγκεκριμένη δομή και καθορίζει ιδιότυπα το πώς οι λέξεις και οι φράσεις συνδυάζονται για να σχηματίσουν προτάσεις και νοήματα (Hjelmslev, 1947). Από δομολειτουργικής πλευράς και υπό την ανάλυση της γλωσσολογίας, κάθε γλώσσα περιλαμβάνει ιδιοτυπίες στο πεδίο της σύνταξης και του συντακτικού, της μορφολογίας, της πραγματολογίας, της φωνητικής και της φωνολογίας, και τέλος της σημασιολογίας (Perusset, 2022). Επιπρόσθετα, κάθε πεδίο μπορεί να περιλαμβάνει ξεχωριστές υποδιαιρέσεις, όπως παραδείγματος χάριν το πεδίο της μορφολογίας (Cigana, 2023), το οποίο περιλαμβάνει τα υποπεδία της κλιτικής μορφολογίας και της παραγωγικής μορφολογίας (Εικόνα 4.1).

Στην εκπαιδευτική και παιδαγωγική διαδικασία τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά μιας γλώσσας αναφέρονται κυρίως στα μορφολογικά στοιχεία και τη σύνθεση των επιμέρους γλωσσικών μονάδων με βάση την κατανοησιμότητα και την απόδοση νοήματος (Picciuolo Aresta, 2023). Είναι σημαντικό για τους/τις μαθητές/-τριες να μπορούν να αναγνωρίζουν τη διαφορετική διάσταση σε εκφράσεις που μπορούν να αποδίδονται με διαφορετικό νόημα. Λόγου χάριν η έκφραση «Πηγαίνω (στο) Πανεπιστήμιο» μπορεί να έχει διαφορετικές αποδόσεις νοήματος (Εικόνα 4.2). Αν ένας εκπαιδευτικός θελήσει να διακρίνει τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά μιας γλώσσας, ώστε να μεταφέρει αυτή τη γνώση στους/στις μαθητές/τριές του, θα πρέπει να αποφανθεί για το πώς αυτά τα χαρακτηριστικά συμβάλλουν σε ένα άλλο πεδίο, το οποίο αφορά την κατανόηση της γλώσσας τόσο σε επίπεδο μορφολογίας όσο και σε επίπεδο συντακτικού (Hommen, 2022). Ο βαθμός δυσκολίας της συγκεκριμένης διάκρισης έγκειται στο ότι όλες σχεδόν οι δραστηριότητες του ανθρώπου, σε όλους τους πολιτισμούς και σε όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ζωής, περιλαμβάνεται η συστηματική δημιουργία και η πρόσληψη μιας τεράστιας ποικιλίας υλικών σημείων, που τελικά ονομάζουμε γλώσσα (Trabant, 1987). Για τη διαχείριση αυτών των χαρακτηριστικών έχουν επιστρατευθεί πλήθος θεωριών, δεκάδες μεθοδολογικών εργαλείων και πάρα πολλές πρακτικές εφαρμογές, ώστε να φωτιστούν οι διαφορετικές πτυχές αυτού του πολυσύνθετου αντικειμένου το οποίο αναφέρεται ως «γλώσσα».

Εικόνα 4.2: Παράδειγμα σημασιολογικής λειτουργίας.

Από την ρήση του Μαλαρμέ ότι [η ποίηση δεν γίνεται με αισθήματα, ούτε με ιδέες, γίνεται με λέξεις], μέχρι και την τελική απόφαση του I.A Richard ότι [η ποίηση είναι η υπέρτατη μορφή της συγκινησιακής χρήσης της γλώσσας, δηλαδή τελικά αποτελεί μια ορισμένη λειτουργία της ίδιας της γλώσσας], αναγνωρίζουμε το βαθμό δυσκολίας για τον προσδιορισμό και για την καθεαυτού διδασκαλία της γλώσσας.

- Πώς να διδάξεις γλώσσα χωρίς τα εργαλεία της και χωρίς να αναφερθείς στα δομολειτουργικά της χαρακτηριστικά;
- Πώς θα βγεις «έξω» από την γλώσσα για να μιλήσεις για αυτήν;
- Πώς θα το διδάξεις όλο αυτό χωρίς τη χρήση της γλώσσας;

- Και ακόμη περισσότερο, στο δεοντολογικό μέρος της υπόθεσης εργασίας μας, ένας «ασθενής» έχει περιθώρια να προτείνει θεραπεία ή να γράψει βιβλία ή δοκίμια για την αντιμετώπιση της ασθένειάς του;

Η αυτοπαγίδευση των εκπαιδευτικών που έχουν την τόλμη να διδάξουν στα συγκεκριμένα όρια αποτυπώνεται σε ένα «μόνιμα» συσχετιζόμενο δυναμικό διάγραμμα Wenn (Εικόνα 4.3), στο οποίο οι συσχετισμένες βαθμίδες διαμορφώνουν ένα ψηλό επίπεδο πολυπλοκότητας με τις μεταβλητές «διαρκώς» παρούσες. Η στενότητα αυτών των οριοθετήσεων περιχαρακώνει και εισάγει είναι τεράστιο ζήτημα δυσκολίας για τη διδασκαλία της ποίησης και της γλώσσας γενικότερα, το οποίο το εξετάζουμε στις απώτερες μεταβλητές της και στα άκρα των δομικών λειτουργιών της γλώσσας (Brodén, 2021).

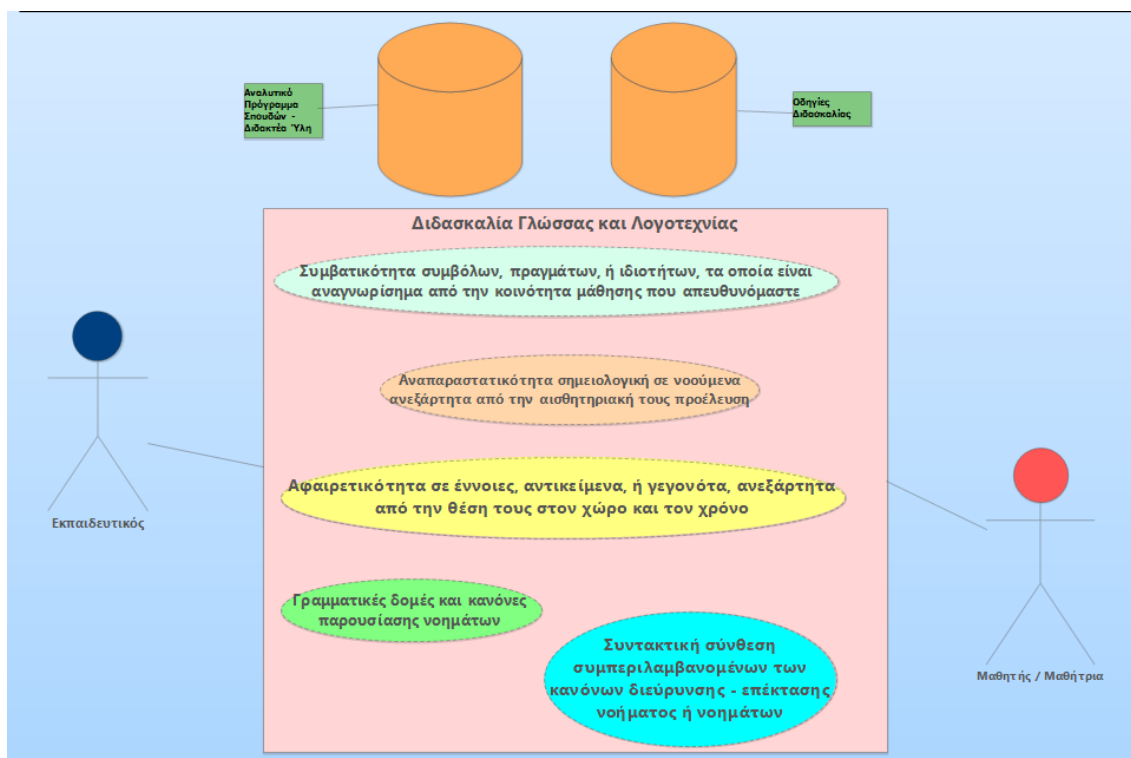

Εικόνα 4.3: Συσχετισμένες βαθμίδες πολυπλοκότητας και μεταβλητές για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας

Το πρώτο από τα σημαντικά σημεία δυσκολίας για αυτή την εξέταση είναι η αντίθεση γνωστικού και βιωματικού περιεχομένου στην ποίηση αλλά και στην λογοτεχνία γενικότερα. Το δεύτερο στοιχείο δυσκολίας, το οποίο είναι εξίσου καθοριστικό, είναι η χρήση της «άλογης ποίησης», και ειδικότερα η αξιοποίηση της ποιητικής γραμματικής. Η τρίτη, ίσως σημαντικότερη και από τα προηγούμενες δυσκολίες στη διαχείριση των δεδομένων στην διδασκαλία της γλώσσας, είναι η γλωσσική αναδημιουργία στην ποίηση και συνολικότερα η «λειτουργία» του ίδιου του ποιητή ως δημιουργού και ως γλωσσοπλάστη. Ο βαθμός ευαισθησίας του/της δημιουργού, η ιδιότυπη χρήση του ποιητικού «ρήματος», ανάλογα με τη «σχολή», αλλά και η ατομική ιδιοσυγκρασία του/της ίδιου/ας του/της δημιουργού αποτελούν σημαντικές μεταβλητές, οι οποίες θέλουν ειδικούς χειρισμούς στην απόδοση, την ερμηνεία και τις περιγραφές προσέγγισης.

Επιπρόσθετα στοιχεία αναγνώρισης και ταυτόχρονα δυσκολίας αποτελούν η ακρίβεια και η «εμμονή» της υποκειμενικής εκδοχής στο περιεχόμενο των νοημάτων, και η υποκειμενική περιγραφή των εσωτερικών καταστάσεων κάθε δημιουργίας. Όλα τα παραπάνω αποτελούν τα «δύσκολα» σημεία εστίασης τα οποία ο/η εκπαιδευτικός οφείλει να αντιμετωπίσει όταν θελήσει να διδάξει λογοτεχνία και ο/η εκπαιδευτικός δεν έχει παρά μόνο τις δικές του/της δυνάμεις για να χρησιμοποιήσει/ καλλιεργήσει/ αναπτύξει το κριτήριο της γλώσσας στους/στις μαθητές/-τριες του (Νάκας, 1985). Η ενεργοποίηση της αναζήτησης λύσεων για αυτές τις κατευθύνσεις απαιτεί

άμεσες και πρακτικές λύσεις και για αυτό δεν έχουν δηλωθεί κανονιστικά κείμενα, ούτε μέθοδοι για την ανάπτυξη ή την κάλυψη των εξατομικευμένων εκφραστικών αναγκών στην διδασκαλία της γλώσσας (Τάσιος 2022). Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η αναζήτηση υποστήριξης με οποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο δεν είναι εφικτή. Συνοψίζοντας το τί τελικά από όλα αυτά είναι διδάξιμο και χωρίς να καταφύγουμε στην τεράστια βιβλιογραφία και αρθρογραφία για το θέμα, καταλήγουμε με βάση τις εμπειρικές πρακτικές επιτυχίες από την εφαρμογή αποτελεσματικών σεναρίων για την διδασκαλία της Γλώσσας, τα τρέχοντα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, αλλά και τις οδηγίες διδασκαλίας για τη Γλώσσα, για το τι μπορεί να διδαχθεί ως μέσον, δηλαδή ως ένα σύστημα επαρκών και κοινωνήσιμων ιδιοτήτων, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν στη διδασκαλία της γλώσσας (Εικόνα 4.5).

Εικόνα 4.4: Τι μπορεί να διδαχθεί στα μαθήματα λογοτεχνίας και γλώσσας;

4.3: Το ζήτημα του χρώματος και η σύνδεσή του με την έννοια της Χωρικότητας

Πριν ξεκινήσουμε την ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας του παρόντος υποκεφαλαίου θα υπογραμμίσουμε έντονα τις διαφορές ανάμεσα στο τι περιέχει και το τί είναι μία εικόνα σε έναν ζωγραφικό πίνακα, και το τι είναι και το τι περιέχει μια ψηφιοποιημένη εικόνα, όπως αυτή αναπαράγεται από τα εξατομικευμένα μέσα διαδικτύωσης, τους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές (H/Y), τα κινητά τηλέφωνα ή διάφορες συσκευές ατομικής χρήσης όπως tablets, i-phones κ.λπ. Διερευνώντας τη θεμελιώδη καταγωγή της εικόνας είναι σημαντικό να σταθούμε στο χρώμα ως κατασκευαστικό στοιχείο. Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι το χρώμα ως μέσο αυτό κάθε αυτό, δεν είναι ένα φυσικό υλικό, αλλά αποτελεί μια περίπλοκη πολιτισμική κατασκευή, η οποία αντιστέκεται στη γενίκευση και ίσως και στην ανάλυση. Το χρώμα, το οποίο αναγνωρίζουμε σε έναν πίνακα ζωγραφικής ως συστατικό στοιχείο της «εικόνας» του πίνακα είναι πρωτίστως ένα κοινωνικό προϊόν (Pastoureau, 2002). Οι δυσκολίες για την έλλειψη της σχετικής βιβλιογραφίας σχετικά με αυτό, οφείλονται σε πολλούς και διαφορετικούς λόγους.

Ο πρώτος σημαντικός λόγος είναι ότι βλέπουμε τα χρώματα όπως μας τα παρέδωσε το παρελθόν και όπως τα διαμόρφωσε ο χρόνος. Όχι μόνο δεν τα «βλέπουμε» στην αρχική τους κατάσταση, αλλά τα βλέπουμε σε συνθήκες φωτός που συχνά δεν έχουν καμία σχέση με αυτές που τα γνώρισαν ή τα αναγνώρισαν οι κοινωνίες που προηγήθηκαν. Λόγου χάρη, η διάσταση ανάμεσα σε μία έγχρωμη και σε μία ασπρόμαυρη φωτογραφία, δεν είναι μια διαφορά αισθητικής,

αλλά σημειώνει ένα διαφορετικό τρόπο, τεχνοτροπίας, παραγωγής, σκέψης και στοχασμού. Το δεύτερο είδος δυσκολιών είναι κυρίως μεθοδολογικού χαρακτήρα αλλά είναι ταυτόχρονα και ιστορικό. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να ιεραρχήσεις τα φυσικά ή τεχνικά εικονογραφικά υλικά με βάση το σύμβολο το οποίο αναπαριστούν. Πώς μπορούμε να εξάγουμε από τις ίδιες τις εικόνες και τα αντικείμενα σημασίες, λογικές, ή ακόμη και συστήματα σκέψης, μελετώντας για παράδειγμα τη συχνότητα ή τη σπανιότητα, τη θέση για την κατανομή, τη σχέση του κάτω και του πάνω, τη σχέση του δεξιά και του αριστερά, του εμπρός και του πίσω, του κέντρου και τις περιφέρειες; Κανένας μελετητής, καμία ομάδα, καμία μέθοδος δεν κατάφερε να επιλύσει οριστικά αυτές τις δυσκολίες. Το τρίτο είδος των δυσκολιών είναι επιστημολογικής τάξης καθώς είναι αδύνατον να προβάλει κανείς τους σύγχρονους προσδιορισμούς μας, ή τις αντιλήψεις μας για το χρώμα, ή τις ταξινομήσεις για τις εικόνες τα μνημεία και τα καλλιτεχνικά αντικείμενα σε όσα παρήχθησαν τους περασμένους αιώνες.

Εικόνα 4.5: Δυσκολίες ταξινόμησης και διακρίβωσης σχετικά με τη χρήση των εικόνων στα μαθήματα λογοτεχνίας και γλώσσας

Ένας μόνιμος κίνδυνος αναχρονισμού παραμονεύει πίσω από κάθε ταξινόμηση και βρίσκεται πάνω από κάθε όψη ενός τεκμηρίου. Η ιστορία των χρωμάτων είναι κατά βάση μια κοινωνική ιστορία, γιατί το χρώμα ορίζεται καταρχήν ως ένα κοινωνικό προϊόν. Κάθε κοινωνία «φτιάχνει» τα χρώματά της, τους δίνει ορισμούς και νόημα, κατασκευάζει τους κώδικες και τις αξίες τους, οργανώνει τις πρακτικές τους και καθορίζει τις οριοθέτησές τους. Ο καλλιτέχνης, ο επιστήμονας και ακόμα λιγότερο ο βιολογικός οργανισμός του ανθρώπου ο οποίος «καταναλώνει» το χρώμα ως προϊόν δεν είναι σε θέση να προσδιορίσει τα βασικά διακυβεύματα των χρωμάτων. Οδηγούμαστε έτσι σε μια περιοριστική νευροβιολογική οπτική με κάθε απόπειρα σύνθεσης μια ιστορία των χρωμάτων. Το χρώμα είναι ουσιαστικά ένα πεδίο που υπερβαίνει τα όρια των τεκμηρίων και των επιστημών. Τα χημικά, τεχνικά υλικά, σε συνδυασμό με τα επαγγελματικά προβλήματα που συνδέονται με το χρώμα, επικάθορίζονται από κοινωνικές, ιδεολογικές, εμβληματικές και συμβολικές παραμέτρους. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να σημειωθεί μία ακόμη δυσκολία: το «χρώμα» δεν έρχεται ποτέ μόνο του, αλλά πάντα συσχετίζεται, αντιπαρατίθεται και συνδυάζεται με άλλα χρώματα.

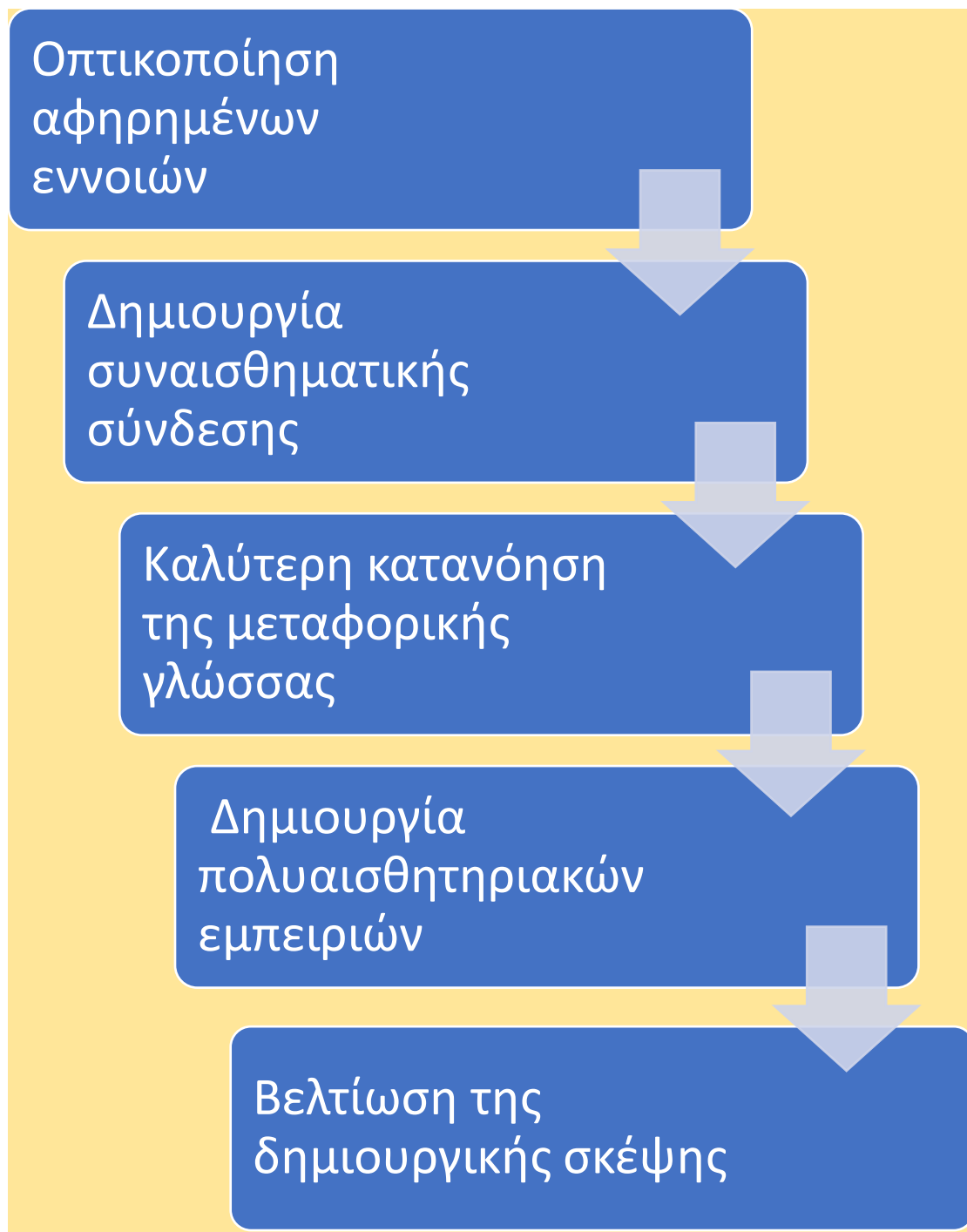
Πέραν όμως από τις ανυπέρβλητες δυσκολίες οι οποίες απορρέουν από την χρήση των εικόνων υπάρχει και σύγχρονες πηγές δυσκολιών οι οποίες εγγράφονται στο πώς οι εικόνες εγκιβωτίζονται στο σύγχρονες Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), αλλά και πώς ο χρήστης επενεργεί με αυτές. Η πολιτισμική κατανόηση της εμπλοκής και της συμμετοχής ενός χρήστη στη σημερινή «εικόνα» έχει σχηματιστεί από τον τρόπο με τον οποίο η εικόνα λειτουργεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και της οργάνωσης των δυνατοτήτων της ονομαζόμενης Web 2.0 τεχνολογίας. Οι κύριες αφηγήσεις της χρήσης των κοινωνικών μέσων – Facebook, Twitter, Instagram, Youtube - παρουσιάζουν το υποκείμενο-χρήστη να μοιράζεται αδιαμεσολάβητα τη γνώμη του ή την εικόνα του στο δημόσιο χώρο, με τον ίδιο τρόπο που τα σύγχρονα κοινωνικά

και εντάσσονται στο συμβάν της πρόσληψης, και δεν ανταποκρίνονται στην κυριολεξία σχετικά με το περιεχόμενο των εικόνων. Η πρόσληψη των εικόνων γίνεται μέσα από αυτόνομες αντιδράσεις από τα αισθητήρια όργανα του οργανισμού, ενώ το περιεχόμενο των εικόνων ανοίγει όσες συμβολικές διατυπώσεις του επιτρέπει ένας διμεσολαβημένος τεχνο - αισθητικός κώδικας (Massumi, 1995). Με την κατανάλωση των ψηφιακών εικόνων των εξατομικευμένων συσκευών διαδικτύωσης ο χρήστης ως οργανισμός δεν καταναλώνει σημεία, αλλά αναδιπλώνει συγκείμενα, καθώς αναδιπλώνεται και ο ίδιος εντός ενός σκληρά οριοθετημένου ιστορικού τεχνολογικού παρόντος (Clough, 2018). Τα συναισθήματα που γεννιούνται σε έναν χρήστη απέναντι στις ψηφιακές εικόνες είναι σίγουρα «προ κοινωνικά», αλλά όχι «α – κοινωνικά», καθώς δεν γίνεται να στερούνται κοινωνικότητας, αφού αποτελούν εξ αρχής ανταπόκριση σε ένα τεχνο πολιτισμικά διαμεσολαβημένο περιβάλλον. Σε αυτό το τεχνο - πολιτισμικά διαμεσολαβημένο περιβάλλον, και παρόλες τις δυσκολίες θα προσπαθήσουμε να αξιοποιήσουμε τη σύνδεση της Γλώσσας και της Εικόνας με τη διδασκαλία της γλώσσας και της λογοτεχνίας μέσω των προηγμένων εργαλείων της ΤΝ.

4.4: Η σύνδεση της Γλώσσας με την Εικόνα μέσω της Τεχνητής Νοημοσύνης

Επιστρέφοντας στο ζήτημα της διδασκαλίας και τη σύνδεση της Γλώσσας και της Εικόνας μέσω προηγμένων εργαλείων ΤΝ είμαστε υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουμε ότι σήμερα βρισκόμαστε σε μια «συναρπαστική» περίοδο, σχετικά με την πρόοδο των επιστημονικών μελετών για την γλώσσα, καθώς αυτή εντάσσεται στο μακροδομηκότερο ευρύ φάσμα της Τεχνητής Νοημοσύνης και εγγράφει σε αυτό ερευνητικές προσεγγίσεις με συμπληρωματικές, αλλά και συχνά αντικρουόμενες, οπτικές. Η σύνδεση ΤΝ με την υπόθεση της γλώσσας προσημειώνει «συναρπαστικές» προοπτικές οι οποίες ποτέ άλλοτε δεν ήταν τόσο εύκολα προσπελάσιμες. Η αξιοποίηση των καινοτόμων τεχνολογιών και των διαθέσιμων περιβαλλόντων (ChatGPT) εμπλουτίζουν τις παιδαγωγικές προοπτικές διδασκαλίας και μάθησης, βελτιώνουν τις υφιστάμενες γλωσσικές δεξιότητες και προσφέρουν στους «αυτοδίδακτους» δωρεάν, ευχάριστες και αξιόπιστες σχετικά μεθόδους για την εκμάθηση γλωσσών με ευκολία. Η ενσωμάτωση αυτών των περιβαλλόντων στη διδασκαλία της γλώσσας παρέχει προσβασιμότητα ειδικά σε μαθητές και μαθήτριες με διάφορες μαθησιακές δυσκολίες και με διάφορα μαθησιακά προφίλ. Το κλειδί για την ανάπτυξη αυτών των διαδρομών βρίσκεται στην αποδοχή ή όχι των εντελώς νέων μαθησιακών διαδρομών στον κοινό κόσμο της γλώσσας και της ΤΝ.

Το θετικότερο στην υπόθεση εργασίας μας είναι ότι τα φιλολογικά και τα λογοτεχνικά ζητήματα τα οποία απασχολούν την παιδαγωγική και εκπαιδευτική διαδικασία και τα οποία μέχρι σήμερα εξετάζονταν μέσα από μια αυστηρή γλωσσολογική σκοπιά έχουν τη δυνατότητα να φιλτράρονται μέσα από τα εργαλεία της ΤΝ. Η διδασκαλία της γλώσσας εμπεριέχει και της διδασκαλίας της ποιητικής έκφρασης ως ιδιαίτερο είδος γλώσσας καθώς η λογοτεχνικότητα σε σχέση με την λαϊκότητα εγκιβωτίζει δυναμικές αντινομίες (Patton, 2024). Η καθημερινή ομιλία των λαϊκών ανθρώπων, η γλώσσα του δημοτικού τραγουδιού, οι ξένες επιδράσεις στην γλώσσα, η επίδραση της μουσικής και των στίχων στην καθημερινή ζωή των νέων, αποτελούν εκδοχές επιδράσεων οι οποίες επενεργούν υπόρρητα στην αντίληψη για τη γλώσσα (Trabant, 1987). Η υποστήριξη των προηγμένων τεχνολογιών και οι νέες επιδράσεις των εργαλείων της ΤΝ δίνουν νέα ώθηση στη διδασκαλία της γλώσσας και νέο νόημα. Δύσκολα και απροσπέλαστα νοήματα ποιητικού λόγου, αφηρημένες διαστάσεις και παραθλάσεις του κειμενικού ποιητικού λόγου έχουν τη δυνατότητα να προσεγγιστούν μέσα από τη χρήση των νέων εργαλείων. Ακόμη και αν ένα μεγάλο μέρος των νοημάτων αποτυπώνεται επιδερμικά η προστιθέμενη αξία της υπόθεσής μας βρίσκεται στο γεγονός ότι με τη χρήση των εργαλείων ΤΝ στη διδασκαλία της γλώσσας, και ειδικά της ποιητικής γλώσσας και ιδιαίτερων ποιητικών εκφράσεών της, μπορεί να «οικοδομηθεί» μία γέφυρα επικοινωνίας με τους/τις μαθητές/-τριες, ειδικά της νέας γενιάς, ώστε να αποκτήσει αυτό το υλικό ένα νέο ενδιαφέρον για αυτούς. Κλείνοντας το τέταρτο κεφάλαιο με το παρόν υποκεφάλαιο υποστηρίζουμε ότι τα προηγμένα εργαλεία της ΤΝ, τα οποία μπορούν να εικονοποιήσουν τον λογοτεχνικό και ειδικότερα των ποιητικό λόγο, ενισχύουν τη βαθύτερη κατανόηση της γλώσσας και της λογοτεχνίας, κάνοντας τη μάθηση πιο ενδιαφέρουσα, κατανοητή και διαδραστική (Εικόνα 4.7).

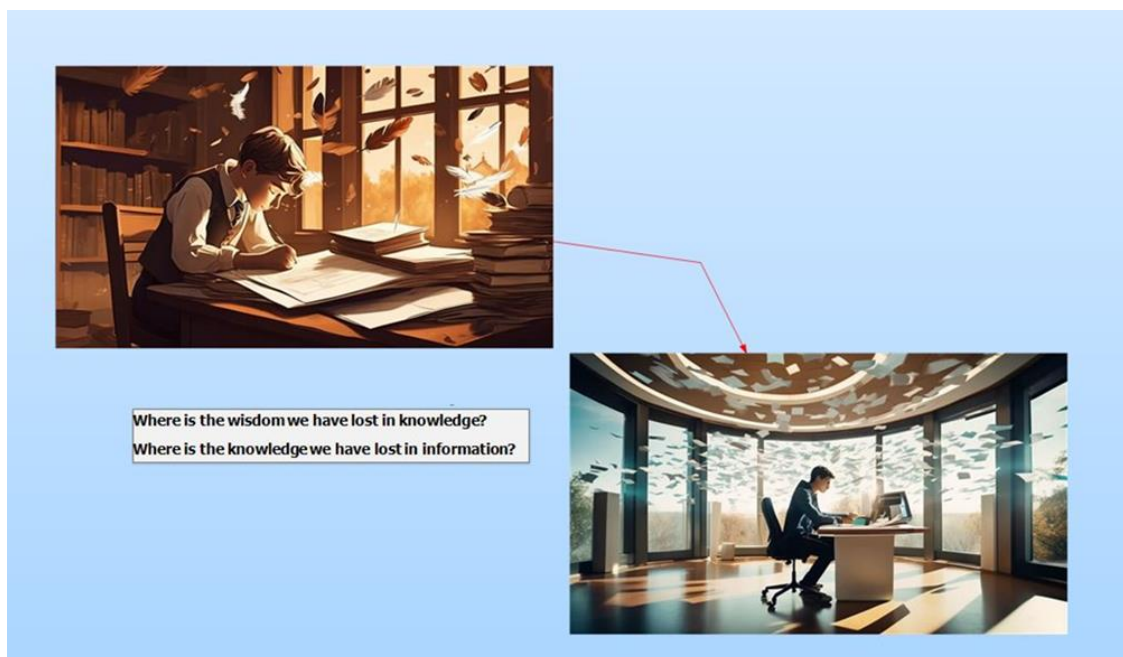

Εικόνα 4.7: Ενίσχυση της βαθύτερης κατανόησης της γλώσσας και της λογοτεχνίας μέσα από προηγμένα εργαλεία εικονοποίησης της Τεχνητής Νοημοσύνης

Η εικονοποίηση του λογοτεχνικού και ειδικότερα του ποιητικού λόγου, με τη βοήθεια προηγμένων εργαλείων της ΤΝ ενισχύει σημαντικά τη διδασκαλία της γλώσσας και του ποιητικού λόγου, καθώς η οπτικοποίηση αφηρημένων εννοιών, συναισθημάτων, σκέψεων και μεταφορών, προσλαμβάνονται άμεσα από τους/τις μαθήτριες. Η εικονοποίηση μεταγράφει τις νοητικές εικόνες και τα σύμβολα που χρησιμοποιεί ο λογοτέχνης ή ο ποιητής. Επιπρόσθετα, οι εικόνες μπορούν να προκαλέσουν συναισθήματα και να κάνουν το περιεχόμενο ενός ποιήματος πιο βιωματικό.

Αυτό μπορεί να βοηθήσει τους/τις μαθητές/-τριες να συνδεθούν συναισθηματικά με το κείμενο και να αντιληφθούν τις συναισθηματικές αποχρώσεις της γλώσσας που χρησιμοποιείται. Επίσης, ειδική μνεία πρέπει να γίνει για την κατανόηση της μεταφορικής γλώσσας. Είναι γεγονός ότι η «μεταφορική» γλώσσα και γενικά η μεταφορές είναι συχνά δύσκολες για τους/τις μαθητές/-τριες, ως προς την κατανόηση (Trabant, 1987). Η δυνατότητα εικονοποίησης μεταφορών, παρομοιώσεων ή άλλων λογοτεχνικών σχημάτων βοηθάει τους μαθητές και τις μαθήτριες να κατανοήσουν, έστω και σχηματικά, τη λειτουργία αυτών των συσχετίσεων δημιουργώντας συγκεκριμένες εικόνες.

Πέρα από το γεγονός ότι η χρήση εικόνων μπορεί να ενεργοποιήσει διαφορετικές αισθήσεις και να κάνει τη μάθηση πολυδιάστατη, οι μαθητές/-τριες μπορούν να δουν και να αισθανθούν το περιεχόμενο του ποιήματος μέσω εικονικών εικόνων, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη διδακτική προσέγγιση που συνδυάζει οπτικά ερεθίσματα με λεκτικές αναλύσεις. Με αυτούς τους τρόπους οι μαθητές/-τριες ενθαρρύνονται να συσχετίζουν δημιουργικά και να φαντάζονται πώς ο ποιητικός λόγος μπορεί να πάρει οπτική μορφή. Αυτό μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμο στη διδασκαλία της λογοτεχνίας, και μπορεί να λειτουργεί και σε ανάστροφη κατεύθυνση, καθώς οι μαθητές/-τριες μαθαίνουν πώς να εκφράζουν τις ιδέες τους τόσο μέσω της γλώσσας όσο και μέσω της εικόνας. Τέλος, όσο και αν αρχικά φαίνεται απομακρυσμένο, πολλά ποιήματα περιλαμβάνουν πολιτισμικές αναφορές, εικόνες από τη φύση, ή ιστορικά γεγονότα που μπορεί να μην είναι άμεσα κατανοητά από όλους/ες τους/τις μαθητές/-τριες. Μέσω της οπτικής αναπαράστασης, οι μαθητές/-τριες μπορούν να κατανοήσουν πιο εύκολα τις συγκεκριμένες εικόνες και τα συμπραζόμενα του ποιητικού λόγου, κάνοντας πιο προσβάσιμα τα πολιτισμικά στοιχεία.

Εικόνα 4.8: “...Where is the wisdom we have lost in knowledge? Where is the knowledge we have lost in information?...”

Ένα τέτοιο παράδειγμα εικονοποίησης ενός από τα δυσκολότερα, τουλάχιστον ως προς την διδασκαλία της, ποιητικά κείμενα, με προηγμένα εργαλεία ΤΝ για εκπαιδευτική χρήση, είναι το απόσπασμα από το ποίημα του T.S Eliot's του “*Opening Stanza from Choruses*”, της ποιητικής συλλογής “*The Rock*”. Η αφορμή για τη διδασκαλία δύο «πραγματικά» και κατά γενική και παγκόσμια ομολογία, δύσκολων νοηματοδοτήσεων στίχων όπως το “...*Where is the wisdom we have lost in knowledge? Where is the knowledge we have lost in information?...*” γίνεται σχετικά εύκολα με την γέφυρα που παρέχει η «εικονοποίηση» του κειμένου μέσα από τα εργαλεία της ΤΝ. Το βάρος της εκκίνησης στην προσέγγιση στη διδασκαλία μετατοπίζεται από το «τι εννοεί» ο ποιητής, στο «πώς εσείς συνδέετε τους συγκεκριμένους στίχους με τις δύο εικόνες;» (Εικόνα 4.5). Στη συνέχεια η συζήτηση με τους/τις μαθητές/-τριες μπορεί να κυλήσει αβίαστα και αυθόρμητα

χωρίς να προβληματίσει, και να οδηγηθεί στο ποθούμενο για τον/την εκπαιδευτικό αποτέλεσμα: να ενεργοποιήσει με πολιτιστικό υλικό περασμένου αιώνα τα συναισθήματα και την συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών του/της.

Ως προς τα όρια της προσέγγισης μας θα πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι η διδασκαλία τους ποιητικού και γενικότερα του λογοτεχνικού λόγου πηγάζει από την εμβάπτισή του σε δύο θεμελιακές δομικές δεξαμενές – επιστημονικούς κλάδους: από την μία μεριά η εκδοχή της Φιλολογίας, και από την άλλη μεριά η διάσταση της Γλωσσολογίας. Και οι δύο αυτές επιστήμες, όσο και να σχετίζονται μεταξύ τους υπακούουν και η δύο στη «θεραπευτική» «Γραμματική», η οποία, κατ'επέκταση τις οδηγεί σε μια συνολική «επιστήμη – οδηγό» για το σύνολο των ανθρωπιστικών επιστημών. Για από την πλευρά της διάστασης του περιεχομένου η έρευνα του λόγου με τη βοήθεια και την ώθηση της μελέτης του γραπτού λόγου και των κειμένων, έχουν δημιουργήσει τα τελευταία χρόνια ειδικούς κλάδους όπως η Υφολογία, η Κειμενολογία, η Κειμενογλωσσολογία και άλλα. Η διάσταση της χρήσης των νέων εργαλείων της ΤΝ, ελάχιστα ή πολύ έμμεσα συμβάλλει σε αυτές τις επιστήμες, θεωρείται δε, ότι βρίσκεται στον αντίποδα των μεθοδολογιών αυτών των νέων διεπιστημονικών κλάδων. Πιο πολύ θεωρούμε ότι εντάσσεται στην επιστήμη της παιδαγωγικής και της εκπαίδευσης, και της αξιοποίησης των ΤΠΕ στη διδασκαλία, και αναδεικνύει μικτά ή ευρύτερα ενδιαφέροντα για την κατεύθυνση της διδασκαλίας των φιλολογικών μαθημάτων και της γλώσσας.

4.6: Συμπεράσματα 4ου Κεφαλαίου

Στο Κεφάλαιο 4 αναφερθήκαμε στα επιμέρους πεδία συσχέτισεων της γλώσσας και της εικόνας, αλλά και στον τρόπο ενσωματώνονται όλα αυτά στα προηγμένα συστήματα ΤΝ ώστε να λειτουργήσουν υπέρ της διδασκαλίας της γλώσσας και της λογοτεχνίας. Τα διαγράμματα και οι μοντελοποιήσεις που παραθέσαμε περιγράφουν τις σχέσεις, τις εισόδους και τις εξόδους των μεταβλητών των πεδίων της γλώσσας και των ψηφιακών εικόνων καθώς και τις ενδιάμεσες μετασχηματιστικές τους λειτουργίες. Στο υποκεφάλαιο § 4.2 ασχοληθήκαμε με τα δομολειτουργικά στοιχεία της γλώσσας, ειδικά αυτά τα οποία κάποιους τρόπους εισέρχονται και αναστρέφονται στους μηχανισμούς ΤΝ. Στο υποκεφάλαιο § 4.3 μέσω διαγραμμάτων περιγράψαμε τα δομολειτουργικά χαρακτηριστικά της έννοιας του χρώματος και των αναπαραστάσεων του χώρου, αλλά και των προοπτικών της χωρικότητας. Τέλος στο υποκεφάλαιο § 4.5 αναφερθήκαμε στη συγχώνευση και των δύο στη σύγχρονη ψηφιακή μετάφρασή τους μέσα από ένα απόσπασμα του ποιητή Τ.Σ. Eliot, από το "Opening Stanza from Choruses" από την ποιητική συλλογή του με τον τίτλο "The Rock".

Βιβλιογραφία

- Harley, T. A. (2013). *The psychology of language: From data to theory*. Psychology press.
- Hjelmslev, L. (1947). *Structural analysis of language*. CWK Gleerup.
- Perusset, A. (2022). Posterity of Saussure's sign in the study of cultural meanings: A dialogue between Barthes and Hjelmslev. *Σημειωτική-Sign Systems Studies*, 50(1), 38-53.
- Cigana, L. (2023). Louis Hjelmslev on the correlational. *The Limits of Structuralism: Forgotten Texts in the History of Modern Linguistics*, 205.
- Picciuolo Aresta, A. (2023). The role of the dispute about the nature of content-figurae in structural semantics in semiotics' history: Hjelmslev, Jakobson, and Eco. *Acta Linguistica Hafniensia*, 55(1), 143-155.
- Hommen, D. (2022). Wittgenstein, Ordinary Language, and Poeticity. *KRITERION—Journal of Philosophy*, 35(4), 313-334.
- Broden, T. F. (2021). Reception, translation and cultural context: Projects for Greimas's *Sémantique structurale* (1966) in English, the place of linguistics in the human sciences, and Franco-American disconnections. *Historiographia Linguistica*, 48(1), 83-117.
- Ottuh, P. O., & Idjakpo, O. G. (2020). Ludwig Wittgenstein: Language game and religious belief. *Interference: Journal of Language, Literature, and Linguistics*, 1(2), 166-81
- Massumi, B. (1995). The autonomy of affect. *Cultural critique*, (31), 83-109.
- Ritivoi, A. D. (2020). *The affective turn*. The Routledge Companion to Literature and Trauma.
- Clough, P. T. (2018). *The user unconscious: On affect, media, and measure*. U of Minnesota Press.

- Pastoureau, M. (2002). Bleu. Histoire d'une couleur. Editions de Seuil, ελληνική έκδοση
Pastoureau, M. (2004). Μπλέ. Η ιστορία ενός χρώματος. Αθήνα: εκδ. ΜΕΛΑΝΙ.
- Trabant, J. (1987). Louis Hjelmslev: Glossematics as general semiotics. In *Classics of semiotics* (pp. 89-108). Boston, MA: Springer US.
- Dutilh Novaes, C. (2020). Carnap meets Foucault: Conceptual engineering and genealogical investigations. *Inquiry*, 1-27.
- Patton, L. (2024). Carnap on Theories and the Methods of Science. *Interpreting Carnap: Critical Essays*, 237.
- Νάκας, Θ. (1985). ΓΛΩΣΣΟΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ. Μελετήματα για τη Λογοτεχνία και τη Γλώσσα, Εκδόσεις Κάλβος.
- Τάσιος Θ. Π. (2022). Πρακτικά ζητήματα της νεοελληνικής γλώσσας, Αθήνα: εκδ. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Ι. Δ. Κολλάρου και ΣΙΑΣ, Α. Ε.

5: Η ανάλυση των ποιημάτων και ο τρόπος δημιουργίας των προτροπών στις εφαρμογές T.N.

5.1: Εισαγωγή

Στο 5^ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής αναλύουμε τα δώδεκα (12) ποιήματα που θα χρησιμοποιήσουμε ως βάση για τις ψηφιακές εικόνες Τεχνητής Νοημοσύνης, ώστε να γίνει κατανοητή η διαδικασία που ακολουθήσαμε από τη στιγμή της ανάγνωσης των κειμένων έως την τελική υλοποίηση, στάδιο δημιουργίας εικόνων. Το υποκεφάλαιο § 5.2 περιλαμβάνει τα έξι (6) πρώτα κείμενα, την ανάλυση του νοηματικού τους περιεχομένου, λίγα λόγια για τον συγγραφέα και το λογοτεχνικό ρεύμα που ακολουθεί. Στο υποκεφάλαιο § 5.3 θα κάνουμε ακριβώς το ίδιο στα υπόλοιπα έξι (6) ποιήματα. Ακολουθεί υποκεφάλαιο § 5.4, που θα δούμε τον τρόπο σύνθεσης των προτροπών (prompts) και την επιλογή της εφαρμογής T.N. που θα χρησιμοποιηθεί σε κάθε ποίημα. Τέλος στο υποκεφάλαιο § 5.5 έχουμε τα συμπεράσματα του κεφαλαίου.

5.2: Τα έξι (6) πρώτα ποιητικά έργα σαν οδηγοί στις νέες ψηφιακές δημιουργίες.

Στη συγκεκριμένη υποενότητα αναλύουμε συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά κάθε ποιήματος και να επιλέγουμε συνακόλουθα, μεταξύ των τριών Εφαρμογών για δημιουργία ψηφιακών εικόνων που έχουμε αναφέρει [τις Stable Diffusion Online, το Deep Dream Generator και το Pixlar], αυτό που θα χρησιμοποιηθεί σε κάθε περίπτωση. Σε αυτό το σημείο να διευκρινίσουμε ότι τα κριτήρια επιλογής της κάθε εφαρμογής για το κάθε ποίημα, εξαρχής ήταν τυχαία, καθώς θεωρούσαμε ότι και οι τρεις (3) εφαρμογές κάνουν ακριβώς το ίδιο πράγμα. Στην πορεία διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους (αναλύονται περιγραφικά στο κεφάλαιο της Αξιολόγησης των εφαρμογών).

Ξεκινάμε με το πρώτο ποίημα:

1. Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα, Εκλογή Α' (εκδ. Ίκαρος):

«Σταλάζει η πρωινή δροσιά από κάθε φύλλο
του Κήπου. Αν και υγρασία είναι, εντούτοις ασφαλώς
πολλή η Χαρά. Περιδιαβάζει ο Διαβάτης,
ενώ αρχικώς εβγήκε για Δουλειά. Συντέμνει* κάπως,
όχι σε χρόνο, μόνο από διάθεση,
το χρέος του για δουλειά. Αλλά όμως κέρδος
κομίζει από την πρώτη τρυφερότητα της Ημέρας.
Ευεργεσία του 'ρχεται, όθε δεν εζητήθη.
Δρόσο Ψυχής, όθε δεν αναμένετο. Πώς όλες οι Ώρες
οι ακολουθούσες την Πρωίαν ευλογούνται.
Πώς άυλον αποτύπωμα τους μένει. Ακόμη η Εσπέρα
έρχεται, με χαμήλωμα των φώτων και με αστέρια,
και μένει, φως εωθινό*. Διαρκεί μέχρι του ύπνου.
Και κατακλίνεται ευτυχής εκείνος ο Διαβάτης,
τυλίγεται στο σύνηθες της Ησυχίας σινδόνι
και μόνος δεν αισθάνεται: τυλίγεται η ψυχή του
με φως γαλήνης όχι ξένον, όχι αλλότριο*

της δρόσου αυτής, που αντίκρισε, σαν έβγηκε, το πρωί.»

Λεξιλόγιο:

συνάντημα: συναπάντημα.

συντέμνω: συντομεύω.

εωθινός: πρωινός.

αλλότριος: ξένος, άσχετος.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β΄ Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο) (Εικόνα 5.1)

Για να προσεγγίσουμε το συγκεκριμένο ποίημα σε επίπεδο νοηματικό κυρίως, καθώς στην προκειμένη περίπτωση, αυτό θα μας βοηθήσει στη δημιουργία της εικόνας, θα ήταν χρήσιμο να παρουσιάσουμε κάποια στοιχεία για την ποιητική του Τ. Κ. Παπατσώνη. Ο ποιητής, κριτικός και δοκιμιογράφος Τάκης Παπατσώνης γεννήθηκε στα τέλη του 19ου αι. (1895) παρουσιάστηκε από πολύ νωρίς στα ελληνικά γράμματα (1910), ξεφεύγοντας συχνά από τον αυστηρό φιλολογικό χώρο για να προσεγγίσει μέσα από τη λογοτεχνική του ιδιότητα ζητήματα της χριστιανικής εμπειρίας. Από πολύ νωρίς απομακρύνθηκε από τον κυρίαρχο παραδοσιακό κανόνα των αρχών του 20ού αιώνα και εισήγαγε το 1920 τον ελεύθερο στίχο, ευθυγραμμίζοντας τις μορφολογικές, εκφραστικές και υφολογικές προϋποθέσεις του ποιητικού λόγου με τα προτάγματα του μοντερνισμού. Το θρησκευτικό στοιχείο δεν απουσιάζει ποτέ από τον προβληματισμό του και είναι πολύ ενδιαφέρουσα η παρακολούθηση του τρόπου με τον οποίο αυτό συνυφαίνεται σταθερά με τη σκέψη του. (Μακρυδήμας, 2018)

Το ποίημα το Συνάντημα από τη Συλλογή Εκλογή Α΄ (1934), είναι γραμμένο με τις αρχές του μεταμοντερνισμού και μάλιστα σε ελεύθερο στίχο. Το νόημα συνοψίζεται σε έναν ήρωα (ανδρικού φύλου), ο οποίος συναντά τη γλυκιά ατμόσφαιρα της πρωινής δροσιάς, καθώς περπατάει με προορισμό την εργασία του και αυτή η αίσθηση δεν τον εγκαταλείπει κατά τη διάρκεια όλης της ημέρας, μέχρι τη νύχτα, όπου κι αυτή έχει δροσιά και φως από τα αστέρια. Υπάρχει διάχυτη μια γαλήνια και αισιόδοξη ατμόσφαιρα σε όλο το ποίημα, καθώς το αίσθημα της ευγνωμοσύνης για τη φύση, τη δροσιά της, τα αστέρια (εωθινά & νυχτερινά) είναι έντονη, ενώ δεν αναφέρεται ξεκάθαρα.

2. Γιώργος Σεφέρης: Ελένη στ. 23-42 και στ.60-68 (Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος)

“Αηδόνι ποιητάρη*,

σαν και μια τέτοια νύχτα στ' ακροθαλάσσι του Πρωτέα*

σ' άκουσαν οι σκλάβες Σπαρτιάτισσες κι έσυραν το θρήνο,

κι ανάμεσό τους —ποιος θα το 'λεγε;— η Ελένη!

Αυτή που κυνηγούσαμε χρόνια στο Σκάμαντρο.

Ήταν εκεί, στα χείλια* της ερήμου· την άγγιξα, μου μίλησε:

«Δεν είν' αλήθεια, δεν είν' αλήθεια» φώναζε.

«Δεν μπήκα στο γαλαζόπλωρο καράβι.

Ποτέ δεν πάτησα την αντρειωμένη Τροία».

Με το βαθύ στηθόδεσμο, τον ήλιο στα μαλλιά, κι αυτό

το ανάστημα

ίσκιοι και χαμόγελα παντού

στους ώμους στους μηρούς στα γόνατα·

ζωντανό δέρμα, και τα μάτια

με τα μεγάλα βλέφαρα,

ήταν εκεί, στην όχθη ενός Δέλτα.**

“(…)

πως κάποιος άλλος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια,

ή κάποιος Αίαντας ή Πρίαμος ή Εκάβη
 ή κάποιος άγνωστος, ανώνυμος, που ωστόσο
 είδε ένα Σκάμαντρο να ξεχειλάει κουφάρια,
 δεν το 'χει μες στην μοίρα του ν' ακούσει
 μαντατοφόρους* που έρχονται να πούνε
 πως τόσος πόνος τόση ζωή
 πήγαν στην άβυσσο
 για ένα πουκάμισο αδειανό για μian Ελένη.”

στ. 23: ποιητάρη: ο χαρακτηρισμός αυτός του αηδονιού, καθώς και δακρυσμένο πουλί πιο κάτω (στ. 54) ανήκει στον Ευριπίδη. Στην Κύπρο ποιητάρης λέγεται σήμερα ο λαϊκός ποιητής. Ο Σεφέρης χρησιμοποιεί εδώ μια λέξη τοπική.

στ. 25: σκλάβες Σπαρτιάτισσες: πρόκειται για τις Σπαρτιάτισσες γυναίκες στην Αίγυπτο, που αποτελούν το χορό της τραγωδίας του Ευριπίδη.

Δέλτα: το Δέλτα του Νείλου.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β' Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Το συγκεκριμένο ποίημα γράφτηκε το 1953, όταν ο Σεφέρης ταξίδεψε για πρώτη φορά στην Κύπρο. Είναι γραμμένο με βάση τις αρχές του Συμβολισμού και του Μοντερνισμού, καθώς χρησιμοποιεί 2 μύθους- ιστορίες της αρχαιότητας (ο μύθος του Τεύκρου και ο μύθος της Ωραίας Ελένης της Τροίας, από την ομώνυμη τραγωδία του Ευριπίδη «Ελένη»), θέλοντας όμως, να τις συνδέσει νοηματικά με το πολιτικό και κοινωνικό του παρόν. Είναι ακριβώς η εποχή του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα, αμέσως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου, της απογοήτευσης και της απώλειας τόσων ανθρώπινων ζωών. Η συνειδητοποίηση του Τεύκρου ότι η Ελένη δεν πήγε ποτέ στην Τροία και για χάρη της, πήγαν χαμένες τόσες ζωές στρατιωτών, προκαλεί ακριβώς τα ίδια συναισθήματα, με αυτά που προκαλεί η αίσθηση του νέου πολέμου στην Ελλάδα, του Εμφυλίου. Συναισθήματα όπως, η συνειδητοποίηση της ματαιότητας ενός «σκοπού», η απογοήτευση και πάνω από όλα η αίσθηση της εξαπάτησης από τους ισχυρούς του εκάστοτε καθεστώτος.

Δεν θα μπορούσαμε παρά να διαλέξουμε το κύκνειο άσμα του συγκεκριμένου ποιήματος, τον στίχο που έγινε τραγούδι, εικαστικοί πίνακες, συμβολισμοί σε πολλές αναφορές κοκ, “για ένα πουκάμισο αδειανό για μian Ελένη”, καθώς είναι πολύ έντονη η παραγόμενη εικόνα στο μυαλό μας όταν διαβάζουμε τον στίχο και είναι το βασικό νόημα όλου του ποιήματος, ότι όλα έγιναν για ένα φάντασμα, ένα άδειο πουκάμισο, χωρίς αληθινή υπόσταση, ξεγελώντας τους ανθρώπους και φέρνοντάς τους, τόσες μεγάλες συμφορές.

3. Ηχώ* Ανδρέας Εμπειρικός

Το ποίημα προέρχεται από τη συλλογή Τα Κάστρα του ανέμου (1934).

«Τα βήματά μας αντηχούν ακόμη
 Μέσα στο δάσος με τον βόμβο των εντόμων
 Και τις βαριές σταγόνες απ' τ' αγιάζι
 Που στάζει στα φυλλώματα των δέντρων.
 Κι ιδού που σκάζει μέσα στις σπηλιές
 Η δόνησις κάθε κτυπήματος των υλοτόμων
 Καθώς αραιώνουν με πελέκια τους κορμούς
 Κρατώντας μες στο στόμα τους τραγούδια
 Που μάθαν όταν ήτανε παιδιά
 Και παίζανε κρυφτούλι μες στο δάσος.»

* Για την κατανόηση των ποιημάτων ας έχουμε υπόψη μας τα εξής:

Ο Γάλλος ποιητής Πολ Βαλερί (1871-1945) διατύπωσε την εξής άποψη για την ποίηση: «Η ποίηση είναι ανάπτυξη ενός επιφωνήματος», δηλαδή έχει την αφετηρία της στο συναίσθημα. Η σύγκριση με το ποίημα του Εμπειρικού μάς δείχνει τη νέα αντίληψη: α) η ποίηση ξεκινάει από την εικόνα, από τη μαγεία των πραγμάτων, β) έχει τη δύναμη να μεταμορφώνει διαρκώς τον κόσμο σύμφωνα με τη φαντασία και τις επιθυμίες του ποιητή.

Στην υπερρεαλιστική ποίηση, οι εικόνες αναπηδούν αυτόματα και συμφύρονται μεταξύ τους χωρίς αυστηρή λογική αλληλουχία. Γίνεται επίσης χρήση τολμηρών μεταφορών.

Ο Εμπειρικός, όπως και άλλοι Έλληνες υπερρεαλιστές, χρησιμοποιεί συχνά λέξεις λόγιες, επειδή είναι λιγότερο συνηθισμένες, που ξεχωρίζουν μέσα στο κείμενο και ασκούν κι αυτές γοητεία, όπως και τα πράγματα.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β΄ Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Το συγκεκριμένο ποίημα είναι ένα αρκετά κατανοήσιμο έργο για έργο ενός από τους γνησιότερους εκπροσώπους του κινήματος του ελληνικού υπερρεαλισμού, καθώς υπακούει μεν στα τεχνικά χαρακτηριστικά της δομής (ξεκινάει από την εικόνα και τη χρησιμοποιεί για να εκφράσει το συναίσθημα- μια συναισθηματική κατάσταση), αλλά παράλληλα, έχει λογική δομή, καθώς σε οδηγεί στο εύκολο συμπέρασμα, ότι πρόκειται για την ηχώ των παιδικών χρόνων του ήρωα-ποιητή. Η «τωρινή» ενήλικη περιπλάνηση της σκέψης μέσα στο δάσος, φέρνει τις παιδικές αναμνήσεις στο μπροστινό μέρος του εγκεφάλου και παρατηρούμε τη νοσταλγική αφήγηση του ποιητή.

4. Του καλοκαιριού, Ζωή Καρέλλη

Το ποίημα που ακολουθεί προέρχεται από τη συλλογή Παραμύθια (1955).

«Το ξανθό παλικάρι του καλοκαιριού

έχει μια γαλανή γραμμή πάνω στο λείο μέτωπο.

Στα καστανά του μάτια κρατάει τις αχτίδες του ήλιου

μισοκλείνοντας τα σκιερά βλέφαρα,

ψιλοπαίζοντας τις βλεφαρίδες αχτιδωτές.

Ηλιοψημένο στυλώνει το λαμπρό κορμί,

αμέριμνα χαμογελά και άσκοπα.

Φαντάζουν κάτασπρα τα δόντια του,

μοιάζουν τ' άσπρα χαλίκια καθαροπλυμένα,

στ' ακρογιάλι του γαλάζιου και κρυστάλλινου νερού.»

Η Ζωή Καρέλλη (ψευδώνυμο της Χρυσούλας Αργυριάδου) σε όλο το έργο της έχει μια μεταφυσική αγωνία, που κάποτε φτάνει ως τον μυστικισμό. Στο παρόν έργο παρομοιάζει ένα ξανθό παλικάρι με το ίδιο το καλοκαίρι, καθώς όλα τα εξωτερικά του γνωρίσματα μας θυμίζουν στοιχεία της εποχής του θέρους. Είναι ξανθό, όπως τα στάχια που μεγαλώνουν το καλοκαίρι και όπως ο Ήλιος, που έχει την τιμητική του αυτήν την εποχή, έχει μια γαλανή λεία γραμμή στο μέτωπο, όπου μας θυμίζει τον καταγάλανο ουρανό και την γαλήνια θάλασσα (χωρίς κύματα-αγριότητα του χειμώνα). Επίσης, το ηλιοψημένο του «λαμπρό κορμί» μας παραπέμπει στην καλοκαιρινή σωματική κατάσταση του μαυρίσματος και παρακάτω το αμέριμνο χαμόγελο, εξίσου μας μεταδίδει την αίσθηση της χαλαρότητας και της ξεκούρασης των καλοκαιρινών διακοπών. Τέλος, τα καθαρά άσπρα του δόντια μας, όπως λέει και η ίδια η ποιήτρια, θυμίζουν τα κάτασπρα βότσαλα του αιγιαλού, με γαλάζια, κρυστάλλινα νερά.

5. Γ. Φ. Βαφόπουλος Η ελεγεία των αδερφών (απόσπασμα)

Το ποίημα που αποτελείται από τέσσερα μέρη, ανήκει στη συλλογή Το δάπεδο και άλλα ποιήματα. Σ' αυτό ο ποιητής, συγκινημένος από το δράμα του εμφύλιου σπαραγμού, εγκαταλείπει τον ατομικό του καημό και την επίμονη απομόνωση, στην οποία είχε κλειστεί, και στρέφεται με στοργή στους συνανθρώπους του, τους αδελφούς, όπως τους αποκαλεί.

«II

Όταν βγαίνω το βράδυ στο ξάγναντο τούτο,
να προσμείνω τ' αδέρφια μου να 'ρθουν που φύγαν,
των βημάτων σου ακούω το περπάτημα
στο ρυθμό των δικών μου βημάτων.

Όταν μέσα στη νύχτα τ' αδέρφια μου κράζω,
που το ξέρω πως πια δεν μπορούν να μ' ακούσουν,
στην καρδιά μου η πικρή παρηγόρια μου μένει
πως τουλάχιστο εσύ να μ' ακούσεις μπορείς.

Είσαι η σκεπή που σκεπάζει το σπίτι.
Είσαι η φωτιά που πηδάει μες στο τζάκι.
Ο λύχνος που τρώει το σκοτάδι.

Όμως δίχως τ' αδέρφια μου είναι άδειο το σπίτι.
Είναι άδειο, είναι άδειο το σπίτι, Θεέ μου,
δίχως τ' αδέρφια μου που έχουσε φύγει
το ματωμένο κρατώντας μαχαίρι.»

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β' Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Ο Γ. Φ. Βαφόπουλος βαθιά επηρεασμένος από τον εμφύλιο σπαραγμό, μας χαρίζει ένα ποίημα που αποδίδει τη θλίψη του για τα βάσανα των «αδερφών» του, κυρίως αυτών που έχουν χαθεί στη δίνη του πολέμου. Ιδιαίτερα συναισθηματικός, φύση μοναχική κι ιδιαίτερη, περιορίζει τον διάλογο κυρίως με τον εαυτό του και προσπαθεί να εξοικειωθεί με την ιδέα του θανάτου. Τιμήθηκε με το Κρατικό βραβείο ποίησης το 1967.

6. Γιώργος Σαραντάρης: Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...

Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει φεύγουμε,
σημαίνει εγκαταλείπουμε τον αγώνα,
παρατάμε τη χαρά στους ανίδεους,
τις γυναίκες στα φιλιά του ανέμου
και στη σκόνη του καιρού.

Σημαίνει πως φοβόμαστε
και η ζωή μάς έγινε ξένη,
ο θάνατος βραχνάς.

Ο ποιητής Γιώργος Σαραντάρης (1908-1941) γεννήθηκε στην Κων/πολη και σπούδασε Νομικά στην Ιταλία. Στην Ελλάδα ήρθε το 1931 και το σημαντικό είναι ότι πολέμησε στον Αλβανικό πόλεμο του 1940, όπου και άφησε την τελευταία του πνοή το 1941, από τις κακουχίες του πολέμου. Στην ποίησή του φαίνεται η ιδιότητά του ως ανήσυχο πνεύμα, με φιλοσοφικές αναζητήσεις και ενδιαφέροντα. Το συγκεκριμένο ποίημα είναι μια προσπάθεια του Σαραντάρη να δημιουργήσει

ένα ποίημα-ορισμό για την ιδιότητα του ποιητή. Ξεκινάει από το τι δεν σημαίνει, είμαστε ποιητές, για να καταλήξει σε μια -όχι και τόσο- αισιόδοξη παραδοχή, καθώς εντείνει το αίσθημα του φόβου σχετικά με την αντίληψη της ζωής. Η αλήθεια είναι πως τα χρόνια που γράφει τα ποιήματά του ο συγκεκριμένος ποιητής, είναι τα χρόνια του α' και β' Παγκοσμίου πολέμου. Συνεπώς, δεν μας κάνει εντύπωση η μελαγχολική αυτή διαπίστωση για τη ζωή που έγινε ξένη και ο θάνατος βραχνάς.

5.3: Τα υπόλοιπα έξι (6) ποιητικά έργα σαν οδηγοί στις νέες ψηφιακές δημιουργίες.

7. Γιάννης Ρίτσος, Ο τόπος μας

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή Ο τοίχος μέσα στον καθρέφτη και είναι γραμμένο στις 13 Δεκεμβρίου 1967 στο Παρθένι της Λέρου, όπου είχε εξοριστεί ο ποιητής από τη δικτατορία.

Γιάννης Ρίτσος 1960-1969. Ψηφιακό Αρχείο [πηγή: Αφιέρωμα στον Γιάννη Ρίτσο (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου)]

«Ανεβήκαμε πάνω στο λόφο να δούμε τον τόπο μας —
φτωχικά, μετρημένα χωράφια, πέτρες, λιόδεντρα.
Αμπέλια τραβάν κατά τη θάλασσα. Δίπλα στ' αλέτρι
καπνίζει μια μικρή φωτιά. Του παππουλή τα ρούχα
τα σιάξαμε σκιάχτρο για τις κάργιες*. Οι μέρες μας
παίρνουν το δρόμο τους για λίγο ψωμί και μεγάλες λιακάδες.
Κάτω απ' τις λεύκες φέγγει ένα ψάθινο καπέλο.
Ο πετεινός στο φράχτη. Η αγελάδα στο κίτρινο.
Πώς έγινε και μ' ένα πέτρινο χέρι συγυρίσαμε
το σπίτι μας και τη ζωή μας; Πάνω στ' ανώφλια
είναι η καπνιά, χρόνο το χρόνο, απ' τα κεριά του Πάσχα —
μικροί μικροί μαύροι σταυροί που χάραξαν οι πεθαμένοι
γυρίζοντας απ' την Ανάσταση. Πολύ αγαπιέται αυτός ο τόπος
με υπομονή και περηφάνεια. Κάθε νύχτα απ' το ξερό πηγάδι
βγαίνουν τ' αγάλματα προσεχτικά κι ανεβαίνουν στα δέντρα.»

κάργιες: μαύρα πουλιά που τρέφονται με τους σπόρους των δημητριακών και είναι πολύ βλαβερά για τη γεωργία. Λέγονται και καλιακούδες ή σιταροκόρακα.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β' Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Ο πολυγραφότατος ποιητής Γιάννης Ρίτσος (1909-1990) γεννήθηκε στη Μονεμβασιά και μέχρι και σήμερα θεωρείται από τους σημαντικότερους ποιητές με ιδιαίτερη προσφορά στην τόνωση του εθνικού ελληνικού φρονήματος, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της καταδίκης του πολέμου, της ομορφιάς του ελληνικού τόπου και της αγάπης και του έρωτα. Η ποίησή του διακρίνεται για το πηγαίο αίσθημα, την άνεση και το πλάτος του λυρικού λόγου της και την τεχνοτροπική της πολυμορφία.

Το ποίημα «Ο τόπος μας» είναι ένας ύμνος στην ελληνική μας ταυτότητα και στα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα, έτσι όπως την αντιλήφθηκε ο ίδιος, γενόμενος ενεργός μαχόμενος πολίτης-αγωνιστής των πολέμων (Ιταλογερμανική κατοχή-ελληνικός εμφύλιος) και εραστής της ειρηνικής, ανεπιτήδευτης ταυτότητας και ζωής των κατοίκων της ελληνικής υπαίθρου, γιατί κυρίως εκεί, αποτυπώνεται πιο ξεκάθαρα και έμεινε αναλλοίωτη περισσότερο χρόνο, από την αντίστοιχη ζωή

των κατοίκων των μεγάλων πόλεων, που ήταν υπό την εύκολη επήρεια του ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού και μοντέρνου τρόπου ζωής.

Αναδεικνύει, λοιπόν, την ομορφιά της ελληνικής γης (χωράφια, πέτρες, λιόδεντρα, αμπέλια που τραβάν κατά τη θάλασσα, μεγάλες λιακάδες, λεύκες, τα οικόσιπα ζώα: πετεινός, αγελάδες), τη ταπεινότητα των ηρωικών μορφών – προτύπων των απλών ανθρώπων της υπαίθρου και τις συνήθειές τους (καλλιέργεια χωραφιών), αντοχή-επιβίωση μέσα σε όλα τα βάσανα και τη φρίκη του πολέμου (μ' ένα πέτρινο χέρι συγυρίσαμε το σπίτι μας και τη ζωή μας), την πίστη και το θρησκευτικό φρόνημα που έμεινε αναλλοίωτο ανά τους χρόνους, στοιχείο αναπόσπαστο της ελληνικής ταυτότητας (οι σταυροί στα ανώφλια των σπιτιών ανήμερα της Ανάστασης (=τη μεγαλύτερη γιορτή της Χριστιανοσύνης), οι αρετές των Ελλήνων (υπομονή και περηφάνεια), μα πάνω από όλα, το αρχαίο μεγαλείο των Ελλήνων προγόνων μας, που είναι πάντοτε επίκαιρο και εκείνοι «ζωντανοί» μέσα από την ιστορική μας μνήμη (η εικόνα που ξυπνάει τις αισθήσεις μας, διαβάζοντας το τέλος του ποιήματος και δημιουργεί μια έντονη συναισθηματική φόρτιση: Κάθε νύχτα τα αγάλματα βγαίνουν από τα πηγάδια και ανεβαίνουν στα δέντρα). Μια δήλωση του ποιητή, ότι οι πρόγονοί μας, μας παρακολουθούν και είναι κοντά μας, για να μας προσέχουν και να μας καθοδηγούν.

8.Νίκος Καββαδίας, Πούσι

Το ποίημα γράφτηκε το 1940 και έδωσε τον τίτλο στη συλλογή που κυκλοφόρησε το 1947. Θαλασσινός ποιητής και ναυτικός στο επάγγελμα ο Καββαδίας, μας έδωσε ποιήματα με τις εμπειρίες του από τη ζωή της θάλασσας.

«Έπεσε το πούσι* αποβραδής
το караβοφάναρο χαμένο
κι έφτασες χωρίς να σε προσμένω
μες στην τιμονιέρα να με δεις.

Κάτασπρα φορές κι έχεις βραχεί,
πλέκω σαλαμάστρα* τα μαλλιά σου.
Κάτου στα νερά του Port Régassu*
βρέχει πάντα τέτοιαν εποχή.

Μας παραμονεύει ο θερμαστής
με τα δυο του πόδια στις καδένες*.
Μην κοιτάς ποτέ σου τις αντένες*
με την τρικυμία· θα ζαλιστείς.

Βλαστημά ο λοστρόμος τον καιρό
κι είν' αλάργα* τόσο η Τοκοπίλα*.
Από να φοβάμαι και να καρτερώ
κάλλιο περισκόπιο* και τορπίλα*.

Φύγε! Εσέ σου πρέπει στέρα γη.
Έρθες να με δεις κι όμως δε μ' είδες·
έχω απ' τα μεσάνυχτα πνιγεί
χίλια μίλια πέρ' απ' τις Εβρίδες*.»

Λεξιλόγιο:

πούσι: αχλή, καταχνιά.

σαλαμάστρα: σκοινί πλοίου (ιταλ. λέξη, ναυτ.).

Port Régassu: (Πορτ Πεγκάσσου)· πρόκειται για τον κόλπο του Πηγάσσου στη Ν. Ζηλανδία.

καδένα: αλυσίδα· εδώ του πλοίου.

αντένα: κεραιά. Στα πλοία, το ξύλο που κρέμεται στη μέση του ιστού.

αλάργα: μακριά.

Τοκοπίλα: λιμάνι στη Β. Χιλή.

περισκόπιο: οπτική συσκευή με φακούς και πρίσματα που χρησιμοποιείται από τα υποβρύχια όταν βρίσκονται σε κατάδυση για την παρατήρηση του ορίζοντα.

τορπίλα: βλήμα που εξακοντίζουν τα πολεμικά πλοία και τα υποβρύχια. Οι Γερμανοί είχαν αρχίσει να χτυπούν τα εμπορικά πλοία.

Εβρίδες: μικρά νησιά στα δυτικά της Σκωτίας. Εδώ πρόκειται για τις Νέες Εβρίδες, στην Αυστραλία.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β΄ Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Ο Νίκος Καββαδίας (1910-1975) είναι ο κατεξοχήν ποιητής των θαλασσινών ταξιδιών, ένας ποιητής «κουρσάρης», θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, καθώς όλα του τα ποιήματα εμπεριέχουν στοιχεία ηχηρά των θαλασσινών ταξιδιών, με ορολογίες των ναυτικών και των εμπορικών πλοίων, περιπλεκόμενα με τα ανθρώπινα συναισθήματα, κυρίως της νοσταλγίας της αγάπης, ενός πνικτού, αλλά υποφερτού παραπόνου, ακριβώς γιατί το απαλύνει η αγάπη του υγρού στοιχείου και της ίδιας της περιπέτειας.

9. Νίκος Εγγονόπουλος, ΝΕΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΠΑΝΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ* ΣΤΙΣ 19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΤΟΥ 1936 ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΑΝΤΑΚΙ ΤΟΥ ΚΑΜΙΝΟ ΝΤΕ ΛΑ ΦΟΥΕΝΤΕ

...una acción vil y disgraciado*

«Η Τέχνη κι η ποίηση δεν μας βοηθούν να ζήσουμε:

η τέχνη και η ποίησις μας βοηθούνε

να πεθάνουμε

περιφρόνησις απόλυτη

αρμόζει

σ' όλους αυτούς τους θόρυβους

τις έρευνες

τα σχόλια επί σχολίων

που κάθε τόσο ξεφουρνίζουν

αργόσχολοι και ματαιόδοξοι γραφιάδες

γύρω από τις μυστηριώδικες κι αισχρές συνθήκες

της εκτελέσεως του κακορίζικου του Λόρκα

υπό των φασιστών

μα επί τέλους! πια ο καθείς γνωρίζει πως

από καιρό τώρα

—και προ παντός στα χρόνια τα δικά μας τα σακάτικα—

είθισται*

να δολοφονούν

τους ποιητάς»

Επεξηγήσεις:

Λόρκα (1899-1936): εκτελέστηκε από τους φαλαγγίτες του Φράνκο στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο. una acción...: μια πράξη αναντρη και απεχθής: το μότο αυτό που είναι γραμμένο στα ισπανικά χαρακτηρίζει τη δολοφονία του Λόρκα.

είθισται: συνηθίζεται.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β΄ Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Ο Νίκος Εγγονόπουλος (1910-1985) ήταν ποιητής και ζωγράφος, καθώς σπούδασε στην Ανωτάτη σχολή Καλών Τεχνών Αθηνών. Μαζί με τον Νίκο Εγγονόπουλο, προχώρησε στον «γνήσιο» υπερρεαλισμό και στην ποίηση, αλλά και στη ζωγραφική. Χαρακτηρίζεται από την τολμηρή του φαντασία και την αποστροφή του σε καθετί λογικό και συμβατικό και ξεσήκωσε εναντίον του αγανάκτηση και αρνητικό σχολιασμό. Παρόλα αυτά, έμεινε πιστός υπερρεαλιστής σε όλες τις συλλογές του. Τα εικαστικά του έργα εκτέθηκαν σε Πανελλήνιες εκθέσεις, όπως και σε πολλές χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. (Στοιχεία από το σχολικό βιβλίο, σελ.245, Νίκος Εγγονόπουλος 1910-1985)) (Κώστας Μπαλάσκας, 2016)

Το ποίημα αυτό έχει γραφεί εξ' αφορμής της εκτέλεσης του Ισπανού ποιητή Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, από τους φασίστες του Φράνκο στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο. Εμφανώς ενοχλημένος ο ποιητής από την αποτρόπαιη πράξη αφενός, αλλά αφετέρου και από τους άστοχους σχολιασμούς των συγχρόνων του (άνθρωποι του τύπου, των φυλλάδων κοκ), δηλώνει εμμέσως την αγανάκτησή του για την αντιμετώπιση του ίδιου από το κοινό και την κριτική, όπως και άλλων ποιητών (που όπως εκείνος), έσπασαν τη νόρμα του ποιητικού λόγου και φέρθηκαν (ως γνήσιοι υπερρεαλιστές) τολμηροί στο κείμενά τους.

«στα χρόνια τα δικά μας τα σακάτικα- είθισται να δολοφονούν τους ποιητές». Σε αυτή τη φράση συνοψίζεται όλη η απογοήτευσή του για τη στάση του κοινού και της κριτικής, απέναντι τους ποιητές της γενιάς του. Το ρήμα «δολοφονούν» χρησιμοποιείται μεταφορικά και δηλώνει τα σαρκαστικά και απεχθή σχόλια που λάμβαναν πολλές φορές τα ποιήματά του.

10. Μελισσάνθη, Στη νύχτα που έρχεται

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ αναφέρεται στη ζωή του ανθρώπου, από τότε που γεννιέται ως την ώρα που αντιμετωπίζει τον ερχομό της νύχτας, δηλαδή του θανάτου.

Ξεκινάμε ανάλαφροι καθώς η γύρη

που ταξιδεύει στον άνεμο

Γρήγορα πέφτουμε στο χώμα

ρίχνουμε ρίζες, ρίχνουμε κλαδιά

γινόμαστε δέντρα που διψούν ουρανό

κι όλο αρπαζόμαστε με δύναμη απ' τη γη

Μας βρίσκουν τ' ατέλειωτα καλοκαίρια

τα μεγάλα κάματα. Οι άνεμοι, τα νερά

παίρνουν τα φύλλα μας. Αργότερα

πλακώνουν οι βαριές συννεφίες

μας τυραννούν οι χειμώνες κι οι καταιγίδες

Μα πάντα αντιστεκόμαστε, ορθωνόμαστε

πάντα ντυνόμαστε με νέο φύλλωμα

Ωστόσο, φτάνει ένας άνεμος παράξενος

—κανείς δεν ξέρει πότε κι από πού ξεκινά—

μας ρίχνει κάτω μ' όλες μας τις ρίζες στον αέρα.

Για λίγο ακόμα μες στη φυλλωσιά μας
κάθεται κρυμμένο —να πει μια τρίλλια του
στη νύχτα που έρχεται— ένα πουλί.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β΄ Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Η ποιήτρια Μελισσάνθη (φιλολογικό ψευδώνυμο της Ήβης Σκανδαλάκη) (1910-1990), είναι από τις γυναίκες ποιήτριες της γενιάς του '30, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ταυτότητας της ποιητικής δημιουργίας. Η ποίησή της είναι διαποτισμένη από έντονα θρησκευτικά βιώματα, συνδυασμένα με όλη την αγωνία για την τύχη της ανθρώπινης ύπαρξης. (Κώστας Μπαλάσκας, 2016). Το ποίημα «Στη νύχτα που έρχεται» είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα της ποίησής της με καθαρά στοιχεία Συμβολισμού και την αίσθηση της μελαγχολίας, που διαπνέει.

Είναι ένας ύμνος στην ανθρώπινη πορεία ζωής, δοσμένη με τον συμβολισμό ενός δέντρου. Ξεκινάμε ανάλαφροι – πέφτουμε στο χώμα, ρίχνουμε ρίζες, ρίχνουμε κλαδιά- γινόμαστε δέντρα. - > Ερχόμαστε στη ζωή και σχηματιζόμαστε ως ανθρώπινα όντα. Καθ' όλη τη διάρκεια του βίου μας μας βρίσκουν όλες οι καιρικές συνθήκες (εδώ συμβολικά, πάλι, εννοεί, τις χαρές, τις λύπες, τα βάσανα, τις επιτυχίες και όλες τις εκφάνσεις της ζωής του ανθρώπου). Προς το τέλος ένας άνεμος μας ξεριζώνει και μας κόβει το νήμα της ζωής, με μια ελπιδοφόρο σκέψη: ακόμα και πεσμένοι, μέσα στη φυλλωσιά μας κάθεται κρυμμένο ένα πουλί, που τραγουδάει τη νύχτα.

11. Οδ. Ελύτης: [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...]

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ανήκει στην ποιητική συλλογή Ήλιος ο Πρώτος. Πρέπει να προσέξετε ότι, ενώ στην Τρελή ροδιά μιλάει ο ίδιος ο ποιητής, εδώ χρησιμοποιεί το α' πληθυντικό πρόσωπο. Αυτό σημαίνει ότι έχουμε μετατόπιση από το προσωπικό εγώ στο συλλογικό εμείς. Η σύνθεση του ποιήματος δε στερείται από λογική αλληλουχία. Εκείνο που απαιτείται, για να το κατανοήσετε, είναι να επισημάνετε ορισμένες μεταφορικές εκφράσεις και να συλλάβετε το τελικό του μήνυμα.

Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα
Με τις γυναίκες τους ήλιους τα σκυλιά μας
Παίξαμε τραγουδήσαμε ήπιαμε νερό
Φρέσκο καθώς ξεπήδαγε από τους αιώνες

Το απομεσήμερο για μια στιγμή καθήσαμε
και κοιταχτήκαμε βαθειά μέσα στα μάτια
Μια πεταλούδα πέταξε απ' τα στήθεια μας
Ήτανε πιο λευκή
Απ' το μικρό λευκό κλαδί της άκρης των ονείρων μας

Ξέραμε πως δεν ήταν να σβηστεί ποτέ
Πως δεν θυμότανε καθόλου τι σκουλήκια έσερνε
Το βράδυ ανάψαμε φωτιά
Και τραγουδούσαμε γύρω τριγύρω:

Φωτιά ωραία φωτιά μη λυπηθείς τα κούτσουρα
Φωτιά ωραία φωτιά μη φτάσεις ως τη στάχτη
Φωτιά ωραία φωτιά καίγε μας
λέγε μας τη ζωή.

Εμείς τη λέμε τη ζωή την πιάνουμε απ' τα χέρια
 Κοιτάζουμε τα μάτια της που μας ξανακοιτάζουν
 Κι αν είναι αυτό που μας μεθάει μαγνήτης, το γνωρίζουμε

Κι αν είναι αυτό που μας πονάει κακό, τόχουμε νιώσει
 Εμείς τη λέμε τη ζωή, πηγαίνουμε μπροστά
 Και χαιρετούμε τα πουλιά της που μισεύουνε

Είμαστε από καλή γενιά.

(στ. 10-11. πως ...έσερνε: να λάβετε υπόψη σας τα στάδια από τα οποία περνάει μια πεταλούδα.)
 Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β' Γενικού
 Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Οδυσσέας Ελύτης (1911-1996): Φιλολογικό ψευδώνυμο του Οδυσσέα Αλεπουδέλη καταγόμενος από τη Μυτιλήνη της Λέσβου. Σπούδασε εξαρχής Νομικά, που όμως τα άφησε στη μέση, καθώς δεν αντιπροσώπευαν την ελεύθερη φύση του και στράφηκε απόλυτα στη συγγραφή των ποιητικών του συλλογών. Είναι από τους βασικούς εκπροσώπους της γενιάς του 1930 (Vitti, 2000) και θεωρείται «νόθος» υπερρεαλιστής, σε αντίθεση με τον Ν. Εγγονόπουλο και τον Α. Εμπειρίκο, οι οποίοι ακολουθούν πιστά την αυτόματη γραφή και όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του σουρεαλισμού. Ο Οδ. Ελύτης καταφέρνει κάτι μοναδικό. Μέσα από τον λυρισμό των στίχων του, ενσωματώνει στοιχεία της αυτόματης γραφής, με έναν τρόπο που εξυπηρετεί τη μαγεία του σουρεαλισμού και συνδυάζει τη μεταφορά των μεγάλων νοημάτων. Οι εικόνες -όπως περιγράφονται- είναι εμποτισμένες με υπερρεαλιστικά στοιχεία, όμως φέρουν ένα συγκεκριμένο νόημα, ένα συναίσθημα και μια αίσθηση σκοπού. Ο Οδυσσέας Ελύτης, υπηρέτησε στο Αλβανικό μέτωπο και έζησε όλη τη φρίκη του Β' Παγκοσμίου πολέμου, αλλά και όλο το μεγαλείο του Ελληνισμού, μέσα από τους αγώνες και τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας ανά τους αιώνες. Από αυτή την εμπειρία, προκύπτει το μεγάλο έργο -που του χάρισε το Νόμπελ το 1979-, το «Άξιον Εστί», 1959. Σε όλες του συλλογές, υπάρχει μια νεαρή αγαπημένη παρουσία (Μικρή πράσινη θάλασσα, Μικρή πορτοκαλένια, Τρελή ροδιά, Ίρις Μαρία Νεφέλη, Μαρίνα των Βράχων, Μια μικρή λευκή πεταλούδα: Ήλιος ο πρώτος κ.α.) που μευείται από τις γνώσεις του ποιητή και εκείνος με τη σειρά του, εμπνέεται από την αλήθεια, την αγνότητα και την αθωότητά της.

Έτσι και στο συγκεκριμένο ποίημα που επιλέχθηκε για τη δημιουργία της ψηφιακής εικόνας, υπάρχει αυτή η μικρή λευκή πεταλούδα, που αναφέρουμε και παραπάνω. Το ποίημα είναι από τη συλλογή «Ο Ήλιος ο πρώτος» του 1943. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε τη χρονική περίοδο που γράφεται μια τόσο φωτεινή και χαρμόσυνη ποιητική συλλογή. Είναι στην καρδιά της γερμανικής κατοχής, που εκείνη την εποχή, ταλανίζει και εξουθενώνει την Ελλάδα. Ο ποιητής όμως, βλέπει πέρα και έξω από τη ζοφερή πραγματικότητα. Ναι, (...) *κι αν είναι αυτό που μας πονάει κακό, τόχουμε νιώσει*, όμως συνεχίζει...: *Εμείς τη λέμε τη ζωή, πηγαίνουμε μπροστά*.

12. Νικηφόρος Βρεττάκος: Της Σπάρτης οι πορτοκαλιές

Της Σπάρτης οι πορτοκαλιές, χιόνι, λουλούδια του έρωτα,
 άσπρισαν απ' τα λόγια σου, γείρανε τα κλαδιά τους
 γιόμισα το μικρό μου κόρφο, πήγα και στη μάνα μου.

Κάθονταν κάτω απ' το φεγγάρι και με νοιάζονταν,
 κάθονταν κάτω απ' το φεγγάρι και με μάλωνε:
 Χτες σ' έλουσα, χτες σ' άλλαξα, πού γύριζες —

ποιος γιόμισε τα ρούχα σου δάκρυα
και νεραντζάνθια.

Πηγή: Φωτόδεντρο, Διαδραστικά σχολικά βιβλία, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (Β΄ Γενικού Λυκείου) - Βιβλίο Μαθητή (Εμπλουτισμένο)

Νικηφόρος Βρεττάκος (1912-1991): Καταγόμενος από τις Κροκεές της Λακωνίας, ήρθε κι εκείνος στην Αθήνα (όπως οι περισσότεροι ποιητές της γενιάς του), τις οποίες δεν ολοκλήρωσε. Κι εκείνος, πεισματικά ασχολήθηκε με την ποίηση, αναγνωρίζοντας την ταυτότητά του ως ποιητής, με τη σιγουριά, ότι δεν είναι τίποτε άλλο! Χαρακτηριστικά της ποίησής του είναι ο λυρισμός, η τρυφερότητα, η αγάπη για όλη την πλάση και τον άνθρωπο και πολλές φορές, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ευγνωμοσύνη απέναντι στον Θεό: «*Αν δε μου 'δινες την ποίηση Κύριε*» ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ: *Η ΕΚΛΟΓΗ ΜΟΥ - ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1933-1991* (ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ, 2008).

Στο ποίημα αυτό, ο ποιητής κάνει μια τιμητική μνεία στις πορτοκαλιές -το χαρακτηριστικό φυσιολατρικό στοιχείο της πατρίδας του, Λακωνίας- συνδυάζοντάς τις, με τα τρυφερά συναισθήματα, ενός έρωτα στην αρχή και έπειτα, της μητρικής αγάπης, που «μαλώνει» τον ήρωα γιατί διακινδυνεύει την ψυχή του, μπαίνοντας μέσα στα βάσανα του έρωτα:

«Χτες σ' έλουσα, χτες σ' άλλαξα, πού γύριζες —

ποιος γιόμισε τα ρούχα σου δάκρυα

και νεραντζάνθια.»

5.4: Ο τρόπος σύνθεσης των προτροπών (prompts) και η επιλογή της εφαρμογής T.N.

1. Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα, Εκλογή Α':

Αυτό το ποίημα είναι γραμμένο με τις αρχές του Μεταμοντερνισμού: Τα πάντα επιτρέπονται, μπορούν και πρέπει να συνδυαστούν μεταξύ τους και να γίνουν τέχνη. Οποιαδήποτε απαίτηση για καθαρότητα και πρωτοτυπία απορρίπτεται: μορφές της παράδοσης και της πρωτοπορίας συνυπάρχουν, ενώ η ετερογένεια των τεχνοτροπιών, η πολλαπλότητα των κωδίκων και η εκλεκτικότητα καθίστανται πλέον στοιχεία απόλυτα νόμιμα και θεμιτά. Η ειρωνεία, η παρωδία και το χιούμορ αποτελούν βασικά συστατικά γνωρίσματα της τέχνης του μεταμοντερνισμού, η οποία συχνά μορφοποιείται και οργανώνεται σαν ένα παιχνίδι. (Παρίσης, 2007). Αυτό το παιχνίδι παρατηρούμε και σε αυτό το ποίημα, καθώς συνδυάζει στοιχεία της παράδοσης (ενώ είναι γραμμένο σε ελεύθερο στίχο, εντούτοις δομείται πάνω σε λεξιλόγιο της καθαρεύουσας: εβγήκε για δουλειά, συντέμνει τον χρόνο, κομίζει, αναμένετο κ.α.) και αποδίδει το συναίσθημα της ηρεμίας, της γαλήνης και της ευγνωμοσύνης. Οπότε θα κινηθούμε με σαφή κριτήρια: Το μήνυμα θα είναι η έκφραση της ευγνωμοσύνης από τον ήρωα της εικόνας, σε ένα γαλήνιο τοπίο της φύσης.

Για αυτό το ποίημα θα χρησιμοποιήσουμε την εφαρμογή Stable Diffusion Online, (Εικόνα 5.2), το οποίο είναι δωρεάν για 10 προσπάθειες (10 credits)/ ημέρα -αν εξαντλήσει τις προσπάθειές του ο χρήστης, θα πρέπει να πληρώσει συνδρομή για να συνεχίσει. Στα πλεονεκτήματά του σημειώνουμε ότι είναι πολύ εύκολο στη χρήση (User Interface), καθώς αμέσως εμφανίζεται ο διαθέσιμος χώρος για να εισάγει ο χρήστης την εντολή δημιουργίας για την επιθυμητή εικόνα. Σε κάθε εντολή – προσπάθεια παράγει 2 (δύο) εικόνες.

Stable Diffusion Online

Stable Diffusion is a latent text-to-image diffusion model capable of generating photo-realistic images given any text input, cultivates autonomous freedom to produce incredible imagery, empowers billions of people to create stunning art within seconds.

Create beautiful art using stable diffusion ONLINE for free.

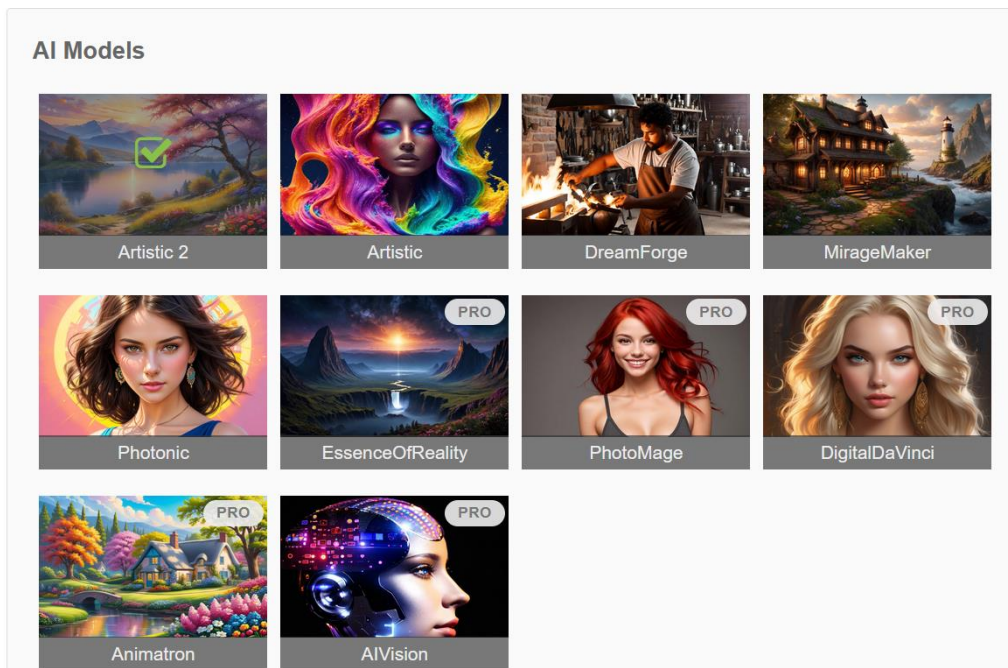
Εικ.5.1: Περιβάλλον του Stable Diffusion Online.

2. Γιώργος Σεφέρης: Ελένη (Ποιήματα):

“για ένα πουκάμισο αδειανό για μίαν Ελένη”, σε αυτόν τον στίχο συνοψίζεται η προσπάθειά μας για τη δημιουργία της εικόνας και θα αποδίδεται το αίσθημα της θλίψης για τον άσκοπο χαμό τόσων ανδρών (Ελλήνων- Τρώων) και η Ωραία Ελένη, ως θύμα μιας απάτης, που η ίδια δεν ευθύνεται για αυτή, κατά την Τραγωδία του Ευριπίδη. (η πραγματική Ελένη δεν ήρθε καθόλου στην Τροία, αλλά το είδωλό της. Ο Ερμής την άρπαξε σύμφωνα με τη βούληση της Ήρας και την έδωσε στον Πρωτέα, το βασιλιά της Αιγύπτου, για να την προστατεύει. (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2010)

Στη δημιουργία της ψηφιακής εικόνας θα χρησιμοποιήσουμε αυτή τη φορά την εφαρμογή “Deep Dream Generator” (Εικόνα 5.3), που επίσης είναι μια πολύ εύχρηστη εφαρμογή και χωρίς εγγραφή μπορείς να επιλέξεις μέσα από διαφορετικές δυνατότητες γραφικών, αυτό που είναι περισσότερο συμβατό με το επιθυμητό αποτέλεσμα. Σημειώνουμε σε αυτό το σημείο πως με ή χωρίς εγγραφή, οι δωρεάν εικόνες-προσπάθειες είναι 20/ημέρα, μετά και σε αυτήν την εφαρμογή

καλείσαι να πληρώσεις για να συνεχίσεις. Επίσης, σου δίνει στη βασική εκδοχή, χωρίς να πληρώσεις, 1 μόνο εικόνα.

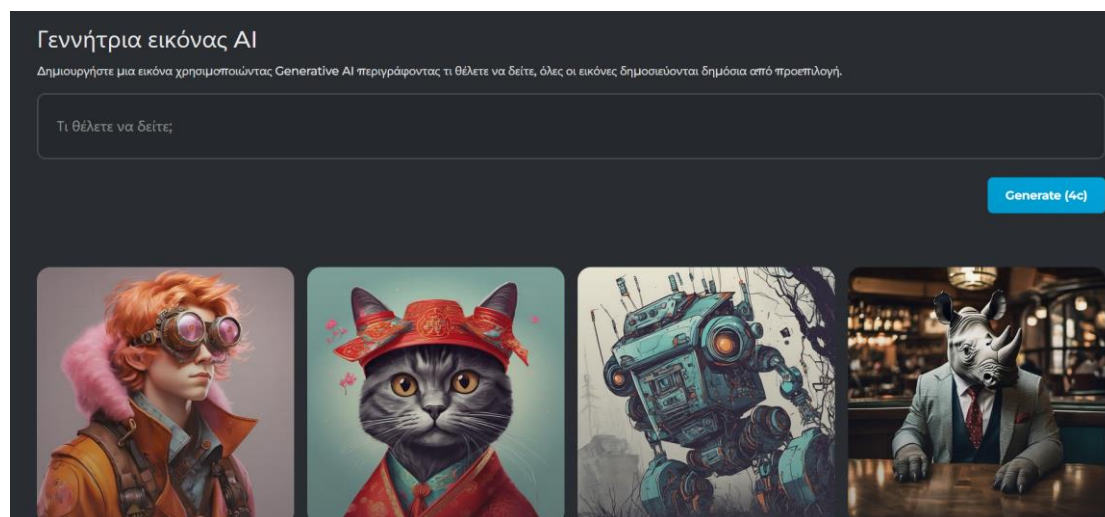
Εικ.5.2: Περιβάλλον του Deep Dream Generator: Επιλογές γραφικών

3. Ανδρέας Εμπειρικός: Ηχώ (Ποιήματα)

Για αυτή την ψηφιακή δημιουργία θα χρησιμοποιήσουμε το πρόγραμμα πάλι το Deep Dream Generator, γιατί έχει τη δυνατότητα χρήσης διαφορετικών γραφικών (Artistic & Artistic 2), όπου ταιριάζουν στην υπερρεαλιστική δημιουργία. Ο ενήλικας πλέον ποιητής συναντά νοερά τον μικρό του εαυτό και τον καθοδηγεί μέσα στους διαδρόμους της μνήμης.

4. Ζωή Καρέλλη: Του καλοκαιριού (Πρώτη Μεταπολεμική γενιά)

Για αυτήν τη δημιουργία θα χρησιμοποιήσουμε το PixLr (Εικόνα 5.4), που επιτρέπει πιο σύνθετες εντολές. Η συγκεκριμένη από τις 3 (τρεις) που δοκιμάστηκαν σε αυτή την εργασία, είναι και η καλύτερη, καθώς είναι ένα online πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνων, που σαν δυνατότητα, παρέχει και τη δημιουργία εικόνων Τεχνητής Νοημοσύνης. Επίσης, δημιουργεί πολύ καλύτερες σε ποιότητα και ανταπόκριση στις εντολές, με τις άλλες 2 (δυο) εφαρμογές και μετά την εντολή, σου φέρνει 4 (τέσσερις) επιλογές. Το αρνητικό και σε αυτήν είναι ότι έχει δοκιμαστικά 20 credits, τα οποία αν τα καταναλώσεις, προκειμένου να συνεχίσεις, πρέπει να πληρώσεις συνδρομή. Δεν είναι ανά ημέρα, όπως στις άλλες δυο εφαρμογές, αλλά εφάπαξ. Όμως, είναι η πιο αξιόπιστη από τις άλλες δυο και το αποτέλεσμα, πολύ καλύτερο.

Εικ.5.3: Περιβάλλον του PixLr: Το 1ο βήμα παραγωγής εικόνας, επίδοση εντολής.

5. Γ.Φ. Βαφόπουλος: Η ελεγεία των αδερφών (Ποιήματα)

Σε αυτό το σημείο ανακύπτει μια ιδιαίτερη πρόκληση για τη δημιουργία της ψηφιακής εικόνας γιατί αυτό που πρέπει να αποδοθεί κυρίως είναι το θλιβερό συναίσθημα και όχι τόσο το περιβάλλον. Τα ρήματα «να προσμείνω, ακούω (τα βήματα), μένει η παρηγοριά (στην καρδιά μου), κρατώντας (μαχαίρι), μας καθοδηγούν να φτιάξουμε έναν ήρωα με έντονη την επίδειξη της συναισθηματικής του κατάστασης. Για αυτό, θα αποπειραθούμε με την εφαρμογή Pixlr.

6. Γιώργος Σαραντάρης: Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει... (Νεωτερικοί ποιητές του Μεσοπολέμου)

Σχετικά με την παραγωγή της ψηφιακής εικόνας που θα δημιουργήσουμε, συναντάμε τον ίδιο προβληματισμό που εγκύπτει κάθε φορά που ο ποιητικός λόγος της βάσης μας, είναι ιδεολογικές αναφορές και φιλοσοφικά ζητήματα. Θα χρησιμοποιήσουμε εντούτοις την έννοια ποιητής και η ιδέα είναι να τον παρουσιάσουμε μαχόμενο, γιατί ναι μεν φοβάται, αλλά δεν εγκαταλείπει (1^η στροφή) τον αγώνα, ούτε τη γυναίκα που αγαπάει. Αν αποδοθεί το πρόσωπό του με το αίσθημα του φόβου, θα είναι μια εικόνα πολύ κοντά στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Για τη δημιουργία της, θα χρησιμοποιήσουμε κι αυτή τη φορά τη «γεννήτρια» ψηφιακών εικόνων PixLr.

7. Γ. Ρίτσος: Ο τόπος μας

Επίσης, ένα ποίημα- πρόκληση για τη δημιουργία του αντίστοιχου ψηφιακού έργου (εικόνας), καθώς αυτό που είναι αδήριτη ανάγκη να δοθεί μέσα στο αισθητικό αποτέλεσμα είναι ο λυρισμός και το συναίσθημα. Ο συνδυασμός της ελληνικής φύσης με την ανάδειξη του θαυμασμού των ποιοτήτων και του φρονήματος των Ελλήνων κατοίκων της υπαίθρου, θα μπορέσει να αποδοθεί με σύμβολα, που θα νοηματοδοτούν το καθένα, μια ξεχωριστή «ιδεολογική οντότητα». Καθώς είναι αρκετά απαιτητικό, θα προσπαθήσουμε να αποδώσουμε την ποιητική αφήγηση σε εικόνα με το πρόγραμμα Deep Dream Generator.

8. Ν. Καββαδίας: Πούσι

Εδώ θα χρησιμοποιήσουμε το Deep Dream Generator, γιατί είναι εύκολο να δημιουργήσουμε τις εικονικές με τις συμβολικές αντιστοιχίες στο συγκεκριμένο περιβάλλον.

9. Ν. Εγγονόπουλος: Νέα περί θανάτου (Ποιήματα)

Θέλοντας να τιμήσουμε την καθαρή υπερρεαλιστική φύση του συγκεκριμένου ποιητή, θα δημιουργήσουμε μια εικαστική ψηφιακή εικόνα με το πρόγραμμα PixLr, καθώς μας δίνει πολλές δυνατότητες δημιουργίας πολυπλοκότερων εικόνων. Στόχος μας, είναι μέσα από μια υπερρεαλιστική εικόνα να αποδίδεται η γνώμη του ποιητή, ότι στον καιρό του, οι ποιητές «δολοφονούνται».

10. Μελισσάνθη: Στη νύχτα που έρχεται (Ποιήματα Β')

Μένοντας πιστοί και εδώ στο ύφος και στο ρεύμα που ακολουθεί το ποίημα, θα δημιουργήσουμε μια εικαστική εικόνα με ένα δάσος (πολλά δέντρα) που θα συμβολίζουν τον άνθρωπο και τις φάσεις της ζωής του. Το στοίχημα θα το κερδίσουμε χρησιμοποιώντας και σε αυτήν την περίπτωση το PixLr.

11. Οδ. Ελύτης: [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...]

Σε αυτή την εικόνα την τιμητική της έχει η ηρωίδα μας, -που θα είναι και η βασική έννοια της εντολής που θα δώσουμε στη γεννήτρια εικόνας PixLr. Αυτή τη μικρή, λευκή πεταλούδα που ξεπροβάλλει από την άκρη των ονείρων μας και δεν θυμόταν πια τι σκουλήκια έσερνε. Είναι μια αντιπαραβολή της μεταμόρφωσης της πεταλούδας, η οποία περνάει από διάφορα επίπονα, μάλιστα, στάδια, ούσα κάμπια, σε διαφορετικές μορφές και τέλος καλείται να βγει βασανιστικά από το κουκούλι της και να πετάξει σαν έτοιμη πια σχηματισμένη πεταλούδα, με τη ζωή των Ελλήνων, που στο τέλος του πολέμου, συνεχίζουν τη ζωή τους (πηγαίνουμε μπροστά) γιατί αφήνουν πίσω τους αυτά που τους πονούν και πετούν με επιμονή στη νέα ζωή. Με την τελική αξιολόγησή τους, ότι είναι από καλή γενιά, εξού και τα καταφέρνουν με τέτοιο μοναδικό τρόπο.

Σε αυτή την ψηφιακή εικόνα πρέπει να αποδοθεί η αλληγορία της πεταλούδας με έναν τρόπο που να φαίνεται και το ανθρώπινο στοιχείο. Να είναι στη θέση της μια γυναικεία μορφή (Ελλάδα) με που να μοιάζει με πεταλούδα (να έχει τα φτερά της) και να πετάει πλέον ελεύθερη και δυνατή.

12. Νικηφόρος Βρεττάκος: Της Σπάρτης οι πορτοκαλιές (Εκλογή)

Γι' αυτή την εικαστική ψηφιακή δημιουργία σίγουρα στην εντολή θα έχουμε ως βασικό στοιχείο τις πορτοκαλιές. Αυτό που είναι το μεγάλο στοίχημα να αποδοθεί είναι το συναίσθημα της οικειότητας, της πατρίδας, της ζεστασιάς και της αγάπης. Την προσπάθεια σε αυτό το πλαίσιο, θα την κάνουμε με το πρόγραμμα PixLr.

5.5: Συμπεράσματα 5ου κεφαλαίου

Στο 5^ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής αναλύσαμε τα δώδεκα (12) ποιήματα που χρησιμοποιήσαμε ως βάση για τις ψηφιακές εικόνες Τεχνητής Νοημοσύνης, ώστε να γίνει κατανοητή η διαδικασία που ακολουθήσαμε από τη στιγμή της ανάγνωσης των κειμένων έως την τελική υλοποίηση, στάδιο δημιουργίας εικόνων. Στο υποκεφάλαιο § 5.2 αναπτύχθηκαν τα έξι (6) πρώτα κείμενα, η ανάλυση του νοηματικού τους περιεχομένου, αναφέρθηκαν λίγα λόγια για τον συγγραφέα και το λογοτεχνικό ρεύμα που ακολουθούν. Στο υποκεφάλαιο § 5.3 κάναμε ακριβώς το ίδιο στα υπόλοιπα έξι (6) ποιήματα. Ακολούθησε το υποκεφάλαιο § 5.4, που είδαμε τον τρόπο σύνθεσης των προτροπών (prompts) και την επιλογή της εφαρμογής T.N. που χρησιμοποιήθηκε σε κάθε ποίημα.

Βιβλιογραφία

- Vitti, M. (2000). ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗ. ΕΡΜΗΣ.
 ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ, Ν. (2008). Η ΕΚΛΟΓΗ ΜΟΥ - ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1933-1991. ΠΟΤΑΜΟΣ.
 Κώστας Μπαλάσκας, Υ. Π. (2016). Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Τεύχος β', Β' Τάξη Ενιαίου Λυκείου (Τόμ. Β). ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
 Μακρυδήμας, Β. (2018). Θρησκεία και ποίηση: Η περίπτωση του Τ.Κ. Παπατσώνη. Ιωάννινα: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.
 Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2010). Δραματική Ποίηση Ευριπίδη Ελένη Γ' Γυμνασίου.
 Παρίσης, Γ. Ν. (2007). Λεξικό της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα. Έργα. Ρεύματα. Όροι. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ.

6: Η Υλοποίηση της διδακτικής πρότασης: Οι ψηφιακές εικόνες T.N.

6.1: Εισαγωγή

Στο 6^ο κεφάλαιο αυτής της εργασίας, θα παρουσιάσουμε τις ψηφιακές εικαστικές εικόνες που δημιουργήθηκαν με τις εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης, τις τελικές εντολές- προτροπές που δόθηκαν για να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα και τις λεζάντες που συνοδεύουν κάθε εικόνα. Πιο συγκεκριμένα στο υποκεφάλαιο § 6.2, θα παρουσιάσουμε τις εικόνες που δημιουργήθηκαν με την εφαρμογή T.N. Stable Diffusion Online, στο υποκεφάλαιο § 6.3 τις εικόνες με την εφαρμογή Deep Dream Generator και στο υποκεφάλαιο § 6.4, αυτές που φτιάχτηκαν με το πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνων PixLr. Τέλος, στο υποκεφάλαιο § 6.5 θα συναντήσουμε τα συμπεράσματα του παρόντος κεφαλαίου.

6.2: Stable Diffusion Online

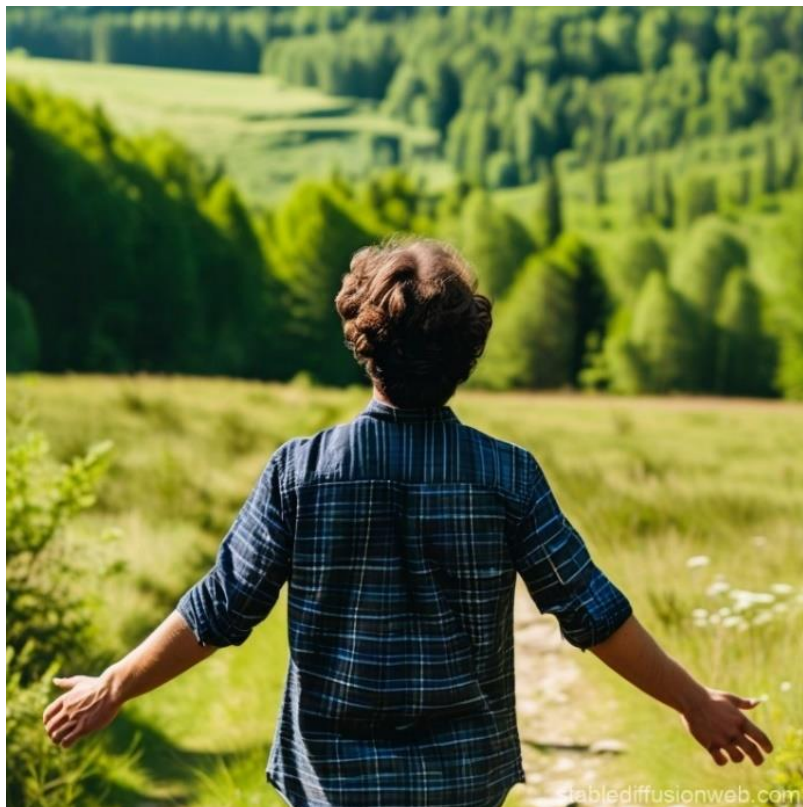
Ξεκινώντας το κύριο και τελευταίο μέρος της παραγωγής των ψηφιακών εικόνων τεχνητής νοημοσύνης, να επισημάνουμε πως όλες οι εντολές θα είναι στην αγγλική γλώσσα, καθώς εμπειρικά, λειτουργούν πολύ καλύτερα, από ότι οι εντολές στα ελληνικά, που τις μεταφράζει η ίδια η εφαρμογή και δεν είναι αξιόπιστη νοηματικά ή συντακτικά. Επίσης, οι εντολές πρέπει να είναι απλές, χωρίς βερμπαλισμούς και ποιητικές λέξεις, ώστε το πρόγραμμα ευκολότερα να «αντιλαμβάνεται» τι θέλεις να δημιουργήσει. Κάθε πρόγραμμα δημιουργεί παραπάνω από μια εικόνες, πχ. Το Stable Diffusion Online στη δωρεάν έκδοση (υπάρχει και η upgraded επί πληρωμή), παρέχει 2 εικόνες. Εμείς έχουμε επιλέξει αυτή που θεωρούμε περισσότερο συμβατή με το νόημα του ποιήματος. Ας τα δούμε στην πράξη:

1.Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα

Πρόγραμμα: Stable Diffusion Online

Εντολή: A young man walks with his arms open in the nature and enjoys the green landscape.

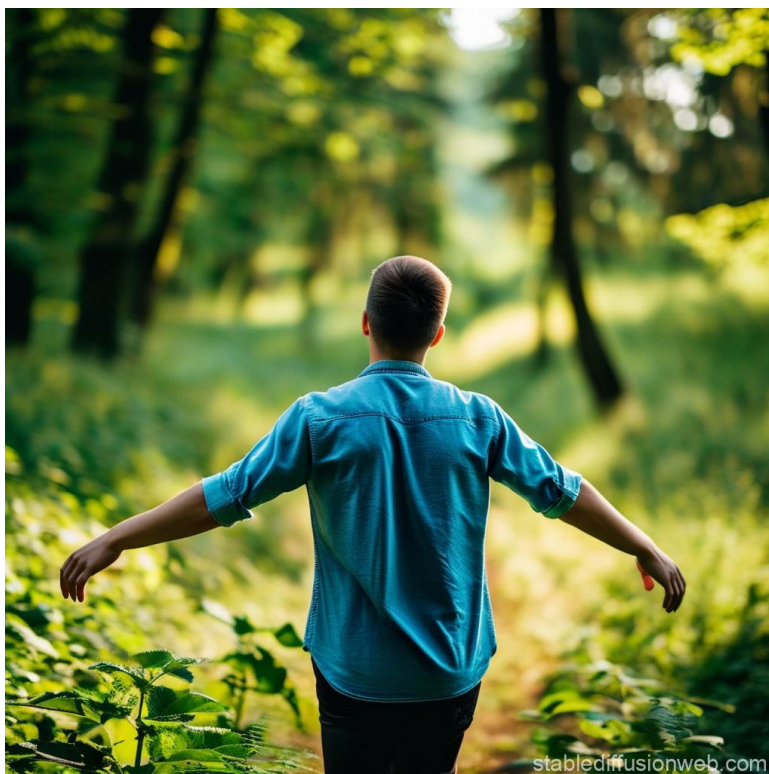
*Αν επιλέξουμε την επιλογή +Upscale μπαίνει στη διαδικασία νέας βελτιωμένης παραγωγής.

Εικ.6.1: Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα

Λεζάντα: Διάχυτο το αίσθημα της ευγνωμοσύνης του διαβάτη καθώς είναι σε «συνάντημα» με την ομορφιά και τη γαλήνη της φύσης.

Με την ίδια προτροπή έφερε και άλλο ένα αποτέλεσμα (Εικόνα 6.2), αλλά για το συγκεκριμένο ποίημα εμείς προτείνουμε την Εικόνα 6.1, γιατί τη θεωρούμε πιο συμβατή με το νόημα των στίχων. Στην εικόνα 6.2, ο νεαρός είναι πιο χαλαρός και όχι συνειδητά ευγνώμων για το φυσικό περιβάλλον, σε αντίθεση με την Εικόνα 6.1, που διαφαίνεται ακριβώς αυτό.

Εικ.6.2: Τ.Κ. Παπατσώνης: Συνάντημα (2η προσπάθεια)

6.3: Deep Dream Generator**2. Γιώργος Σεφέρης: Ελένη στ. 23-42 και στ.60-68**

Πρόγραμμα: Deep Dream Generator

Εντολή: An empty white women's dress floats on a seashore and a woman in a crown and ancient cloak is kneeling and weeping.

Εικ.6.3: Γ.Σεφέρης, Ελένη

Λεζάντα: Η ωραία Ελένη θρηνεί στην ακτή της Αιγύπτου γιατί χάθηκαν τόσες ψυχές, χωρίς εκείνη να έχει βρεθεί ποτέ στην Τροία. Κι όλα έγιναν, για ένα πουκάμισο αδειανό, για μίαν Ελένη.

3. Ηχώ Ανδρέας Εμπειρικός

Πρόγραμμα: Deep Dream Generator

Εντολή: An old man is walking in the forest and sees a small child running in front of him.

Εικ.6.4: Α. Εμπειρικός, Ηχώ

Λεζάντα: Τα βήματα του ηλικιωμένου πλέον, ποιητή, μέσα στο δάσος των αναμνήσεων, ακολουθούν την ηχώ των παιδικών του χρόνων, όταν μικρός ακόμα, έπαιζε ανέμελα πάντα εκεί, στο δάσος.

8. Ν. Καββαδίας: Πούσι

Διδακτική πρόταση για την εκπαίδευση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση, με πρωτότυπες ψηφιακές εικόνες Τεχνητής Νοημοσύνης

Πρόγραμμα: Deep Dream Generator

Εντολή: An old time captain sits on the ship's deck and gazes out to sea.

Εικ.6.5: Ν. Καββαδίας, Πούσι

Λεζάντα: Ο ποιητής-καπετάνιος αναπολεί τη ζωή του στη θάλασσα τα πρώτα χρόνια και τις εμπειρίες του και νιώθει νοσταλγία κοιτώντας τη θάλασσα για τη ζωή που θα μπορούσε να είχε ζήσει στη στεριά.

6.4: PixLr

4. Ζωή Καρέλλη: Του καλοκαιριού

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: Beach sunset with two people in silhouette walking holding hands (pastel colors) (dramatic) (wide angle)

Εικ.6.6: Ζωή Καρέλλη, Του καλοκαιριού

Λεζάντα: Ένα νεαρό ζευγάρι (η ποιήτρια και ο νεαρός), που ονομάζει Καλοκαίρι, καθώς έχει όλα τα στοιχεία του. Το ερμηνεύουμε ως την Αγάπη του Καλοκαιριού.

5. Γ.Φ. Βαφόπουλος: Η ελεγεία των αδερφών

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: In the midst of a war, a man sits sadly down and looks up at the sky. (muted colors) (backlight) (wide angle)

Εικ.6.7: Γ.Φ. Βαφόπουλος: Η ελεγεία των αδερφών

Λεζάντα: Ο ποιητικός ήρωας αναπολεί τους αδερφούς- συμπολεμιστές του στον πόλεμο, μέσα στη θλίψη και το χάος του πολέμου, που για εκείνον είναι ακόμα υπαρκτός.

6. Γιώργος Σαραντάρης: Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: A poet sits and writes in a dark nightmarish place. (muted colors) (backlight) (wide angle)

Εικ.6.8: Γιώργος Σαραντάρης, Δεν είμαστε ποιητές σημαίνει...

Λεζάντα: Ο ποιητής επιμένει, μάχεται και εξακολουθεί να γράφει, ενώ βρίσκεται σε ένα εφιαλτικό μέρος που τον φοβίζει.

7. Γ. Ρίτσος: Ο τόπος μας

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: A beautiful country landscape with green trees and fruits and a pair of old-time farmers walking.

Εικ.6.9: Γ. Ρίτσος, Ο τόπος μας

Λεζάντα: Οι Έλληνες αγρότες της υπαίθρου περπατούν ειρηνικά μέσα στο πανέμορφο τοπίο με τα ελαιόδεντρα και αγναντεύουν τον καθαρό ορίζοντα.

9. Ν. Εγγονόπουλος: Νέα περί θανάτου

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: A poet sits at his desk writing and some people throw arrows at him.

Εικ.6.10: Ν. Εγγονόπουλος: Νέα περί θανάτου

Λεζάντα: Ο θλιμμένος ποιητής είναι στο γραφείο του και αγωνίζεται για τον κόσμο, την ίδια στιγμή που κάποιοι του πετάνε βέλη, προσπαθώντας να τον αποδυναμώσουν.

10. Μελισσάνθη: Στη νύχτα που έρχεται

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: A tree in the form of a man in a forest in the night (warm tone) (dramatic)

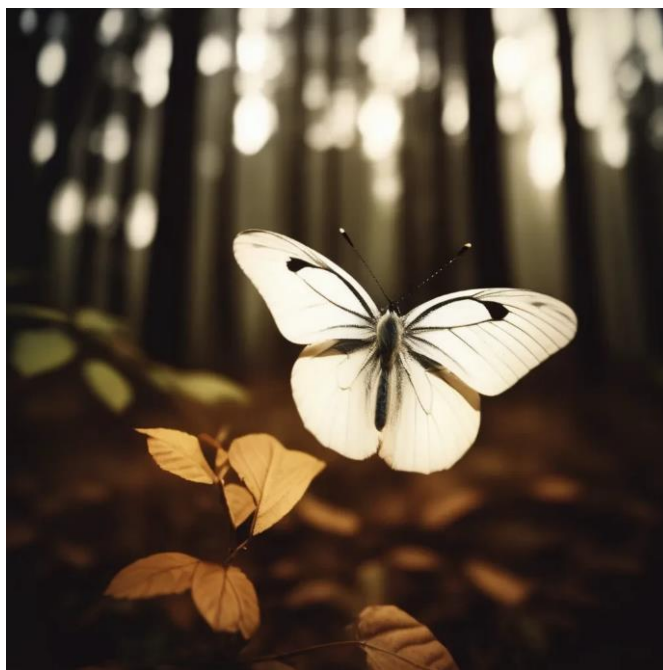
Εικ.6.11: Μελισσάνθη: Στη νύχτα που έρχεται

Λεζάντα: Ο άνθρωπος που ταυτίζεται με το δέντρο της ζωής του και παρακολουθεί την πορεία του μέσα στη ζωή, που συμβολίζεται με το δάσος.

11. Οδ. Ελύτης: [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...]

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: A white butterfly comes out of its cocoon and flies into a beautiful forest! (warm tone) (dramatic)

Εικ.6.12: Οδ. Ελύτης: [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...]

Λεζάντα: Η μικρή λευκή πεταλούδα (Ελλάδα), μόλις ξεπετάχτηκε από το κουκούλι της και χωρίς να θυμάται τίποτα, πετάει ελεύθερα μπροστά!

12. Νικηφόρος Βρεττάκος: Της Σπάρτης οι πορτοκαλιές

Πρόγραμμα: PixLr

Εντολή: A field full of orange trees and a young man running to his mother. (warm tone) (dramatic)

Εικ.6.13: Νικηφόρος Βρεττάκος: Της Σπάρτης οι πορτοκαλιές

Λεζάντα: Μέσα σε έναν πορτοκαλεώνα της Σπάρτης, ο ποιητής νεαρός, τρέχει στη μητέρα του, που τον περιμένει!

6.5: Συμπεράσματα 6ου κεφαλαίου

Στο 6^ο κεφάλαιο αυτής της εργασίας, παρουσιάσαμε τις ψηφιακές εικαστικές εικόνες που δημιουργήθηκαν με τις εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης, τις τελικές εντολές- προτροπές που δόθηκαν για να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα και τις λεζάντες που συνοδεύουν κάθε εικόνα. Πιο συγκεκριμένα στο υποκεφάλαιο § 6.2, παρουσιάσαμε τις εικόνες που δημιουργήθηκαν με την εφαρμογή T.N. Stable Diffusion Online, στο υποκεφάλαιο § 6.3 τις εικόνες με την εφαρμογή Deep Dream Generator και στο υποκεφάλαιο § 6.4, αυτές που φτιάχτηκαν με το πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνων PixLr.

7: Αξιολόγηση των εφαρμογών Τ.Ν. – Προστιθέμενη αξία διδακτικής πρότασης

7.1 Εισαγωγή

Στο 7ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, αφού έχουμε ολοκληρώσει το κύριο σώμα του διδακτικού σεναρίου, αξιολογούμε τη διαδικασία παραγωγής των ψηφιακών εικόνων μετά τη χρήση των 3ών εφαρμογών και επισημαίνουμε την προστιθέμενη αξία αυτής της πρότασης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στο υποκεφάλαιο § 7.2 αναφερόμαστε στα υπέρ και στα κατά των τριών εφαρμογών και καταλήγουμε στο συμπέρασμα της επιλογής μιας από αυτές, ως την πιο εύχρηστη μεν και ως την πιο αξιόπιστη ποιοτικά δε, στα τελικά αποτελέσματα παραγωγής των εικόνων. Στο υποκεφάλαιο § 7.3 αποτυπώνουμε τα προβλήματα- δυσκολίες που συναντήσαμε κατά την υλοποίηση της διδακτικής πρότασης και συνεχίζουμε με το υποκεφάλαιο § 7.4, που αναφερόμαστε αναλυτικά στο τι προσφέρει το διδακτικό σενάριο σε μαθητές-τριες, αλλά και στους διδάκτοντες-ουσες, καθώς όλη η διαδικασία της εκπαίδευσης, στηρίζεται πάνω σε δυο πυλώνες, δυο μερών, που το καθένα έχει τον ρόλο και την αξία του. Αν αφαιρέσεις τους διδάκτοντες-ουσες, δεν υπάρχει εκπαιδευτική πράξη, όπως αναλογικά το ίδιο συμβαίνει χωρίς μαθητές-τριες. Κλείνουμε το κεφάλαιό μας με τα συμπεράσματα (υποκεφάλαιο § 7.5) που προέκυψαν από τις ανασκοπήσεις των δυο προηγθέντων θεμάτων.

7.2 Αξιολόγηση των εφαρμογών

Η συγκεκριμένη διπλωματική διατριβή αναπτύχθηκε με έναν βασικό σκοπό. Θέλοντας να αναδείξουμε τη σημαντικότητα της ελληνικής ποίησης μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία για την ανάπτυξη και την εξέλιξη των μαθητών-τριών πολυεπίπεδα (επίπεδο σκέψης, γνώσης, ανάπτυξης κρίσεως, συναισθηματικής νοημοσύνης και ενσυναίσθησης, αντίληψης, συνδυασμού εννοιών και φράσεων κα.), εστίασαμε στο να παρουσιάσουμε έναν τρόπο διδασχής, που περιλαμβάνει τις τελευταίες τεχνολογικές τάσεις (έτος 2024) στον ψηφιακό τομέα, την Τεχνητή Νοημοσύνη. Μια παρόμοια μελέτη άκρως ενδιαφέρουσα, που στοχεύει στην ανάπτυξη των μαθητών-τριών μέσα από την εμπλοκή των ψηφιακών μέσων είναι το άρθρο της Θεοδώρας Νατζίμ και της Μαριάνθης Γριζιώτη «Αρχαία ελληνικά και υπολογιστική σκέψη: Ανάπτυξη νοημάτων για έννοιες των αρχαίων ελληνικών μέσα από τον προγραμματισμό ενός ψηφιακού παιχνιδιού ταξινόμησης», (Νατζίμ & Γριζιώτη, 2023). Από τα ευρήματα της έρευνας μέσα στις σχολικές τάξεις, η εμπλοκή των μαθητών-τριών με το κομμάτι του ψηφιακού παιχνιδιού, οδήγησε στην ανάπτυξη των νοημάτων και των γνώσεων για τα Αρχαία ελληνικά, αλλά παράλληλα αποτέλεσε την αφετηρία για την καλλιέργεια της υπολογιστικής σκέψης. Από αυτό διαπιστώνουμε ότι εκτός από την καλύτερη πρόσληψη των κειμένων, οι μαθητές-τριες έχουν το πλεονέκτημα, ανάπτυξης και άλλων δυνατοτήτων, όπως η τεχνολογική, δημιουργική σκέψη.

Έχοντας ως βασικό μας υλικό 12 ποιήματα από την υποεπότητα της Νεότερης ποίησης των Κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Β' Τεύχος, Β' Γενικού Λυκείου, προχωρήσαμε στη δημιουργία ψηφιακών εικόνων από τις εφαρμογές γεννήτριων υλικών Τεχνητής Νοημοσύνης. Παρακολουθώντας τη διαδικασία της εξέλιξης αυτής της πρότασης, γεννήθηκε η ανάγκη, κάθε εικόνα να συνοδεύεται από μια βοηθητική λεζάντα. Τα βήματα που ακολουθήσαμε στο 3ο κεφάλαιο της Διατριβής αυτής, είναι ότι παρουσιάσαμε κάθε ένα από τα 12 αυτά ποιήματα της γενιάς του 1930, μαζί με λίγα λόγια για τον ποιητή-τρια που μας τα χάρισε, καθώς είναι απαραίτητα στοιχεία για την καλύτερη κατανόηση των ποιητικών κειμένων. Έπειτα, κάναμε το ίδιο και για το ίδιο το ποιητικό κείμενο, αναπτύσσοντας τις κύριες νοηματικές του δομές, ώστε να καταστεί ευκολότερα κατανοητό στον αναγνώστη-τρια και να δικαιολογηθεί η επιλογή των συγκεκριμένων εντολών που δόθηκαν στις εφαρμογές για το επιθυμητό αποτέλεσμα. Μετά από αυτή τη διαδικασία και γνωρίζοντας ότι το βασικό πρόσκομμα που συναντούν οι μαθητές-τριες όταν έρχονται σε επαφή με τα ποιήματα, είναι η δυσκολία στην κατανόηση του συνολικού ποιητικού κειμένου, σκεφτήκαμε ότι θα ήταν ακόμα πιο βοηθητικό και παραγωγικό, εάν οι μαθητές-τριες είχαν κάτω από την εικόνα, μια πρόταση- επεξήγηση, της εικαστικής παραγωγής με συνοπτικά ανεπτυγμένο το κύριο-κυρίαρχο νόημα του κάθε ποιήματος. Η λεγόμενη ψηφιακή αφήγηση είναι μια τεχνική εκπαίδευσης, που τα τελευταία χρόνια κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος, λόγω του των

οφελών που προκύπτουν από τις έρευνες. (Παπαρούνη, 2024).

Η δημιουργία ψηφιακών εικόνων που δημιουργήθηκαν με βάση το ουσιαστικό νόημα των στίχων των ποιημάτων, είναι ένα είδος ψηφιακής αφήγησης, καθώς η εικόνα, μιλάει από μόνη της. Σε αυτό το σημείο προτείνουμε τη συνεξέταση του πολύ ενδιαφέροντος συγγράμματος, πάνω σε αυτό το ζήτημα, γιατί εκεί αναπτύσσονται διεξοδικά τα πλεονεκτήματα της ψηφιακής αφήγησης σε όλα τα είδη των μαθημάτων και τη συνακόλουθη ανάπτυξη που προκύπτει από την αλληλεπίδραση των μαθητών-τριών. Η μελέτη ονομάζεται «Ψηφιακή αφήγηση και εκπαίδευση» των Μπράιτιση Θαρρενού και Καπανιάρη Αλεξάνδρου. (Μπράιτισης & Καπανιάρης, 2024) Στη δική μας περίπτωση, η «οπτικοποίηση» των στίχων θα μπορούσε να λειτουργήσει και αντίστροφα, καθώς τα έχει παρατηρηθεί ότι άμεσα αυτό που τραβάει την προσοχή των αναγνωστών, είναι πρωτίστως η εικόνα και η λεζάντα που τη συνοδεύει. Έχοντας αποκτήσει, λοιπόν, μια πρώτη εικόνα και γεύση του νοήματος, θεωρούμε ότι θα προσέγγιζαν το ίδιο το κείμενο, πλέον με ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το περιεχόμενο που υπήρξε η κύρια αιτία δημιουργίας της εικόνας αυτής. Φυσικά, χωρίς να αφαιρέσουμε από τη διαδικασία του μαθήματος την ανάγνωση των επεξηγήσεων (όπου υπάρχουν) και τις συνακόλουθες ερωτήσεις του κάθε κειμένου, που βοηθούν εξίσου στην κατανόηση του κειμένου. Σκοπός μας είναι η δημιουργία επιπλέον υλικού (additional material) στην κύρια ήδη υπάρχουσα διδακτική διαδικασία και σε καμία περίπτωση, την αντικατάστασή της.

Ας δούμε όμως αναλυτικά τις 3 (τρεις) αυτές εφαρμογές.

Stable Diffusion online

Όπως αναφέρει η ίδια η εφαρμογή κατά την εισαγωγή του χρήστη στην κύρια σελίδα (Homepage): «Stable Diffusion is a latent text-to-image diffusion model capable of generating photo-realistic images given any text input, cultivates autonomous freedom to produce incredible imagery, empowers billions of people to create stunning art within seconds.

Create beautiful art using stable diffusion ONLINE for free.»

Με λίγα λόγια το Stable Diffusion είναι ένα εργαλείο που λειτουργεί με τη σειρά κείμενο-εικόνα, ικανό να παράγει φωτο-ρεαλιστικές εικόνες με οποιαδήποτε εισαγωγή κειμένου, καλλιεργεί την αυτόνομη ελευθερία για την παραγωγή απίστευτων εικόνων, δίνει τη δυνατότητα σε δισεκατομμύρια ανθρώπους να δημιουργούν εκπληκτική τέχνη μέσα σε δευτερόλεπτα.

Και κλείνει με την προτροπή: Δημιουργήστε εξαιρετική τέχνη χρησιμοποιώντας την ONLINE εφαρμογή

Το ζήτημα είναι ότι δωρεάν για συγκεκριμένες χρήσεις-προσπάθειες/ μέρα, συγκεκριμένα έχεις 10 credits/day, το οποίο εξ' εμπειρίας, είναι πολύ σύντομο και δεν έχεις τη δυνατότητα να κάνεις αρκετές φορές «προσπάθησε ξανά (try again)». Επίσης, στα αποτελέσματα της κάθε εντολής, σου παράγει δύο εικόνες, σχεδόν παρόμοιες μεταξύ τους, ομολογουμένως όμως, αρκετά καλής ανάλυσης. Σε αυτό το πρόγραμμα πρέπει να χρησιμοποιήσεις πολύ συγκεκριμένες, απλές λέξεις-φράσεις στην εντολή που δίνεις και μάλιστα, αρκετά επεξηγηματικές, χωρίς όμως τίποτα μεταφορικό, ποιητικό ή συναίσθημα. Γιατί η εφαρμογή προς το παρόν, είναι εκπαιδευμένη να λειτουργεί με ό, τι της παρέχεις, χωρίς σύνθετες έννοιες- φράσεις που κατανοεί ο άνθρωπος. Το αρνητικό, επίσης, σε αυτήν την εφαρμογή, είναι ότι οι εντολές χρειάζεται να είναι αναπτυγμένες αρκετά, με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες. Αυτό αποβαίνει κουραστικό για τον χρήστη. Επίσης, σου δίνει τη δυνατότητα επεξεργασίας της εικόνας σου (να αφαιρέσεις το φόντο, ή κάτι άλλο που δε θεωρείς αναγκαίο).δωρεάν.

Παράδειγμα επιτυχημένης εντολής για να παραχθεί μια όντως επιτυχημένη εικόνα (Εικόνα 7.1).

Εικ.7.1: Εικόνα του Stable Diffusion Online

Η εντολή που δόθηκε: photo, 8k portrait of beautiful cyborg with brown hair, intricate, elegant, highly detailed, majestic, digital photography, art by artgerm and ruan jia and greg rutkowski surreal painting gold butterfly filigree, broken glass, masterpiece, sidelighting, finely detailed beautiful eyes: 1.2, hdr, realistic, high definition.

Αν μπορούσε να βοηθήσει μια προσπάθεια βαθμολόγησης της εφαρμογής αυτής είναι 7/10, λόγω των λόγων που προαναφέρθηκαν.

Deep Dream Generator

Μια εφαρμογή Γεννήτρια εικόνων όπως η προαναφερθείσα με ορισμένες διαφορές και χαμηλότερη βαθμολογία. Στη συγκεκριμένη εφαρμογή μπαίνοντας μέσα, ο χρήστης (με εγγραφή ή χωρίς) έχει 20 μονάδες/ημέρα (20credits/day), που να σημειώσουμε εδώ, ότι με κάθε προσπάθεια εντολής, αφαιρούνται αμέσως 4 μονάδες. Για να συνεχίσει ο χρήστης θα πρέπει να πληρώσει το χρηματικό αντίτιμο συνδρομής. Το γεγονός ότι ημερησίως μπορεί ο χρήστης δωρεάν να έχει 5 (πέντε) προσπάθειες, είναι το πρώτο αλλά σημαντικό αρνητικό αυτής της εφαρμογής. Συνεχίζουμε με τα στοιχεία που δεν θα την προτείναμε ως την καλύτερη επιλογή πλατφόρμας για τον συγκεκριμένο σκοπό, μετά από κάθε εντολή, φέρνει μόνο ένα αποτέλεσμα εικόνας, χωρίς να σου δίνει ούτε μια δεύτερη επιλογή. Στα θετικά θα αναγνωρίζαμε τις δυνατότητες των εντολών και συγκεκριμένα, τρία διαφορετικά πεδία που μπορεί ο-η χρήστης να ρυθμίσει: Visual Prompt -> Μπορεί ο-η χρήστης να ανεβάσει εικόνα ή φωτογραφία από τον υπολογιστή του και να δώσει αντίστοιχα εντολή με βάση αυτή, Add Modifiers (Generic, Artists, Quality, Effects, Photography) -> Προσθέτεις ρυθμιστικούς δείκτες, ανάλογα με το επιθυμητό αποτέλεσμα, παραδείγματος χάριν, μπορεί ο-η χρήστης να επιλέξει: Oil on canvas (ζωγραφική), τεχνοτροπία ζωγράφου Van Gogh, με υψηλή λεπτομέρεια, φανταστικό effect & close up στίλ φωτογραφίας. Επίσης, στις δυνατότητες των ρυθμίσεων προστίθενται οι επιλογή ανάπτυξης αρνητικής εντολής (negative prompt), που σημαίνει να αναλύσει γραπτώς ο χρήστης τι δεν θέλει να δείχνει ή να έχει η εικόνα. Τέλος, από τα 10 είδη εικόνων Τεχνητής νοημοσύνης, που μπορεί να επιλέξει ο-η χρήστης, μόνο τα 5 (πέντε) είναι διαθέσιμα χωρίς συνδρομή.

Βαθμολογία: 5/10, λόγω επιπέδου δυσκολίας και ελάχιστων δυνατοτήτων χωρίς χρηματική συνδρομή.

Photo editor pixlr, Γεννήτρια εικόνας AI

Το PixLr είναι ένα πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνων με πάρα πολλές και διαφορετικές δυνατότητες, καθώς διαθέτει Editor, designer, photo collage maker και για την περίπτωση που μας ενδιαφέρει AI image Generator. Στη δωρεάν χρήση του έχει εφάπαξ 21 μονάδες και όταν αυτές τελειώσουν ζητάει από τον χρήστη, προκειμένου να συνεχίσει, να πληρώσει συνδρομή, ή εφάπαξ και να έχει με σχεδόν 3€, 200 μονάδες όλα τα AI εργαλεία της εφαρμογής (Εικόνα 7.2). Το οποίο είναι επαρκές για τη χρήση που θα ήθελε ένας-μία εκπαιδευτικός, ο οποίος-οποία θα μπορούσε να το χρησιμοποιήσει και για άλλες εικόνες/ φωτογραφίες κτλ. Ενώ οι άλλες εφαρμογές, δίνουν τη δυνατότητα για μηνιαία συνδρομή, εξάμηνη ή ετήσια.

Order summary

AI Credits

Use credits to generate with AI across all Pixlr tools.

200 AI Credits 2.99

Συνολικός οφειλόμενος (EUR) 2.99

Πληρώστε τώρα

Εικ.7.2: PixLr: Δυνατότητα πληρωμής μικρού αντιτίμου για 200 AI Credits.

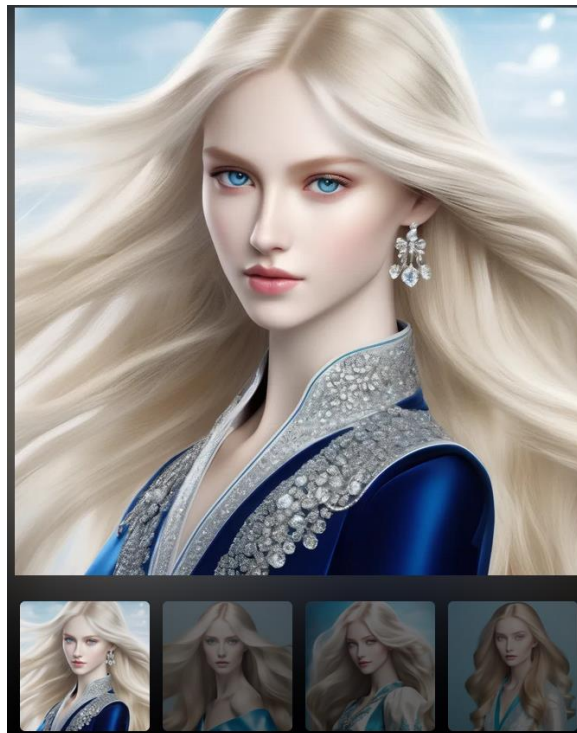
Στην προτροπή της περιγραφής έχει τις πιο ουσιαστικές (κατά την εμπειρική άποψη της συγγραφέως έχοντας δοκιμάσει και άλλες εφαρμογές αντίστοιχες, πέραν από αυτές τις 3 που αναφέρονται σε αυτή την εργασία). Ο χρήστης ρυθμίζει το σχήμα που θέλει να είναι η παραγόμενη

εικόνα, το είδος αυτής (Ψηφιακή τέχνη, animation, γραμμική τέχνη κ.α.), τον χρωματικό τόνο (θερμή- ψυχρή θερμοκρασία φωτισμού), το είδος της απεικόνισης (δραματικός τόνος, στούντιο, ηλιακό φως κ.α.) και τη γωνία εμφάνισης (ευρεία γωνία, κοντινό πλάνο, κοκ) (Εικόνα 7.3).

Εικ.7.3: PixLr: Δυνατότητες Ρύθμισης κατά την προτροπή της περιγραφής.

Στα θετικά αυτής της εφαρμογής θα προσθέσουμε την εξαιρετική ανάλυση των ψηφιακών εικόνων και φυσικά (!) την παραγωγή τεσσάρων προτάσεων με μια μόνο πρόταση- εντολή, δηλαδή 4 (τέσσερις) παραλλαγές εικόνας (Εικόνα 7.4).

Εικ.7.4: PixLr: Παράδειγμα 4άρων παραλλαγών-αποτελεσμάτων μιας προτροπής για παραγωγή εικόνας.

Βαθμολογία: 9/10, όχι 10/10 λόγω του ότι δεν είναι εντελώς δωρεάν, άρα ο-η εκπαιδευτικός θα πρέπει ή να πληρώσει ο ίδιος ή να βρει σχολική χρηματοδότηση. Κατά τα άλλα, θεωρείται η πλέον κατάλληλη και καλύτερη πρόταση παραγωγής ψηφιακών ποιοτικών εικόνων με ευχρηστία και ευκολία (UX: user experience).

7.3 Οι δυσκολίες που συναντήσαμε κατά την υλοποίηση

Η βασική δυσκολία που αντιμετωπίσαμε όταν ξεκινήσαμε να ερευνούμε τις εφαρμογές της Τεχνητής νοημοσύνης που παράγουν εικόνες, ήταν να ανακαλύψουμε τις καταλληλότερες με βάση τις προδιαγραφές που είχαμε θέσει. Η δυσκολία ενέκυψε καθώς υπήρχε πληθώρα εφαρμογών και αξιολογήσεων από τα διαφορετικούς ιστοτόπους σχετικά με το θέμα. Τη λύση σε αυτήν την χαοτική αναζήτηση, έδωσε το σύγγραμμα (e-book) του Αλέξανδρου Κοφτερού σχετικά με τις εφαρμογές Τ.Ν. που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε στην εκπαιδευτική διαδικασία (Κοφτερός, 2023). Μέσα σε αυτό αναφέρονται τρεις βασικές εφαρμογές και οδηγίες για τις δυνατότητές τους και ειδικά στο κεφάλαιο 4: Δημιουργία Εικόνων, (σελ.42): το Stable Diffusion Web, το Deep Dream Generator και το DALL-E. Πράγματι, οι δυο πρώτες εφαρμογές με βάση τις οδηγίες που μας δίνει το βιβλίο είναι αρκετά πιστές με αυτό που ίσχυε έναν χρόνο μετά από τη συγγραφή του, καθώς όλα αυτά αλλάζουν πλέον με ταχύτητα φωτός. Στην 3^η εφαρμογή, την DALL-E (Bing Image

Creator), για να τη χρησιμοποιήσει κανείς πρέπει να έχει το δικό του πιστωτικό σύστημα που ονομάζεται "Boosts". Για κάθε εικόνα που δημιουργείται, χρησιμοποιούνται boosts. Τη χρονική στιγμή που προσπαθήσαμε να το χρησιμοποιήσουμε εμείς για τους σκοπούς της εργασίας, ήταν αποκλειστικά με πληρωμή, οπότε ακυρώθηκε άμεσα σαν επιλογή δημιουργίας των εικόνων (2024). Αυτή η εκλογή εφαρμογής αντικαταστάθηκε από το πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνων PixLr, που διέθετε παρόμοια εφαρμογή παραγωγής εικόνων και μέχρι να εξαντληθούν οι δωρεάν μονάδες που ήταν διαθέσιμες, έφτασαν για να δημιουργηθεί το μεγαλύτερο ποσοστό των εικόνων αυτής της εργασίας. Το κομμάτι που μας δυσκόλεψε επίσης, στις δύο (2), προαναφερθείσες εφαρμογές, ήταν ότι στη βασική τους εκδοχή που ήταν δωρεάν, οι δυνατότητες επιλογής γραφικών και ποιότητας εικόνας, ήταν περιορισμένες και σε τρεις μάλιστα, περιπτώσεις ποιημάτων, ενώ εξ αρχής είχαμε αποφασίσει να επιλέξουμε αυτές, στη συνέχεια λόγω πενίας επιλογών και αποτελεσμάτων, που δεν εξυπηρετούσαν το επιθυμητό αποτέλεσμα, στην πορεία, επιλέξαμε την εφαρμογή PixLr, λόγω περισσότερων δυνατοτήτων, επιλογών, αλλά και καλύτερων αποτελεσμάτων, με βάση τις δοθείσες προτροπές.

Σε δεύτερο επίπεδο, η πρόκληση που συναντήσαμε κατά τη διαδικασία της υλοποίησης, ήταν να επιλέξουμε τα βασικά σημεία κάθε ποιήματος και να τα ανασυνθέσουμε, με σκοπό να δημιουργηθεί μια συνοπτική παρουσίαση του κόσμου και του νοήματός του, που όμως θα ήταν πιστή σε ό, τι αποσκοπούσε ο ποιητής-τρια να μεταδώσει με το αυθεντικό του ύφος. Αυτό έπρεπε να γίνει, ώστε να δημιουργήσουμε έπειτα την εντολή- προτροπή (μεταφρασμένη στα αγγλικά) για τις εφαρμογές T.N. Για να φανεί αυτή η δουλειά που πραγματοποιήθηκε και βοήθησε στην παραγωγή των εικόνων, συνοδέψαμε την τελική παρουσίασή τους με μια λεζάντα, πιο συγκεκριμένα: μια πρόταση μεσαίου μεγέθους, που εξηγούσε την εικόνα, με βάση τους στίχους του ποιήματος.

Τρίτο και τελευταίο, αρκετές φορές δοκιμάσαμε τις προτροπές, τις αναδιαμορφώσαμε-τροποποιήσαμε για να «βοηθήσουμε» την εφαρμογή να παράξει πιο πιστό αποτέλεσμα με βάση αυτό που θέλαμε να δηλώσουμε. Σε αυτό το σημείο, η δυσκολία ήταν ότι κάποιες φορές, ενώ ήταν πολύ ξεκάθαρη η εντολή και με συγκεκριμένα στοιχεία, δεν οπτικοποιήθηκε το ζητούμενο, αλλά έφερνε άσχετο αποτέλεσμα. Εκεί, αν ήταν πολύ μακριά από το νόημα, η διαδικασία ξεκινούσε από την αρχή ή δοκιμάζαμε την ίδια προτροπή, σε άλλη εφαρμογή. Το θετικό είναι ότι ανταπεξήλθαμε εν τέλει, σε όλες τις προκλήσεις και παρουσιάσαμε εικόνες T.N. αρκετά «πιστές» στο νόημα των στίχων.

7.4 Προστιθέμενη αξία διδακτικού σεναρίου

Η συγκεκριμένη υποενότητα αναπτύσσεται σε δυο πυλώνες όπως προαναγγείλαμε στην εισαγωγή, καθώς είναι σημαντική η προστιθέμενη αξία αυτής της διδακτικής πρότασης και στα δυο -απαραίτητα για κάθε διδακτική πράξη- μέρη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αναφερόμαστε φυσικά, στους μαθητές- τριες και στους-στις εκπαιδευτικούς, που καλούνται να έχουν τον ρόλο της μετάδοσης της γνώσης και των απαιτούμενων νοημάτων αυτής. Σχετικά με τους μαθητές-τριες της Β΄ τάξης του Ενιαίου Λυκείου, κρίνοντας από τη σημερινή καθιερωμένη κατάσταση της εκπαιδευτικής πράξης, είναι κατανοητό να μην αναπτύσσουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον συγκεκριμένο μάθημα, καθώς με βάση τη σύγχρονή τους πραγματικότητα, να θεωρείται λόγος παρωχημένος με νοήματα πλέον, ξεπερασμένα. Αυτή λοιπόν, η διδακτική πρόταση φιλοδοξεί να συγκεράσει αυτό το κενό που υπάρχει μεταξύ της μοντέρνας σύγχρονης γενιάς των μαθητών-τριών και τα λόγια της νεοελληνικής ποίησης του 1930. Με δεδομένο το γεγονός, ότι τα ίδια τα κείμενα, δε χρήζουν καμίας επεξεργασίας- αλλαγής, προκειμένου να είναι εύπεπτα- επίκαιρα και τη συνακόλουθη αναγνώριση του μεγαλείου τους, σε επίπεδο νοηματικό και δομικό, προχωρούμε στην προσθήκη μιας πρότασης στο επίπεδο της κατανόησης, ανάλυσης, ανάπτυξης, στην ήδη υπάρχουσα διαδικασία. Με τη χρήση μιας σύγχρονης τεχνολογικής εφεύρεσης, όπως είναι η Τεχνητή νοημοσύνη, που τα παιδιά συναντούν πλέον (εν έτει 2024), παντού (διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κινηματογράφο {γραφικά}, τηλεόραση), θα αισθανθούν μια γέφυρα ανάμεσα σε κάτι που τους είναι αναμφίβολα οικείο και σε κάτι που τελικά μπορεί να είναι κατανοητό και λόγω παλαιότητας, που έως τώρα δεν είχαν αντιληφθεί, ούτε αποδώσει την αξία που είχε. Μιλάμε για τα ίδια τα ποιητικά κείμενα, που ειδικά στις περιπτώσεις των Υπερρεαλιστών ποιητών της Νεότερης γενιάς (Εμπειρικός, Εγγονόπουλος, Ελύτης) (Κατσιγιάννη, 2020) λόγω αυτόματης γραφής, να φαντάζουν ακαταλαβίστικα και ίσως, χωρίς νόημα. (Μαράς, 2006) Μέσα από την εξέταση των εικόνων και της βοηθητικής συνοδευτικής λεζάντας, αποκτούν άμεσα μια πρώτη ιδέα για το νόημα το επιφανειακό και το βαθύτερο, χωρίς να εγκαταλείψουν την προσπάθεια αντίληψης στα 2 πρώτα λεπτά ανάγνωσης του ποιήματος. Σε αυτό το σημείο θα παρουσιάσουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, που υπάρχει στη συγκεκριμένη πρόταση (3ο κεφάλαιο, υποενότητα 3.2). Είναι το ποίημα του Ν. Εγγονόπουλου, Ηχώ (Εμπειρικός, 2011):

«Τα βήματά μας αντηχούν ακόμη

Μέσα στο δάσος με τον βόμβο των εντόμων

Και τις βαριές σταγόνες απ' τ' αγιάζι

Που στάζει στα φυλλώματα των δέντρων.

Κι ιδού που σκάζει μέσα στις σπηλιές

Η δόνησις κάθε κτυπήματος των υλοτόμων

Καθώς αραιώνουν με πελέκια τους κορμούς

Κρατώντας μες στο στόμα τους τραγούδια

Που μάθαν όταν ήτανε παιδιά

Και παίζανε κρυφτούλι μες στο δάσος.»

Θα πήγαινε άραγε το μυαλό των μαθητών-τριών, ότι η Ηχώ του τίτλου, είναι η ηχώ των παιδικών χρόνων του ποιητή, που με νοσταλγία κοιτάει μέσα στο βιβλίο των αναμνήσεων του μυαλού του και βλέπει τον εαυτό του παιδάκι να παίζει ανέμελο στο δάσος; Αν έβλεπε την εικόνα που παρήχθη αποκλειστικά για αυτό το ποίημα και τη λεζάντα, πολύ γρηγορότερα (Εικόνα 6.4).

Κοιτώντας την εικόνα οι μαθητές-τριες ακούνε τον-την εκπαιδευτικό ή κάπιοιο συμμαθητή-τρια τους να διαβάζει το ποίημα και το λαμβάνουν με τελείως διαφορετική οπτική. Μέσα από τη συμμετοχή περισσότερων αισθήσεων, επέρχεται η ανάπτυξη των συναισθημάτων και η συγκίνηση που μπορεί να προκληθεί ως ζητούμενο στο συγκεκριμένο μάθημα. Η ανάπτυξη των συναισθημάτων γεννάει την έμπνευση και την παρακίνηση στα πλαίσια της γνώσης και της κατανόησής της.

Σχετικά με τους διδάσκοντες-ουσες που προτείνουμε να ακολουθήσουν τη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση, η αξία της διαδικασίας παραγωγής πρωτότυπων έργων και μάλιστα, εξερευνώντας νέες καινοτόμους τεχνολογικές μεθόδους, είναι από μόνη της μεγάλη. Γιατί θα μπουν στη διαδικασία εκμάθησης – ανακάλυψης νέων εφαρμογών, τελευταίας τάξης, που θα είναι όφελος για τους ίδιους-ες. Εάν αναφερθούμε δε, στη διαδικασία της παραγωγής των ψηφιακών εικόνων, δε χρειάζεται να πούμε τίποτα περισσότερο. Καθώς, αναπτύσσεται η δημιουργικότητά τους, γυμνάζεται η κρίση- οξυδέρκειά τους, προκειμένου να αντιληφθούν οι ίδιοι-ες το νόημα του ποιήματος και να επιλέξουν τις κατάλληλες προτροπές -ανάλογα με αυτό που εκλαμβάνει και δυναμώνει ο καθένας-καθεμία. Θα ήταν ενδιαφέρον μελλοντικά, αν εξετάζαμε τα αποτελέσματα των εικόνων που δημιουργήθηκαν από τους-τις εκπαιδευτικούς ή από τους ίδιους-ιες τους μαθητές-τριες, να διαπιστώναμε τόσα διαφορετικά και πολυποίκιλα αποτελέσματα, όσα και όλοι-ες εμείς, λόγω της μοναδικότητάς μας, ως ατομικές φύσεις, που συνυπάρχουν μαζί, αλλά ο καθένας-καθεμία έχει μια ξεχωριστή προσωπικότητα. Ένα ακόμα, σημείο που δίνει αξία στη συγκεκριμένη πρόταση, είναι ότι προϋποθέτει την επικοινωνία, την αλληλεπίδραση και τη συνεργασία των δυο μερών της διδακτικής πράξης για το επιθυμητό αποτέλεσμα, που στην περίπτωση μας είναι, μέσα από τη μετάδοση της γνώσης, να υπάρξει πλήρης κατανόηση και ενδυνάμωση του ενδιαφέροντος των μαθητών-τριών πάνω στο συγκεκριμένο μάθημα, ώστε να κερδίσουν τα οφέλη του. Αν σε αυτά, προσθέταμε και την έμπνευση που θα γεννούσε νέες ιδέες και έργα, θα έχουμε φέρει εις πέρας, την αρχική μας στοχοθεσία: ο κόσμος του ποιήματος να ιδωθεί μέσα από τις εικόνες που θα το συνοδεύουν και να αποτελέσουν τη σκάλα για την καλύτερη και ουσιαστικότερη κατανόηση του νοήματος.

Το νήμα που άφησε ο ποιητής, να το πάρουν οι μαθητές-τριες και να φτιάξουν τους νέους δρόμους της ζωής τους!

7.5: Συμπεράσματα 7ου Κεφαλαίου

Στο 7ο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, αφού έχουμε ολοκληρώσει το κύριο σώμα του διδακτικού σεναρίου, αξιολογήσαμε τη διαδικασία παραγωγής των ψηφιακών εικόνων μετά τη χρήση των 3ών εφαρμογών και επισημάναμε την προστιθέμενη αξία αυτής της πρότασης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στο υποκεφάλαιο § 7.2 αναφερθήκαμε στα υπέρ και στα κατά των 3ών εφαρμογών και καταλήξαμε στο συμπέρασμα της επιλογής μιας από αυτές, ως την πιο εύχρηστη μεν και ως την πιο αξιόπιστη ποιοτικά δε, στα τελικά αποτελέσματα παραγωγής των εικόνων. Στο υποκεφάλαιο § 7.3 αποτυπώσαμε τα προβλήματα- δυσκολίες που συναντήσαμε κατά την υλοποίηση της διδακτικής πρότασης και στο υποκεφάλαιο § 7.4, αναφερθήκαμε αναλυτικά στο τι προσφέρει το διδακτικό σενάριο σε μαθητές-τριες, αλλά και στους διδάσκοντες-ουσες, καθώς όλη η διαδικασία της εκπαίδευσης, στηρίζεται πάνω σε δυο πυλώνες, δυο μερών, που το καθένα έχει τον ρόλο και την αξία του. Αν αφαιρέσεις τους διδάσκοντες-ουσες, δεν υπάρχει εκπαιδευτική πράξη, όπως αναλογικά το ίδιο συμβαίνει χωρίς μαθητές-τριες.

Βιβλιογραφία

Vitti, M. (Νοέμβριος 2011). Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑ: ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ & ΜΟΡΦΗ. ΕΡΜΗΣ.
Εμπειρικός, Α. (2011). ΑΙ ΓΕΝΕΑΙ ΠΑΣΑΙ Ή Η ΣΗΜΕΡΟΝ ΩΣ ΑΥΡΙΟΝ ΚΑΙ ΩΣ ΧΘΕΣ . ΑΓΡΑ.

- Κατσιγιάννη, Ή. Μ. (2020). ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: Ο Ελληνικός Υπερρεαλισμός. Πάτρα.
- Κοφτερός, Α. (2023). Τεχνητή Νοημοσύνη: Διδασκαλία & Μάθηση με ΤΝ, Εισαγωγικός Οδηγός για χρήση ΤΝ στην εκπαίδευση. Λευκωσία.
- Μαράς, Σ. (2006). Η ΞΕΝΟΙΑΣΤΗ ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 1930 . ΕΞΑΝΤΑΣ.
- Μπράττισης, Θ., & Καπανιάρης, Α. (2024). Ψηφιακή αφήγηση και εκπαίδευση. ΚΑΛΛΙΠΟΣ, Μεταπτυχιακές εκδόσεις. doi:978-618-228-198-7
- Νατζίμ, Θ., & Γριζιώτη, Μ. (2023). Αρχαία ελληνικά και υπολογιστική σκέψη: Ανάπτυξη νοημάτων για έννοιες των αρχαίων ελληνικών μέσα από τον προγραμματισμό ενός ψηφιακού παιχνιδιού ταξινόμησης., 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» .
- Παπαρούνη, Π. (2024). Η Ψηφιακή Αφήγηση ως εργαλείο μάθησης σε μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Ανάκτηση 2024, από <https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/4807>

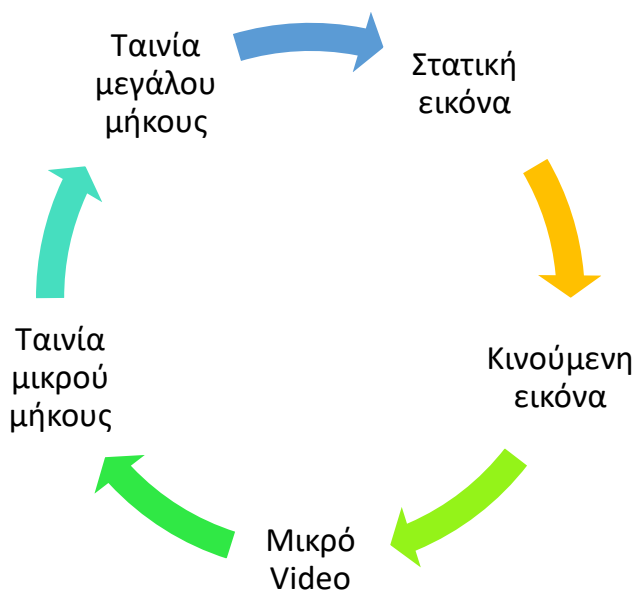
8: Μελλοντικές προτάσεις- Προεκτάσεις της έρευνας

8.1: Εισαγωγή

Στο 8ο κεφάλαιο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, αφού έχουμε ολοκληρώσει την παρουσίαση του σκελετού και του σώματος της διδακτικής πρότασης της νεοελληνικής λογοτεχνίας για τη Νεότερη ποίηση της β' τάξης Γενικής παιδείας (ενιαίου) Λυκείου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο) με τη συνοδεία εικόνων Τεχνητής νοημοσύνης (AI), στο πλαίσιο της ανάπτυξης των μαθητών-τριών με το εργαλείο της ψηφιακής αφήγησης, όπως και την αξιολόγηση των διαδικτυακών εφαρμογών που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διαδικασία της παραγωγής, προχωράμε σε ένα ακόμα βασικό κομμάτι, που καλείται να έχει κάθε νέα- καινοτόμος εκπαιδευτική πρόταση. Με βάση την ανάπτυξη της συγκεκριμένης πρότασης και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, τίθεται το ερώτημα: Ποιο θα μπορούσε να είναι το επόμενο βήμα εξέλιξης αυτής της πρότασης και σε τι θα εξυπηρετούσε στο κομμάτι της καλύτερης και ουσιαστικότερης πρόσληψης των ποιητικών κειμένων (υποκεφάλαιο § 8.2). Εκτός από το μάθημα της Νεοελληνικής λογοτεχνίας, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η ίδια διδακτική πρόταση ή κάποια εξελιγμένη της μορφή και σε άλλα διδακτικά αντικείμενα; Και αν ναι, σε ποια; (υποκεφάλαιο § 8.3). Αφού έχουν απαντηθεί αυτά τα δυο καιρία ερωτήματα για το απούπωμα που δύναται να αφήσει το παρόν διδακτικό σενάριο στην εκπαιδευτική πράξη, ακολουθεί η προέκταση της έρευνας στο πεδίο της τέχνης και της ψηφιακής τέχνης (υποκεφάλαιο § 8.4), συνδυάζοντας πολλά διαφορετικά πεδία, με έναν κυρίαρχο στόχο: Την ολιστική ανάπτυξη των παιδιών (σκέψη, κρίση, δημιουργικότητα, τεχνικές- τεχνολογικές δεξιότητες σε συνδυασμό με τη λεκτική- θεωρητική ευφυΐα, ψυχολογική- συναισθηματική συμμετοχή και ενεργό συμμετοχή στη σχολική ζωή). Ακολουθούν τα συμπεράσματα του παρόντος κεφαλαίου (υποκεφάλαιο § 8.5).

8.2 Μελλοντικές προτάσεις που προκύπτουν από το παρόν διδακτικό σενάριο

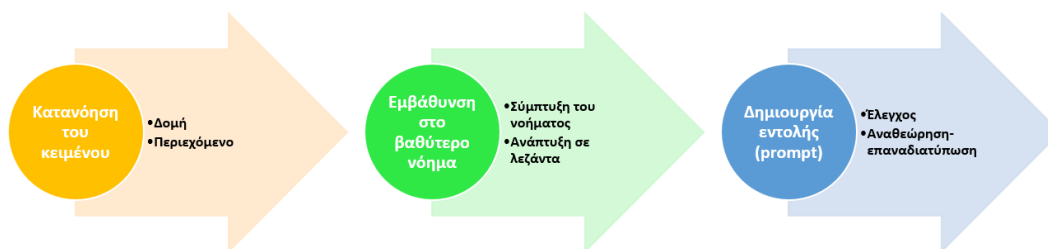
Αναπτύσσοντας την πρόταση με τη δημιουργία και συνοδεία των ψηφιακών εικόνων, ενέκυπτε το ερώτημα, αν είναι εξελίξιμη και αν ναι τι δυνατότητες θα είχε ένας-μια εκπαιδευτικός, πάντα στο πλαίσιο αυτό της ψηφιακής αφήγησης. Το ερώτημα σαφώς ήταν ρητορικό καθώς, ήδη γνωρίζουμε κι άλλους ψηφιακούς τρόπους απόδοσης της «ιστορίας». Συνεπώς, η μελλοντική εξέλιξη της παρούσας πρότασης θα μπορούσε να αναπτυχθεί ως εξής (ξεκινώντας από το μικρότερο και φτάνοντας στο μεγαλύτερο: Εικόνα στατική < Εικόνα με κίνηση (κινούμενη εικόνα) με επεξεργασία (εφέ κίνησης) < Video με μικρή διάρκεια ως 2 δευτερόλεπτα, θα έδειχνε το βασικότερο σημείο του ποιήματος < Μικρού μήκους ταινία με την ανάπτυξη του νοήματος των στίχων σε ιστορία (story telling), συν τη συνοδεία φωνητικής αφήγησης, ώστε να μη χάνεται το αρχικό υλικό του ποιήματος, που είναι το ίδιο το ποίημα (!) και αν θέλουμε να το φτάσουμε ακόμα πιο πέρα, ταινία μεγάλου μήκους εξ' αφορμής της ιστορίας του κειμένου (Εικόνα 8.1). Πηγαίνουμε σε κομμάτια, που κι οι ίδιοι οι μαθητές-τριες θα μπορούσαν να συμμετέχουν στη διαδικασία (όπως: την ανάπτυξη του σεναρίου, τη δημιουργία των γραφικών και την επιλογή μουσικής- ήχων). (Δημητρίου & Χατζηαναστασίου, 2023) Από αυτές τις προτάσεις, θα μπορούσαν να προκύψουν πολύ σημαντικά οφέλη για τους μαθητές-τριες, οι οποίοι-ες θα ήταν σε θέση να εισέλθουν σε έναν ολόκληρο καινούργιο κόσμο με αφετηρία τα ποιητικά και όχι μόνον, κείμενα και να αντιληφθούν τον σκοπό συγγραφής του κειμένου, τι θέλει να πει ο ποιητής, για ποιο λόγο διδάσκεται σε εκείνους-ες και πάνω από όλα, να ανακαλύψουν πόσο μεγάλες δυνατότητες εγκύπτουν μέσα από τη σχολική γνώση, που η αλήθεια είναι πολλές φορές δεν αποτιμάται η αξία της και λειδορείται λόγω παλαιότητας (παρωχημένη, μη σύγχρονη). Σε αυτό το σημείο υπάρχουν πολλές έρευνες σχετικά με τα οφέλη της ψηφιακής αφήγησης (digital storytelling) στη σχολική πράξη, που μας βεβαιώνουν πως διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη βιωματική μάθηση. (Αποστολοπούλου & Μανούσου, 2024), (Πασχαλιώρη, 2017).

Εικ.8.1: Τα δυναμικά στάδια ανάπτυξης- εξέλιξης της συγκεκριμένης πρότασης

8.3 Άλλα διδακτικά αντικείμενα, ανάπτυξης του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου.

Στη συγκεκριμένη εργασία έχει επιλεγεί σαν αρχικό υλικό της οπτικοποίησης της «ιστορίας», τα κείμενα της Νεότερης ποίησης της Β' Ενιαίου Λυκείου, για δυο βασικούς λόγους. Ο πρώτος είναι ότι υπήρχε μεγάλη πρόκληση δημιουργίας και ανεύρεσης τρόπου απόδοσης του νοήματος, λόγω των Υπερρεαλιστών ποιητών αφενός και των εκπροσώπων του Συμβολισμού, αφετέρου. Και τα δύο αυτά κινήματα, έχουν πολύ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και όσον αφορά, τη μορφή, αλλά ακόμα περισσότερο όσον αφορά, το περιεχόμενο. Αναφέρονται αναλυτικά στο 5^ο κεφάλαιο της διατριβής. Ο δεύτερος λόγος, είναι ότι η συγκεκριμένη γενιά του 1930, έχει μέσα στα σπλάχνα της κάποιους από τους μεγαλύτερους ποιητές της Ελληνικής λογοτεχνικής παράδοσης, που στιγμάτισαν τα ελληνικά γράμματα και άλλαξαν όλο το μέχρι τότε σκηνικό. Ριζοσπάστες και πρωτοπόροι της εποχής τους, ο Νίκος Εγγονόπουλος, ο Ανδρέας Εμπειρικός, ο Οδυσσέας Ελύτης, ο Γιάννης Ρίτσος, ο Γιώργος Σεφέρης, ο Νίκος Καββαδίας και άλλοι όχι τόσο γνωστοί στο ευρύ κοινό, εκ των οποίων οι 2 (δυο): Σεφέρης, Ελύτης, είναι κάτοχοι του Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας (1963 και 1979, αντίστοιχα). (Δεσύλλας, Δεκέμβριος 2012). Αυτό όμως δε σημαίνει πως αυτή τη πρόταση δεν θα έβρισκε εξίσου πρόσφορο έδαφος και σε άλλα κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, μιλώντας για ποίηση άλλων περιόδων (λ.χ. Νέα Αθηναϊκή Σχολή) ή κείμενα πεζογραφίας (Νεότερη- κλασική- μοντέρνα πεζογραφία, δοκίμια, Ξένη λογοτεχνία). Χρησιμοποιώντας τις προτεινόμενες ή άλλες αντίστοιχες εφαρμογές ψηφιακών εικόνων και ακολουθώντας τα ίδια βήματα, μπορούμε να παράγουμε εξίσου έργα ψηφιακής αφήγησης. Θυμίζουμε τα βήματα, ώστε να είναι απτό το πως μπορεί να εφαρμοστεί κατά τον ίδιο τρόπο και για άλλα κείμενα: καλή ανάγνωση – κατανόηση του κειμένου, γνωριμία με τη ζωή, την τεχνολογία και τα ειδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα κάθε ποιητή-τριας, εμβάθυνση στο βαθύτερο νόημα, διαδικασία σύμπτυξης του νοήματος σε μια πρόταση (συνοδευτική λεζάντα) από όπου θα προκύψει ο σχηματισμός της εντολής (prompt) για τη δημιουργία της εικόνας στον AI Generator. Τέλος, έλεγχος και αναθεώρηση του αποτελέσματος αν δεν μας ικανοποιεί γιατί δεν αποδίδει το δηλωθέν νόημα του κειμένου (Εικόνα 8.2).

Εικ.8.2: Τα βήματα της διαδικασίας παραγωγής των εικόνων με βάση τα διδακτικά κείμενα.

8.4 Διδακτική πράξη Νεοελληνικής λογοτεχνίας με εικαστικά έργα

Τέχνης-

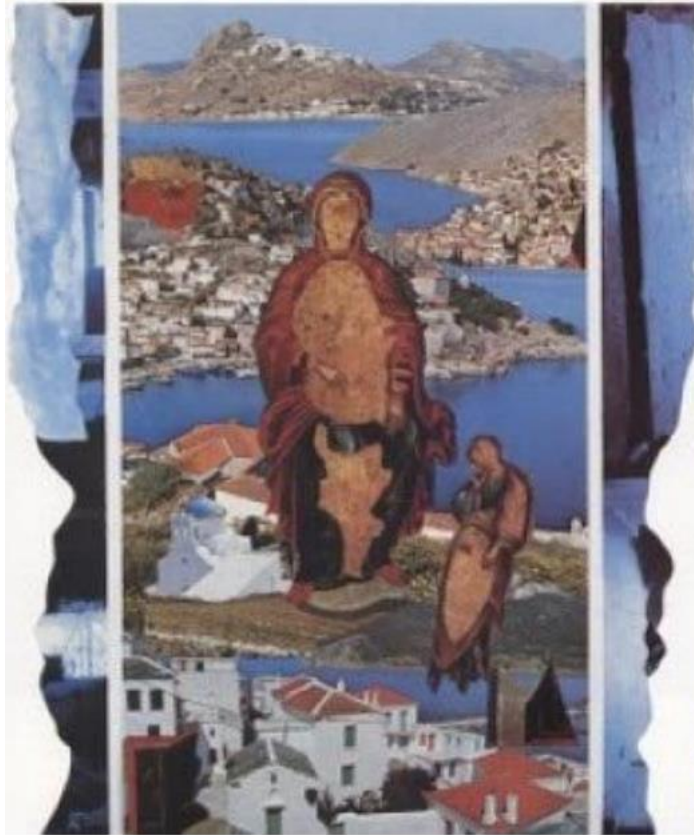
Όπως είδαμε παραπάνω, αλλά και συλλήβδην στην ανάπτυξη της συγκεκριμένης εργασίας, μπαίνουμε στη διαδικασία παραγωγής βοηθητικού διδακτικού υλικού στην κύρια εκπαιδευτική πράξη, καθώς θεωρούμε ότι η σημερινή διαδικασία εκτύλιξης του μαθήματος, είναι πολλές φορές βαρετή και καμιά φορά, ούτε οι ίδιοι-ιες οι εκπαιδευτικοί, δεν αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα - αξία μετάδοσης της συγκεκριμένης γνώσης. Πόσο μάλλον οι μαθητές-τριες, που καλούνται να κατανοήσουν έναν περίτεχνα δομημένο λόγο, χωρίς πολλές φορές να βγάζει νόημα, σε αντίθεση λόγου χάριν, με την Νεοελληνική Γλώσσα, που υπάρχει η νοηματική αλληλουχία του κειμένου. Παρουσιάζουμε ένα παράδειγμα, που αποδίδει ακριβώς αυτή τη διαφορά:

Στο ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη που αναλύεται στο κεφάλαιο 3 της συγκεκριμένης εργασίας, [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...] από την ποιητική συλλογή *Ήλιος ο Πρώτος* (Ελύτης, 1943), η μικρή λευκή πεταλούδα συμβολίζει τη νέα γενιά των Ελλήνων, που ενώ πέρασε όλα τα βάσανα των 3ών συνεχόμενων πολέμων (Α΄ Παγκόσμιος, Β΄ Παγκόσμιος: Ιταλογερμανική κατοχή, Εμφύλιος), συνεχίζει ακάθεκτη να προχωράει μπροστά και να έχει πολλές νίκες σε όλο της τον βίο. Σε ένα πεζό κείμενο θα λέγαμε: Οι Έλληνες παρόλα αυτά που πέρασαν κατά τη διάρκεια των πολέμων και της γενικότερης εξαθλίωσης εκείνων των χρόνων, συνέχισαν ακάθεκτοι, ξεπερνώντας τα προβλήματά τους και μάλιστα τα επόμενα χρόνια κέρδισαν νίκες σε πολλούς τομείς. Στην ποίηση αρκούν οι στίχοι:

*«Το απομεισήμερο για μια στιγμή καθήσαμε
και κοιταχτήκαμε βαθειά μέσα στα μάτια
Μια πεταλούδα πέταξε απ' τα στήθεια μας
Ήτανε πιο λευκή
Απ' το μικρό λευκό κλαδί της άκρης των ονείρων μας
Ξέραμε πως δεν ήταν να σβηστεί ποτές
Πως δεν θυμότανε καθόλου τι σκουλήκια έσερνε...»*

Αυτή ακριβώς η διαφορά, μας ώθησε στη δημιουργία αυτής της πρότασης, με την πεποίθηση ότι οι μαθητές-τριες, μπορούν μέσα από τον συνδυασμό της ψηφιακής αφήγησης, όχι μόνο να κατανοήσουν το βαθύτερο νόημα, αλλά και να αναπτύξουν πολύ σημαντικές πλευρές της προσωπικότητάς τους. (Γκουτσιουκώστα, 2020). Ο λόγος είναι ότι κατά τη διαδικασία της οπτικοποίησης και της πρόσληψης των νοημάτων, ενεργοποιούνται οι λειτουργίες του εγκεφάλου, καθώς αναπτύσσεται η κρίση και οι νευρώνες διασύνδεσης της εικόνας με τα σύμβολα του ποιητικού κειμένου (πεταλούδα- διαδικασία μεταμόρφωσης- Αναγέννησης και Ελληνικός λαός, που αναγεννάται από τις στάχτες του). Πέραν αυτού συμπληρωματικά αναπτύσσονται συναισθήματα και αυτά με της σειρά τους, σκέψεις, ιδέες και ανώτερα νοήματα. Πάμε όμως στο κομμάτι της δημιουργίας-δημιουργικότητας, που είναι το σημαντικότερο όπως το αξιολογεί η ιατρική και η επιστήμη της ψυχολογίας. (Μαρία Βίου, Ιούλιος 2011) Καθώς οι μαθητές-τριες είναι

κοινωνοί μιας δημιουργικής προσπάθειας ανάπτυξης των νοημάτων μέσα από τις νέες τεχνολογικές εφευρέσεις (Τεχνητή νοημοσύνη), μπορούν αντίστοιχα και οι ίδιοι-ες να δημιουργήσουν ανάλογα έργα ψηφιακά ή μη, ώστε να αναπτύξουν τη δημιουργική τους ικανότητα και παράλληλα, να έχουν αμείωτο το ενδιαφέρον τους, στη διαδικασία της διδασκαλίας. Έχοντας ως παράδειγμα δυο από τους ποιητές που παρουσιάστηκαν σε αυτή την εργασία (Εγγονόπουλος, Ελύτης), οι οποίοι υπήρξαν παράλληλα δημιουργοί εικαστικών έργων, οι μαθητές-τριες μπορούν να κινητοποιηθούν – εμπνευστούν- ευαισθητοποιηθούν, ώστε να παράγουν εικαστικά έργα με βάση ό, τι αντιλαμβάνονται από τα κείμενα. Ο Οδυσσεάς Ελύτης ήταν εκτός από μεγάλος ποιητής, δημιουργός εικαστικών έργων υψηλής καλλιτεχνικής και αισθητικής αξίας, των λεγόμενων collage (συνεικόνες) (Αρανίσης, 1986), τα οποία ήταν συνδυασμός των ποιητικών συμβόλων με εικόνες (τεχνηέντως) συνδυασμένες μεταξύ τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το κολάζ: «Η Παναγιά τα πέλαγα κρατούσε στην ποδιά της» (Εικόνα 8.3). Τα περισσότερα από αυτά τα collage- πίνακες βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη.

Εικ.8.3: Η Παναγιά τα πέλαγα κρατούσε στην ποδιά της, τη Σίκινο, την Αμοργό και τα άλλα τα παιδιά της. (κολάζ Οδ. Ελύτη)

Συνεχίζουμε με έναν μεγάλο ποιητή και συνάμα ζωγράφο τον Νίκο Εγγονόπουλο, που υπηρέτησε το κίνημα του Υπερρεαλισμού και στην εικαστική του τέχνη, αποδίδοντας με αυτόν τον τρόπο, αντίστοιχα νοήματα, αυτή τη φορά οπτικοποιημένα. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι «Ο ποιητής και η μούσα» (Εικόνα 8.4).

Εικ.8.4: «Ο ποιητής και η μουσα» Πίνακας του Ν. Εγγονόπουλου, 1938 (ελαιογραφία σε μουσαμά) Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα

Παρέχοντας τέτοιου τύπου παραδείγματα- δείγματα δημιουργικής τέχνης στους μαθητές-τριες, το επόμενο βήμα, είναι να τους-τις προτρέψουμε στη δημιουργία αντίστοιχων έργων, με γνώμονα αυτή τη φορά, το προσωπικό καλλιτεχνικό και αισθητικό τους κριτήριο, ανάλογα με αυτό που αντιλαμβάνονται και εισπράττουν από τα κείμενα. Μια πρόταση συλλογής ψηφιακού εικαστικού υλικού από τους μαθητές, ενδεικτικά, μπορεί να είναι: Με βάση ένα ποιητικό κείμενο, να δημιουργήσουν μια ζωγραφιά με συνδυασμό εικόνων και υλικών, παραδείγματος χάριν, μια απλή ζωγραφιά με τέμπρες να εμπλουτιστεί με υλικό από αποκόμματα εφημερίδων, περιοδικών κοκ, όπως και με φυσικά υλικά (ξύλο, πέτρες, άμμος, φύλλα δέντρου κοκ) και να τα φωτογραφίσουν. Αυτές οι ψηφιακές πλέον εικόνες, μπορούν να συλληθούν και να ταξινομηθούν σε ένα ψηφιακό βιβλίο (e-book) με θεματική την ποίηση πχ. Της γενιάς του 30. Μέσα από τη διαδικασία της επεξεργασίας των εικόνων και της συλλογής τους με στόχο ένα συγκεκριμένο αισθητικό αποτέλεσμα, θα καλλιεργήσει το πνεύμα τους, αλλά και θα εξελίξει τις τεχνικές-τεχνολογικές τους δεξιότητες.

8.5 Συμπεράσματα του Κεφαλαίου

Στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, προχωρήσαμε σε ένα ακόμα βασικό κομμάτι, που καλείται να έχει κάθε νέα- καινοτόμος εκπαιδευτική πρόταση. Με βάση την ανάπτυξη της συγκεκριμένης πρότασης και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, τέθηκε και απαντήθηκε το ερώτημα: Ποιο θα μπορούσε να είναι το επόμενο βήμα εξέλιξης αυτής της πρότασης και σε τι θα εξυπηρετούσε στο κομμάτι της καλύτερης και ουσιαστικότερης πρόσληψης των ποιητικών κειμένων (υποκεφάλαιο § 8.2). Έτσι, αποδείξαμε ότι η συγκεκριμένη πρόταση είναι εξελίξιμη και μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω σε άλλες πιο σύνθετες τεχνολογικές μορφές ψηφιακής αφήγησης, όπως οι κινούμενες εικόνες και η παραγωγή video- κινηματογραφικών ταινιών. Έπειτα απαντήθηκε ένα ακόμα, κείμενο ερώτημα (υποκεφάλαιο § 8.3): Εκτός από το μάθημα της Νεοελληνικής λογοτεχνίας, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η ίδια διδακτική πρόταση ή κάποια εξελιγμένη της μορφή και σε άλλα διδακτικά αντικείμενα; Όπως είδαμε, μπορεί να έχει εφαρμογή

80

και σε άλλα διδακτικά αντικείμενα, αρκεί να ακολουθηθούν τα βήματα της αρχικής πρότασης. Ακολούθησε τέλος, η προέκταση της έρευνας στο πεδίο της ψηφιακής τέχνης (υποκεφάλαιο § 8.4), συνδυάζοντας πολλά διαφορετικά πεδία, με τους μαθητές-τριες σε ρόλο εικαστικού δημιουργού, με έναν κυρίαρχο στόχο: Την ολιστική ανάπτυξη των παιδιών (σκέψη, κρίση, δημιουργικότητα, τεχνικές- τεχνολογικές δεξιότητες σε συνδυασμό με τη λεκτική- θεωρητική ευφυΐα, ψυχολογική- συναισθηματική συμμετοχή και ενεργό συμμετοχή στη σχολική ζωή).

"Αν μπορείς να το ονειρευτείς, μπορείς και να το κάνεις"

Walt Disney

Βιβλιογραφία

- Αποστολοπούλου, Μ. & Μανούσου, Ε. (2024). Ψηφιακή αφήγηση στην προσχολική εκπαίδευση και Δεξιότητες του 21ου Αιώνα. Δυνατότητες και προεκτάσεις στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Τόμ. 20 Αρ. 1 (2024): Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ.
- Αρανίτσης, Ε. (1986). Το Δωμάτιο με τις εικόνες: 44 Collages του Οδυσσέα Ελύτη. Ίκαρος.
- Γκουτσιουκώστα, Ζ. Π. (2020). Η ψηφιακή αφήγηση (digital storytelling) ως διδακτικό εργαλείο στο μάθημα της λογοτεχνίας. (σ. 449). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Παιδαγωγική. Τμήμα Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης. doi:10.12681/eadd/48311
- Δεσύλλας, Α. (Δεκέμβριος 2012). ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΝΟΜΠΕΛ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ. (σ. 64). ΑΛΔΕ.
- Δημητρίου, Α., & Χατζηαναστασίου, Α. (2023). Ο κινηματογράφος ως εργαλείο στην εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία: Η πόλη της Αθήνας στις ελληνικές ταινίες τη δεκαετία '60. Ρόδος.
- Ελύτης, Ο. (1943). Ο Ήλιος ο πρώτος. ΙΚΑΡΟΣ.
- Μαρία Βίου, Χ. Μ. (Ιούλιος 2011). Αντίληψη και αξιοποίηση της έννοιας "δημιουργικότητα" από συμβούλους διαφόρων προσεγγίσεων: Μια ποιοτική μελέτη. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (χ.χ.). Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ' Γενικού Λυκείου, Ομάδα Πρασανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών.
- Πασχαλιώρη, Σ. (2017). Αξιοποίηση της ψηφιακής αφήγησης στη διδασκαλία και εκμάθηση του προγραμματισμού.

Τέλος διατριβής